

675-23
2003

ISSN 1512-0961

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
THE GEORGIAN ACADEMY OF SCIENCES
АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИИ

მ ა ც ბ ე
PROCEEDINGS
ИЗВЕСТИЯ

ეკონომიკის სერია
ECONOMIC SERIES
СЕРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ

ტომი

VOLUME 11

ТОМ

2003 № 3

თბილისი * TBILISI * ТБИЛИСИ

მთავარი რედაქტორი
ვ.პაპავა

სარედაქციო კოლეგია

რ. აბესაძე, თ. აქუბარდია (პასუხისმგებელი მდივანი), თ. ბერიძე, პ. გიორგაძე, მ. დაბროვესკი (პოლონეთი), ა. თეთრაული, მ. კაკულია, ა. კურატაშვილი, ა. კრედისოვი (უკრაინა), კ. ისმაილოვი (აზერბაიჯანი), ვ. მაუ (რუსეთი) ი. მესხია, კ. მიკულსკი (რუსეთი), ჯ. ოზრაიენი (აშშ), ნ. პაიჭაძე, კ. პოტელი (ბელგია), ზ. სამედ-ზადე (აზერბაიჯანი), ა. სილაგაძე, შ. ტაბატა (იაპონია), ჯ. ტედსტრომი (აშშ), ა. ფილიპენკო (უკრაინა), თ. ჩიკვაძე, დ. ჩიქვაძე, გ. წერეთელი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ნ. ჭითანავა, მ. ჯიბუტი, დ. ყორღანაშვილი.

EDITOR-IN-CHIEF

V. PAPAVA

EDITORIAL BOARD

R. Abesadze, T. Akubardia, T. Beridze, L. Chikava, T. Chikvaidze, N. Chitanava, A. Filipenko (The Ukraine), H. Giorgadze, M. Djibuti, M. Dabrowski (Poland), E. Ismailov (Azerbaijan), M. Kakulia, L. Korganashvili, A. Kuratashvili, A. Kredisov (The Ukraina), V. Mau (Russia), I. Meskhia, K. Mikulski (Russia), J. O'Brien (USA), N. Paichadze, C. Potelle (Belgium) Z. Samed-Zade (Azerbaijan), A. Silagadze, Sh. Tabata (Japan), J. Tedstrom (USA), A. Tetrauli, G. Tsereteli (Deputy Editor in-Chief).

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

В. ПАПАВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Р. Абесадзе, Т. Акубардия, Т. Беридзе, Г. Гиоргадзе, М. Домбровски (Польша), М. Джибути, М. Какулия, А. Кураташвили, Л. Корганашивили, А. Кредисов (Украина), Э. Исмаилов (Азербайджан), В. Мау (Россия), Я. Месхия, К. Миккульский (Россия), Дж. О'Брайен (США), Н. Паичадзе, К. Потель (Белгия), З. Самед-заде (Азербайджан), А. Силагадзе, Ш. Табата (Япония), Дж. Тедстрем (США), А. Тетраули, А. Филипенко (Украина), Г. Церетели (зам. главного редактора), Л. Чикава, Т. Чикваидзе, Н. Читанова.

380007. თბილისი, კიკოდის 14, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
ტელ: (995-32) 996-853, ფაქსი: (995-32) 998-389

P. Gugushvili Institute of Economics, The Georgian Academy of Sciences,
14, Kikodze street, Tbilisi, 380007, Georgia
Tel: (995-32) 996-853, Fax: (995-32)998-389

Институт Экономики им. П. Гугушвили АН Грузии,
ул. Кикодзе, 14, Тбилиси, 380007, Грузия
тел (995-32) 996-853, факс (995-32) 998-389

E-mail: papavavladimer@posta.ge; papavavladimer@yahoo.com
<http://georgia-gateway.org/matsne/>

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
 THE GEORGIAN ACADEMY OF SCIENCES
 АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИИ

მ ა ც ნ ე
 PROCEEDINGS
 ИЗВЕСТИЯ

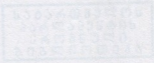
ეკონომიკის სერია
 ECONOMIC SERIES
 СЕРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ

ტომი
 VOLUME 11 № 3
 ТОМ

ჟურნალი დაარსდა 1992 წლის ოქტომბერში
 The journal is established in October, 1992
 Журнал основан в октябре 1992 г

გამოდის წელიწადში 4-ჯერ
 The journal is published 4 times a year
 Выходит 4 раза в год

თბილისი “მეცნიერება”
 TBILISI “METSNIEREBA”
 ТБИЛИСИ “МЕЦНИЕРЕБА”
 2003

შობაბარსი

ვლადიმერ პაპავა, ვეფხია ჩოჩელი	123
“მსოფლიო ახალი სამსოფლსიანი სავალუტო სისტემის” წამოყალიბება და საქართველო	
მარიან მურჯიკნელი	149
ბიუჯეტი და ჯანდაცვის რეფორმა სბბაზრი ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში	
ანზორ აბრალავა	159
ეროვნული მეურნეობის უსაფრთხო და მდგრადი განვითარება გლობალიზაციის ეპოქაში	
ჯახანგირ გაჯიევი	187
ეროვნული განვითარების ბანკის ფორმირების კონცეპტუალური საფუძვლები	
იზა ნატელაური	189
საგარეო ვაჭრობის მოდულები და მათი როლი მკროეკონომიკური წონასწორობის მდლწევაში	
ვაჯა კაკაბაძე	208
საგარეო ვაჭრობის არასატრადო რეგულირება	
ნატალია აჩელაშვილი, მარინე აჩელაშვილი	231
ეკონომიკური და ეკოლოგიური პოლიტიკის თავისებურებები საქარეულოს ბუნებაოსარგებლობის სფეროში	
ლილი გვენეტაძე	234
ბიუჯეტის მართვის სოავიერ მრობლემები მისტ-კომუნისტურ ქვეყნებში (საქართველოს მიგალითზე)	
გიორგი შიხაშვილი	248
სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციისა და სავადასახადა-საფინანსო საქმიანობის ბიბლოური გაბწრება	

CONTENTS

Vladimer Papava, Vepkhia Chocheli	146
Formation of “The New Three-Poles World Currency System” and Georgia	
Mirian Murjikneli	156
Budget and Health Reform in Transitional Economy	
Anzor Abzalava	169
Sustainable and Safe Development of National Economy in the Epoch of Globalization	
Jakhangir Gadjiev	188
Conceptual Foundations for the Formation of the Bank of National Development	
Iza Natelauri	205
Foreign Trade Models and their Role in Achieving Macroeconomic Equilibrium	
Vajha Kakabadze	217
Nontariff Regulation of Foreign Trade	
Natalia Achelashvili, Marina Achelashvili	232
Peculiarities of Economic and Ecological Policy in Nature Management of Georgia	
Lily Gvenetadze	246
Some Problems of Budget Management in the Post-Communist Countries (Lessons from Georgia)	
Giorgi Shikhashvili	274
Biblical Perception of National Conception of Social and Economic Development and Tax and Finance Activities	

СОДЕРЖАНИЕ

Владимир Папавა, Вепхиа Чочели	147
формирование «новой всемирной трехполюсной валютной системы» и Грузии	
Мирини Мурджикнели	157
Бюджет и реформа здравоохранения Грузии в условиях перехода к рыночной экономике	
Анзор Абралავა	170
Безопасное и устойчивое развитие национального хозяйства в эпоху глобализации	
Джахангир Гаджиев	172
Концептуальные основы формирования банка общенационального развития	
Иза Нателаури	206
Модели внешней торговли и их роль в достижении макроэкономического равновесия	
Важа Какабадзе	218
Нетарифное регулирование внешней торговли	
Наталиа Ачелашвили, Марина Ачелашвили	219
Особенности экономической и экологической политики в области природопользования в Грузии	
Лили Гвенетадзе	247
Некоторые проблемы управления бюджета в пост-коммунистических странах (на примере Грузии)	
Георгий Шихашвили	
Библейское осмысление национальной концепции социально-экономического развития и налогово-финансовой деятельности	275

“მსოფლიო ახალი სამკოლუსიანი სავალუტო სისტემის” ჩამოყალიბება და საქართველო

ვლადიმერ პაპავა

საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო
ურთიერთობათა კვლევის ფონდი,
0108, თბილისი, ნიკოლაძის ქ. № 7

ვეფხია ჩოჩელი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი,
0107, თბილისი, ქიქოძის ქ. № 14
შემოვიდა: 2003 წლის 15 აგვისტოს

რეზიუმე. სტატიაში შეფასებულია უკანასკნელი ორი წლის მანძილზე გაკეთებული ორი საკმაოდ სენსაციური პროგნოზი აშშ დოლარის კრახის თაობაზე და ნაჩვენებია, რომ მოვლენების ანალოგიური სცენარით განვითარება ნაკლებ სავარაუდოა.

დასაბუთებულია, რომ საერთოევროპული ვალუტის ევროს შემოღებამ მსოფლიოში “ახალ სამკოლუსიან სავალუტო სისტემას” ჩაუყარა საფუძველი, რომლის გამართულ ფუნქციონირებაზე გლობალური ეკონომიკის სტაბილურობა დიდად იქნება დამოკიდებული.

გამოკვლეულია ე. წ. “ახალი ეკონომიკის” არსი და დასაბუთებულია, რომ ეკონომიკის ”ახალ” (ინფორმაციულ) და ”ძველ” (ტრადიციულ) სექტორებს შორის ზრდადი დისპროპორციების საერთაშორისო ეკონომიკური კრიზისის მაპროვოცირებელ მიზეზად განხილვა არამართებულია, რადგანაც “ახალი ეკონომიკის პირობებში” ინფორმაციული ნაკადების მართვის გაუმჯობესებამ და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვით მარა-

საქართველოს
პარლამენტის
ქრონოლოგი
ბიბლიოთეკა

გების უფრო ეფექტიანმა მართვამ, ეკონომიკური რესურსების უფრო ეფექტიანი გამოყენება გახადა შესაძლებელი, რაც მწარმოებლურობის ზრდისა და მაღალი კონკურენციის პირობებში ინფლაციის დაბალ დონეს განაპირობებს.

ნაჩვენებია, რომ საქართველოს, როგორც “მცირე ეკონომიკის” ქვეყანას, გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებზე რაიმე არსებითი ზეგავლენის მოხდენა არ შეუძლია, თუმცა მეტ-ნაკლებად გონივრული ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებით გარკვეული სარგებელიც მიღებაც არ არის გამორიცხული, რომ არაფერი ვთქვათ აშკარად უარყოფითი ეფექტების ზეგავლენის მინიმიზებაზე.

* * *

მსოფლიოში ეკონომიკის გლობალიზაციის პირობებში პრაქტიკულად ნებისმიერ კონკრეტულ ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესების გაელენის ხარისხი საერთაშორისო ეკონომიკაზე სულ უფრო და უფრო მნიშვნელოვანი ხდება. მით უფრო, როცა მსოფლიო საფინანსო სივრცე ელექტრონულ კავშირებს ეფუძნება და ინფორმაციის, როგორც წარმოების ფაქტორის, გავრცელება და გაცვლა ავტომატურ რეჟიმში ხორციელდება.

ამ თვალსაზრისით ნებისმიერი ეკონომიკური პროგნოზის საერთაშორისო რეზონანსი, თუნდაც იგი ერთ კონკრეტულ ქვეყანას შეეხებოდეს, მნიშვნელოვნად იზრდება.

ამჯერად ჩვენ განვიხილავთ ორ სენსაციურ პროგნოზს, რომელიც უკანასკნელი ორი წლის მანძილზე გაკეთდა და როგორც აშშ დოლარის, ისე საერთაშორისო სავალუტო სისტემის პერსპექტივას ძალიან “მუქ ფერებში” ხატავს [1; 2].

რუსი ექსპერტები მიხეილ ხაზინი და ოლეგ გრიგორიევი ამტკიცებენ, რომ აშშ დოლარის კრახი ახლო მომავალში გარდაუვალია [1].

მათი აზრით, გლობალური კრიზისის მაპროვოცირებელ მიზეზად ეკონომიკის “ახალ” (ინფორმაციულ) და “ძველ” (ტრადიციულ)

დიციულ, მაგალითად, სამრეწველო) სექტორებს შორის ზრდადი დისპროპორციები განიხილება; კერძოდ “ქველ ეკონომიკაში” მწარმოებლურობის ზრდა და შემოსავლიანობა შედარებით მოკრძალებულ და იმავდროულად სტაბილურ დონეზე დარჩა, ხოლო “ახალ ეკონომიკაში” კი – მწარმოებლურობისა და შემოსავლიანობის ზრდა თვეში 10 პროცენტამდეც აღის [1, c. 16].

ნიშანდობლივია, რომ არაერთი ამერიკელი თეორეტიკოსი სამეცნიერო ბრუნვაში “ახალი ეკონომიკის” ცნების მიზანშეწონილობასთან დაკავშირებით სერიოზულ ეჭვს გამოთქვამდა [3, c. 22]. აღსანიშნავია, რომ ჯერ-ჯერობით თეორიული საკითხი იმის შესახებ “ახალი ეკონომიკა” “პოსტინდუსტრიული” საზოგადოების “წინ წაწეული” ფაზაა, თუ განვითარების სრულიად ახალი ეტაპი – “ზეპოსტინდუსტრიული” სტადიაა, გადაწყვეტილი არ არის [3, c. 20].

ამის მიუხედავად, რამდენიმე სიტყვით ამ ე. წ. “ახალი ეკონომიკის” არსი მაინც შევეცადოთ ჩამოვაყალიბოთ [1, cc. 3-5].

“ახალი ეკონომიკის” (მაგალითად, ინტერნეტ-ტექნოლოგიები) ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თვისება ისაა, რომ მისი რეალიზაციისათვის ძალზედ დიდი პირველადი ინვესტიციებია საჭირო, რომელთა მომგებიანობა პროექტის განვითარების მხოლოდ ძალიან დიდი მაშტაბების პირობებში მიიღწევა. მომგებიანობის საწყისი დონიდან მოყოლებული ინვესტიციების უმნიშვნელო გაზრდაც კი მოგების სერიოზულ ზრდას გამოიწვევს.

ბილ გეითსის – კომპიუტერული ბიზნესის “ცოცხალი ლეგენდის” – შეფასებით, თუ ეკონომიკური განვითარების წინა ეპოქები ხანმოკლე რევოლუციური ცვლილებებით გამიჯნული სტაბილურობის ხანგრძლივი პერიოდებით ხასიათდებოდა, რასაც ევოლუციონისტები წყვეტად წონასწორობას უწოდებდნენ, დღეს ელექტრონული ინფორმაცია ბიზნესის მუდმივად ცვლად გარემოს ქმნის, რომელსაც ის წყვეტად ქაოსს უწოდებს [4, c. 417].

საინტერესოა, რომ, თუ “ქველი ეკონომიკის” საქონელზე ფასები მოთხოვნა-მიწოდებით განისაზღვრება, “ახალი ეკონომიკის” საქონელზე ფასს მომავალი მოგება განსაზღვრავს.

როგორც შედეგი, ახალი ეკონომიკა ძველი ეკონომიკისაგან განსხვავებული მოდელით ვითარდება, რომელმაც მიიღო სახელწოდება – *ინვესტიციური*. მისი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ საწყისი მნიშვნელოვანი დანახარჯები იმ ინვესტიციების მიერ ხორციელდება, რომლებიც უდიდეს მოგებებს შედარებით შორეულ მომავალში ელიან. ამასთანავე, “ახალი ეკონომიკის” კომპანიების აქციების ღირებულება საფონდო ბირჟებზე არა მიმდინარე შემოსავლებისა და გასავლების ბალანსიდან, არამედ მომავალი, გარკვეული გაგებით, “ვირტუალური” მოგებიდან განისაზღვრება [1, c. 19].

ავტორთა მტკიცებით, ასეთი სიტუაცია საფონდო ბაზრის სტაბილურობას აფერხებს, რადგანაც იგი ფინანსური პირამიდის ნიშნების მატარებელია და მისი მდგრადობა ფსიქოლოგიურ მიზეზებზეა დამყარებული.

მსგავს შეფასებას აშშ-ს საფონდო ბაზრის განვითარების შესახებ აკეთებენ სხვა რუსი ექსპერტებიც: ი. დორონინი, ვ. ზაგაშვილი და ვ. პრიპისნოვი [5, cc 3-4].

მათი აზრით “ე. წ. ზრდის კომპანიების” აქციების კურსის დაცემა გამოწვეულია:

– ჭარბი კაპიტალიზაციით. მაღალი ტექნოლოგიების კომპანიების წილი მთლიანი გაყიდვებისა და დასაქმების ნაწილში არ აღემატებოდა არასაფინანსო კომპანიების ანალოგიურ მაჩვენებლების 10 %-ს, მაშინ როცა აშშ-ს საფონდო ბაზრის კაპიტალიზაციაში მისი წილი შეადგენდა 36 %-ს.

– მოზიდული კაპიტალის არაეფექტიანი გამოყენებით. კერძოდ, აშშ-ს ინტერნეტ-კომპანიებმა 1995-1999 წლებში მოზიდული კაპიტალის 80 პროცენტამდე დაიხარჯა რეკლამაზე, აქციების პირველადი განთავსების მიზნით საინვესტიციო ბანკების დანახარჯების დასაფარავად და შეთავაზებული მომსახურების ღირებულების სუბსიდირების მიზნით.

– მაღალი ტექნოლოგიების აქციების ბაზარზე “აღმავლობის” სპეკულაციური ხასიათით, რამაც “ე. წ. ზრდის კომპანიების” გადაჭარბებული შეფასება გამოიწვია.

რამდენადაც “ახალი ეკონომიკის” აქტივების ამოსავალი ბაზა საკმაოდ საეჭვოა, საფონდო ბაზრის ზრდის ტემპების ნებისმიერმა არსებითმა შენელებამ, ფართომასშტაბიანი კრიზისი შეიძლება გამოიწვიოს.

გამოკვლევაში ხაზგასმულია, რომ, აშშ-ში აღმავლობის შემდეგ (70-იან წლები) უკრიზისო განვითარება, გამოწვეული იყო, ერთის მხრივ, სსრკ-ის დანგრევითა და აშშ-ის მიერ ყოფილი სსრკ-ის ეკონომიკურ სივრცეზე ჩამოყალიბებადი ახალი აუთვისებელი ბაზრების ექსპანსიით და, მეორეს მხრივ, “ახალი ეკონომიკის” შექმნით, რომელმაც ჭარბი ფინანსური რესურსები თავისკენ “გადაქაჩა”. აშშ-ში კვლავ დაფიქსირდა 20-იანი წლების ფენომენი – სწრაფი ეკონომიკური ზრდა ინფლაციის გარეშე.

ავტორები ამერიკული სიტუაციის განსაკუთრებულობას აღიარებენ, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ “ძველმა ეკონომიკამ” “ახალ ეკონომიკასთან” კრედიტების, ინვესტიციებისა და შრომის ბაზარებზე კონკურენტული ბრძოლის წაგება დაიწყო, რის გამოც წარმოების ფაქტორების რეალური ღირებულება გაიზარდა, რამაც თავის მხრივ, წარმოების ხარჯების ზრდაზე პპოვა ასახვა [1, c. 23].

ამდენად, “ძველი ეკონომიკის” შეფარდებითი რენტაბელობის განუხრელი შემცირება და მისი შედეგები გლობალური ეკონომიკური კრიზისის “გამშეებ” მექანიზმად განიხილება. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, თუ მწარმოებლები ფასებს გაზრდიან, იმპორტიორებთან კონკურენტულ ბრძოლას წააგებენ, რაც იმპორტის ზრდასა და სავაჭრო ბალანსის დეფიციტის გაუარესებას გამოიწვევს; ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მიწოდება დაბალი ფასებით განხორციელდება, მაშინ ადგილობრივი მწარმოებლები რეალური ზარალის საფრთხის წინაშე დადგებიან.

მოცემული სცენარის თანახმად “ახალი ეკონომიკის” საფინანსო მასშტაბების არსებითმა გაფართოებამ დაგროვების წილის შემცირება და მოხმარების ზრდა განაპირობა, რასაც საპროცენტო განაკვეთების ზრდასთან ერთად ინფლაციური პროცესების გამომწვევია.

მოვლენების ანალოგიური განვითარება იწინასწარმეტყველა ცნობილმა მილიარდელმა და ფილანტროპმა ჯორჯ სოროსმა, რომლის თანახმადაც უახლოეს წლებში აშშ დოლარი თავისი ღირებულების მესამედს დაკარგავს [2]. მისი აზრით მსოფლიოში აშშ ადმინისტრაციის მიმართ ეკონომიკის მართვის თვალსაზრისით ნდობა შეირყა.

ჯორჯ სოროსის განმარტებით აშშ დოლარის გაუფასურებას მსოფლიო ეკონომიკაზე უარყოფითი გავლენა ექნება. ამასთან, აშშ-დან საბუღალტრო სკანდალების და კოორპორაციული დარღვევების გამო კაპიტალის გადინება გაიზრდება, რომლებსაც აშშ-ის უმსხვილეს კომპანიებში ჰქონდა ადგილი.

დაახლოებით იგივე პროგნოზს აკეთებენ “Merrill Lynch”-ის ექსპერტები, რომლებიც თვლიან, რომ ევროს კურსი 2003 წლის ბოლოს 1.25-ს მიაღწევს, ხოლო მათი კოლეგები “Gold Sachs”-იდან კი თავიანთ პროგნოზში უფრო შორს მიდიან და თვლიან 1 ევრო 1.35 აშშ დოლარი იქნება [6, c. 13].

ამ განცხადებების შემდეგ დებატებმა აშშ დოლარის მომავლისა და, საერთოდ, გლობალური ეკონომიკის თაობაზე ახალი ძალით იფეთქა.

მართალია, განხილულ პროგნოზებს შესაძლებელია ნაწილობრივ დავეთანხმოთ, თუმცა მოვლენების ასეთი დრამატული განვითარება და აშშ დოლარის ასეთი მნიშვნელოვანი გაუფასურება ნაკლებ მოსალოდნელი უნდა იყოს, რადგანაც იგი მსოფლიო სავალუტო სისტემას, და, აქედან გამომდინარე, მსოფლიო ეკონომიკის ნორმალურ ფუნქციონირებას საფრთხეს შეუქმნიდა.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ აშშ, იაპონია და ევროზონა მსოფლიო მთლიანი შიდა პროდუქტის 45.3 პროცენტს აწარმოებს. მათზე მოდის აგრეთვე მსოფლიო იმპორტის 42.8 და ექსპორტის 40.9 პროცენტი [7, p. 13]. ამ ქვეყნებში სერიოზულმა ეკონომიკურმა რყევებმა შესაძლებელია მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის პროვოცირება გამოიწვიოს და იგი არ შედის არა მარტო ზემოაღნიშნული ქვეყნების, ისე სხვა ქვეყნების ინტერესებში.

გარდა ამისა, ერაყში სამშვიდობო ოპერაციის წარმატებულობას როგორც აშშ-ში, ისე მთელ მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესებზე დადებითი გავლენა ექნება. კერძოდ, ენერგომატარებლებზე ფასების სტაბილური კლება დადებითად იმოქმედებს მოსახლეობის რეალურ შემოსავლებსა და კორპორაციების მოგებაზე. თუმცა, მეტ-ნაკლებად ფართომასშტაბიანი პარტიზანული მოძრაობის გაგრძელების შემთხვევაში ერაყი საინვესტიციო მიმზიდველობას დაკარგავს და ინვესტიციების მოზიდვა საკმაოდ გაჭირდება.

ამასთან, ის მოსაზრება, რომ აშშ-ის დოლარის კრახის მიზეზი ახალი ტექნოლოგიების განვითარებაა, ძნელი გასაზიარებელია. კერძოდ, ძირითადი არგუმენტი “ახალი ეკონომიკის” სასარგებლოდ ისაა, რომ ახალი ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და ბაზრის ლიბერალიზაციამ შეცვალა ძირითადი მაკროეკონომიკური ურთიერთკავშირი წარმოების გაფართოებას, მწარმოებლურობის ამაღლებას, ინფლაციასა და უმუშევრობას შორის; ინფორმაციული ნაკადების მართვის გაუმჯობესებამ ეკონომიკური რესურსების უფრო ეფექტიანი გამოყენება გახადა შესაძლებელი, ხოლო ინტერნეტმა მომხმარებელს არჩევანის პროდუქციის უფრო ფართო წრეზე გაკეთების შესაძლებლობა მისცა, რაც კონკურენციას აძლიერებს; ამასთან, ახალი ტექნოლოგიები მარაგების უფრო ეფექტიანი მართვის საშუალებას იძლევა; ხოლო მწამოებლურობის ზრდა მაღალი კონკურენციის პირობებში ინფლაციის დაბალ დონეს განაპირობებს [8, cc. 2-5].

წარსულის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სოროსის განცხადება, აშშ დოლარის არასაიმედოობის შესახებ, უფრო მეტად სპეკულაციური ეფექტის მატარებელია. გათვლა მარტივია, აღნიშნული სიგნალი ეკონომიკური აგენტების მხრიდან აშშ დოლარზე უარის თქმას უნდა უწყობდეს ხელს, რამაც, შესაბამისად, აშშ დოლარის კიდევ უფრო მეტი დევალვაცია უნდა გამოიწვიოს. სოროსის განცხადება აშშ დოლარის სპეკულაციურ რყევასა და, აქედან გამომდინარე, შესაბამისი მოგების მიღებაზე გათვლილი. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ სპეკულაციური

თამაშები მნიშვნელოვანია, მაგრამ არა იმდენად, რომ მან ვალუტის სიძლიერე განსაზღვროს.

ანალოგიური განცხადება სოროსმა დაახლოებით ათი წლის წინ ბრიტანული გირვანქა სტერლინგის მიმართ გააკეთა. მან თავისი აქტივები ბრიტანული გირვანქა სტერლინგიდან გადაიყვანა და როდესაც მისმა კურსმა მიაღწია მინიმალურ ნიშნულს, მისი შესყიდვა დაიწყო, რამაც მას მნიშვნელოვანი მოგება მოუტანა [9, p. 1].

ექვვარეშეა, რომ 1995-1999 წლებში ჯერ დიდ ბრიტანეთში დაწყებულმა “კორპორაციული კრიზისების” ტალღამ, რომელმაც 2002 წლის ბოლოს კი უკვე აშშ-ში მთელი სიცხადით იჩინა თავი, მითი აშშ-ის ეკონომიკის ყოვლისშემძლეობის შესახებ არსებითად შეარყია და აშშ დოლარის პოზიციები საერთაშორისო არენაზე მნიშვნელოვნად შეასუსტა. იმავდროულად, თუ გარკვეულ ისტორიულ ექსკურსს გავაკეთებთ, დავრწმუნდებით, რომ აშშ დოლარის “ჩამოწერა” აშკარად ნაადრევია. ამასთან, ერთი შეხედვით, წმინდა ამერიკულმა პრობლემამ, დასაბამი დაუდო მსოფლიოში სამპოლუსიანი სავალუტო სისტემის ჩამოყალიბებას, რასაც ჩვენი აზრით, შემდგომში მსოფლიოში სავალუტო წესრიგის დამყარების საქმეში უდიდესი მნიშვნელობა მიენიჭება.

რა არგუმენტები გაგვაჩნია ასეთი დასკვნის გასაკეთებლად?

ჩვენს მიერ მოყვანილი ვარაუდი, რომ აშშ დოლარის წამყვანი პოზიციები საერთო ევროპული ვალუტის ევროს შემოდგომის შემდეგ გარკვეულწილად შესუსტდებოდა, გამართლდა [10]. რაც შეეხება ევროს თავდაპირველ გაუფასურებას, იგი დროებით მოვლენას წარმოადგენდა და ეკონომიკური მოვლენების შემდგომმა განვითარებამ ზემოაღნიშნული პროგნოზის სისწორე დაასაბუთა.

2003 წლის 23 მაისს ევრომ აშშ დოლართან მიმართებაში 1.837 ერთეული შეადგინა, რომელიც ერთი ცენტით აღემატებოდა იმ ნიშნულს (1.1747), საიდანაც 1999 წლის 1 იანვარს დაიწყო ახალი ვალუტის ისტორიის ათვლა. თუმცა უნდა აღინიშნოს

ქონლის კონკურენტუნარიანობას შეამცირებს, როგორ შიდა ისე საგარეო ბაზრებზე. ნათელია, რომ “ძვირი” ევრო გამოიწვევს ექსპორტის შემცირებას, თუმცა მისი კომპენსირება იაფი იმპორტით მოხდება.

ევროს შემდგომი გაძლიერება ევროზონაში ეკონომიკურ ზრდას საფრთხეს შეუქმნის. კერძოდ, 2003 წლის პირველ კვარტალში ეკონომიკურ ზრდა მთლიანად ევროზონაში არ დაფიქსირდა, ხოლო გერმანიაში, რომელიც ევროპის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს, ეკონომიკური დაცემამ 0.2 პროცენტი შეადგინა [11].

ევროზონისაგან განსხვავებით, აშშ-ში მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდამ 1.9 პროცენტი შეადგინა, რაც 0.3 პროცენტით აღემატება თავდაპირველ პროგნოზს. “The Economist”-ის პროგნოზით 2003-2004 წლებში აშშ-ში ეკონომიკური ზრდა 5.6, იაპონიასა და ევროზონაში შესაბამისად 1.5 და 3.1 პროცენტის დონეზე დაფიქსირდება [12, გვ. 26].

აშშ-ს ფედერალური სარეზერვო სისტემისაგან განსხვავებით ევროპის ცენტრალურ ბანკს თავისი ვალუტის სტაბილურობის შესანარჩუნებლად და სავაჭრო პირობების პარიტეტის უზრუნველსაყოფად რეზერვი (საპროცენტო განაკვეთის შემცირება) გააჩნია.

ევროპის ცენტრალური ბანკის 5 ივლისის სხდომაზე საადრიცხვო განაკვეთი 0.5 პროცენტით შემცირდა და 2 პროცენტს გაუტოლდა [13], რაც ერთი მხრივ, ევროპაში ეკონომიკურ აქტივობას აამაღლებს, ხოლო მეორე მხრივ, ევროზონიდან კაპიტალის გადინებას გამოიწვევს და ევროპული ვალუტის გაძვირებას გარკვეულწილად გაანეიტრალებს. ევროპის ცენტრალური ბანკის პრეზიდენტის ვ. დიუსენბერგის განცხადებით საპროცენტო განაკვეთის ასეთი დაბალი დონე ევროპაში II მსოფლიო ომის შემდეგ არ დაფიქსირებულა [14].

ამასთან, ევროზონის შემდგომი გაფართოება დიდი ბრიტანეთის ჩართვით, ევროს სტაბილურობას დამატებით იმპულსს მისცემდა, რადგანაც დიდი ბრიტანეთის საქმიანი აქტივობა დაახლოებით 2-ჯერ აღემატება ევროზონის ქვეყნების ეკონომი-

კურ ზრდას და გათვალისწინებულია რომ 2003 წელს 2,2 პროცენტს მიაღწევს [15]. თუმცა, როგორც დიდი ბრიტანეთის ფინანსთა მინისტრმა გორდონ ბრაუნმა განაცხადა, დიდი ბრიტანეთისათვის გათვალისწინებულმა ხუთმა ტესტმა, რომელსაც მისი მზადყოფნა ევროზონაში შესასვლელად უნდა ეჩვენებინა, უარყოფითი შედეგები დააფიქსირა და მისი ევროზონაში გაწვევრიანება გაურკვეველი ვადით გადასწია [16].

მიზანშეწონილია განვიხილოთ ის ფაქტორები, რომლებსაც სხვადასხვა ზემოქმედება ექნება აშშ-ს ეკონომიკაზე და პერსპექტივაში აშშ დოლარის შესაძლო დინამიკაზე მოახდენს გავლენას.

თავდაპირველად, განვიხილოთ, ის გარემოებები, რომლებიც აშშ დოლარის დევალვაციას განაპირობებს.

პირველია ნდობის შემცირება აშშ ეკონომიკის მიმართ. რაც, სასაქონლო ბირჟებზე აშშ დოლარის პოზიციების შესუსტებასა და ცენტრალურ ბანკების რეზერვებში აშშ დოლარის წილის შემცირებას გამოიწვევს. ბოლო პერიოდამდე ნავთობის და ოქროს ვაჭრობა ძირითადად აშშ დოლარებში ხდება, ხოლო ცენტრალური ბანკების რეზერვების დაახლოებით 50 პროცენტი აშშ დოლარებში იყო წარმოდგენილი [17].

ამ ტენდენციის პირველი ნიშნები კი, სამწუხაროდ, ბოლო ათწლეულში ისედაც გამოიკვეთა: თუ 1989 წლისათვის სავალუტო ბაზრების ბრუნვის საერთო მოცულობაში აშშ დოლარის წილი 45 პროცენტს შეადგენდა 1995 წლისთვის 41.5 პროცენტი შეადგინა (მაშინ, როცა აშშ-ს წილი მსოფლიო მთლიან შიდა პროდუქტში 20.7 პროცენტს, ხოლო მსოფლიო ექსპორტში 15.2 პროცენტს შეადგენს); ანალოგიური მაჩვენებლები ევროკავშირისათვის, შესაბამისად, 20.4 და 14.7 პროცენტს შეადგენს; აღნიშნულ პერიოდში გერმანული მარკის წილი 13.5 პროცენტიდან 18.5 პროცენტამდე და ფრანგული ფრანკი 1-დან 4 პროცენტამდე გაიზარდა; შვეიცარული ფრანკის გავლენა შემცირდა 5 პროცენტიდან 3.5 პროცენტამდე; რაც შეეხება იაპონურ იენს, ის 13.5–12 პროცენტის ინტერვალში მერყეობდა [18, c. 4].

სამწუხაროდ, 1996-2000 წლებისათვის ზემოაღნიშნული განზოგადებული მაჩვენებლების მოპოვება ვერ მოხერხდა. თუმცა M2-ის (ფული ვიწრო გაგებით) ზრდის ტემპების ანალიზი ანალოგიურ სურათს ხატავს. კერძოდ, 1996-2000 წლებში აშშ-ში M2 4.7 %-ით შემცირდა. ამის საპირისპიროდ, იაპონიის M2 47.9 %-ით, ევროზონის M2 47%-ით, დიდი ბრიტანეთის M2 47 %-ით, აზიის ახლად ინდუსტრიული ქვეყნების (კორეა, სინგაპური, ტაივანი, ჰონგ-კონგი) M2 39.7 %-ით, შვეიცარიის M2 3 %-ით გაიზარდა [19, p. 216, 20, p. 802]. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მსოფლიო ძირითადი ვალუტების ზრდა არ ატარებდა ინფლაციურ ხასიათს და ძირითადად მათი გამოყენების საერთაშორისო არეალის ზრდით იყო განპირობებული.

მთელი მსოფლიო შეძრა ისეთი გიგანტი კორპორაციების გაკოტრებამ თუ აქციების ფასის კატასტროფულმა დაწევამ, როგორცაა Enron Corp, Merck & Co, Xerox Corp., Adelphia Communications, WorldCom Inc., General Electric, Waste Management, Cendant და ა. შ. მიუხედავად იმისა, რომ კრიზისი ერთი შეხედვით წმინდა ბუღალტრული ხასიათისა იყო, მან აუდიტური მომსახურების, საფონდო ბაზრის, მარეგულირებელი ორგანოების, კომერციული ბანკების, სარეიტინგო სააგენტოებისა და კორპორაციული მართვის არსებული პრაქტიკაც თანაბრად მოიცვა. საყურადღებოა, ისიც, რომ აშშ-ს ეკონომიკის გახსნილობის მაღალი ხარისხიდან გამომდინარე, იგი სხვა წამყვანი ქვეყნების ეკონომიკურ მდგომარეობაზე მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს.

სახეზეა ე. წ. (Bubble economy), “ბუშტის ეკონომიკა” რომელიც ცნობილი იაპონელი პროფესორის კ. კუსაკის მიერ განიმარტება, როგორც სიტუაცია, როდესაც აჟიოტაჟური მოთხოვნის დროს ხდება ფასიანი ქაღალდების კურსისა და უძრავ ქონებაზე ფასების გაუმართლებელი ზრდა [21, c. 178].

აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკის ზემოაღნიშნული სახე არა ეკონომიკის ცალკეულ სეგმენტს მოიცავს, არამედ მაკროეკონომიკურ დონეზე ახდენს ზემოქმედებას და ქვეყნის ფისკალურ

და მონეტარულ სისტემაზე განაპირობებს მნიშვნელოვან გავლენას, რაც ნაციონალური ეკონომიკის ნგრევას იწვევს.

მეორე, კორპორაციულმა სკანდალებმა აშშ-ს კაპიტალის ბალანსი მნიშვნელოვნად შეცვალა, რაც კაპიტალის გადინების ზრდაში, ისე კაპიტალის შემოდინების შემცირებაში გამოიხატა.

კერძოდ, ბოლო წლებში აშშ-ს საგადასახდელო ბალანსის დიდი დეფიციტი აქვს (მთლიანი შიდა პროდუქტის 5 პროცენტით); ბოლო პერიოდამდე აშშ-ს საგადასახადო დეფიციტის დაფარვა წმინდა კაპიტალის მოდინებით ხდებოდა. თუ 1999 წელს მიმდინარე ანგარიშის ბალანსის დეფიციტი 91 პროცენტით უცხოური პირდაპირი ინვესტიციებით ფინანსდებოდა, უკვე 2002 წლისათვის ეს მაჩვენებელი 43 პროცენტამდე შემცირდა [22, p. 69]. ექსპერტები თვლიან, რომ დაცემა კიდევ გაგრძელდება. ზემოაღნიშნული კლება ერთის მხრივ, აშშ-ს ეკონომიკის მიმართ ნდობის დეფიციტით, ხოლო მეორე მხრივ, ამერიკელი ინვესტორების მხრიდან უცხოური აქტივების (მაგალითად, ევროზონის ჩვეულებრივ აქციები) ყიდვითაა გამოწვეული.

მესამე, აშშ-ს დოლარის გაუფასურება ინვესტორებს აშშ-ს ფასიანი ქაღალდების და აქციების გაყიდვისაკენ უბიძგებს, რაც მათზე ფასების შემცირებას იწვევს. ცნობილია, რომ უცხოელებს ეკუთვნის აშშ-ს სახაზინო ვალდებულებების 40 პროცენტი, ფასიანი ქაღალდების მესამედი და უძრავი ქონების 13 პროცენტი [22, p. 70].

რაც შეეხება იმ ფაქტორებს, რომლებიც აშშ დოლარის დევალვაციას შეაფერხებს არანაკლებ მნიშვნელოვანია და მოიცავს:

პირველი, საერთაშორისო რეზერვებში აშშ დოლარის წილის შემცირება უფრო საგრძნობი იქნებოდა, რომ არა აშშ-ს უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორების ქცევა, რომელიც იქითკენაა მიმართული, რომ აშშ დოლარის გაუფასურება არ დაუშვან და, შესაბამისად, მასთან სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში სავაჭრო პირობების გაუარესება (ეჭვგარეშეა, რომ „ძვირი“ ევრო ან იენი ექსპორტის შემცირებას გამოიწვევს). ამიტომ ისინი თავიანთ სავალუტო რეზერვებში აშშ დოლარის მოცუ-

ლობას ზრდიან. კერძოდ, მაისში იაპონიის ცენტრალურმა ბანკმა დაახლოებით 43 მლრდ. აშშ დოლარი (რომელიც უკანასკნელ წლებში ყველაზე მსხვილი სავალუტო ოპერაციაა), სამხრეთ კორეამ და ტაივანმა კი 4.5 მლრდ. აშშ დოლარი შეისყიდა. ანალოგიურმა მანქანებელმა ჩინეთისათვის მარტში 7.8 მლრდ. აშშ დოლარი შეადგინა [23].

ამასთან, უკანასკნელ წლებში სავალუტო კურსების სტაბილურობის მისაღწევად სავალუტო ინტერვენციებში პრიორიტეტი ერთობლივ ინტერვენციებს მიენიჭა. ტოკიოს უნივერსიტეტის პროფესორის ტაკატოში იტოს მიერ ჩატარებულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ 90-იან წლებში სხვადასხვა ქვეყნების ცენტრალური ბანკების ერთობლივი ინტერვენციები 20-50-ჯერ უფრო ეფექტიანი იყო, ვიდრე მხოლოდ იაპონიის ცენტრალური ბანკის მიერ განხორციელებული ინტერვენცია [22, p. 69].

მეორე. აშშ დოლარის უმნიშვნელო გაუფასურება აშშ-ს ექსპორტს წაახალისებს, კორპორაციულ მოგებასა და ინვესტიციების მოცულობას გაზრდის; ამასთანავე, ის ევროზონასა და იაპონიაში სტრუქტურულ რეფორმებსა და კორპორაციული რესტრუქტურისაციის განხორციელებას შეუწყობს ხელს, რაც ამ რეგიონებში ეფექტიანობას აამაღლებს და საერთაშორისო ეკონომიკისათვისაც იქნება ხელსაყრელი. კერძოდ, ერთ-ერთი შეფასებით აშშ დოლარის 20 პროცენტის გაუფასურება მსოფლიოში 1 პროცენტის ზრდას გამოიწვევს [22, p. 70]. თუმცა, როგორც აღნიშნეთ, ასეთი მნიშვნელოვანი გაუფასურებანი კლებს მოსალოდნელია.

მესამე. აშშ პრეზიდენტის ეკონომიკური გეგმის განხორციელება, რომელიც გადასახადების უახლოეს 10 წელიწადში 350 მლრდ. აშშ დოლარით შემცირებას ითვალისწინებს [12, გვ. 27], მნიშვნელოვნად გაზრდის კორპორაციათა რეინვესტირების შესაძლებლობას, რაც საქმიანი აქტივობის ამაღლებას და, შესაბამისად, სავარაუდოდ აშშ დოლარის კურსის გამყარებას გამოიწვევს.

მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სავალუტო სისტემა ბოლო დრომდე ერთპოლუსიან სისტემას წარმოადგენდა,

მოვლენების ბოლოდროინდელმა განვითარებამ სამპოლუსიან სისტემას დაუდო საფუძველი (აშშ დოლარი, ევრო და იენი). ამასთან, კვლავ წინა პლანზე გადმოდის ოქროს, როგორც საერთაშორისო სარეზერვო აქტივის მნიშვნელობა. გერმანიის ბუნდესბანკის ყოფილი პრეზიდენტის პროფესორ ჰანს ტაიტმეიერის (Tietmeyer) განცხადებით ევროპის ცენტრალური ბანკის რეზერვებში დაახლოებით 40 მლრდ. ევრო (მთლიანი რეზერვების 15 პროცენტი), ხოლო რესეთის საერთაშორისო რეზერვების 10.5 პროცენტი ოქროშია განთავსებული [24]. აღნიშნული ტენდენცია შენარჩუნებულია სხვა ქვეყნებშიც.

საყურადღებოა, ლათინური ამერიკისა და აზიის ქვეყნების პოზიცია, რომლებიც საერთაშორისო სავალუტო სისტემის რეფორმას ევროს როლის გაზრდის მიმართულებით ითხოვენ. მაგალითად, ლათინურ ამერიკაში MERCOSUR-ი ქვეყნები და აზიაში ASIAN+3 (ჩინეთი, იაპონია და კორეა) ქვეყნები ყურადღებით სწავლობენ რეგიონალურ მონეტარულ ინტეგრაციას, რომელიც მათი აზრით ასე წარმატებით განხორციელდა ევროზონაში [25].

ზემოთქმულის მიუხედავად, საერთაშორისო ეკონომიკური წესრიგის დამყარებაზე ერაყის რმისშემდგომი მოწყობა დიდ გავლენას იქონიებს. ის აშშ-ს ეკონომიკური აქტივობის ცვლილებაზე წამყვანი ფაქტორი იქნება.

ერაყში საომარი მოქმედებების დასრულების შემდეგ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის უშიშროების საბჭომ ერაყში ეკონომიკური სანქციების გაუქმების შესახებ რეზოლუცია მიიღო. ამ დოკუმენტის თანახმად, აშშ-ს და ბრიტანეთს ერაყის რმისშემდგომი მოწყობაზე და მისი ნავთობის მსოფლიო ბაზარზე მიწოდების მართვაში სრული უფლებამოსილება ენიჭება [12, გვ. 26].

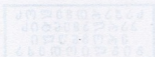
სანამ აღნიშნული გადაწყვეტილება ამერიკაზე აისახება ამას საკმაოდ დრო დასჭირდება. ომამდე ერაყი მსოფლიო ბაზარზე ყოველდღიურად 2 მლნ. ბარელს აწვდიდა. თუმცა ომმა პრაქტიკულად მოშალა ნავთობის მრეწველობის ინფრასტრუქტურა.

საქართველოს
პარლამენტის
პრეზიუმის
გამგზობის

ერაყის ნავთობის სამინისტროსთან არსებული საკონსულტაციო საბჭოს თავმჯდომარე ფილიპ კეროლი თვლის რომ მიმდინარე წლის II ნახევარში ნავთობის მოპოვება გაუსწრებს ომამდელ დონეს; ზოგიერთი ექსპერტის აზრით ეს ნიშნული დღეში 1.5 მლნ. ბარელს მიაღწევს [26, c. 9]. თუმცა არის უფრო ოპტიმისტური პროგნოზები, რომლის თანახმადაც ინტენსიური ინვესტიციების შემთხვევაში ერაყს შეუძლია 6 მლნ. ბარელის მოპოვება, რაც მას საშუალებას მისცემს საუდის არაბეთის (8.8 მლნ. ბარელი), აშშ-სა (7.2 მლნ. ბარელი) და რუსეთის (7.1 მლნ. ბარელი) შემდეგ ნავთობის მოპოვების მოცულობით მე-4 ადგილი დაიკავოს [27, გვ. 21]. ერაყის მიერ ნავთობის წარმოების ასეთი დონის პირობებში მას შეეძლება მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინოს მსოფლიოში ნავთობის ფასების კონიუნქტურულ ცვლილებაზე და OPEC-ის მონოპოლია ფასწარმოქმნაში ნავთობის ბაზარზე გარკვეულწილად გაანეიტრალოს.

თუ აშშ დაუშვებს ერაყული ნავთობის მიწოდების გაზრდის პირობებში ნავთობის მსოფლიო ბაზარზე ფასების მნიშვნელოვან კლებას, ამან შეიძლება ნავთობმოპოვებელ ქვეყნებში ეკონომიკური რყევები გამოიწვიოს, რაც მას გლობალურ ეკონომიკურ კრიზისად მიუბრუნდება. მოვლენების აღნიშნული სცენარით განვითარება განსაკუთრებით სახიფათოა რუსეთისათვის, რომელის საბიუჯეტო შემოსავლების ლომის წილი სწორედ ნავთობის ექსპორტიდან მიღებული შემოსავლებზე მოდის. იგი სახიფათოა საქართველოსათვისაც, რადგანაც რუბლის შესაძლო დევალვაციის პირობებში საქართველოს სავაჭრო პირობები რუსეთთან საგრძნობლად გაუარესდება, რაც მყისიერად აისახება საგადაამხდელო ბალანსზე და ლარის სტაბილურობას საფრთხეს შეუქმნის, რომელიც პრაქტიკულად ფისკალურ-მონეტარული სფეროს ერთადერთ „ნათელ წერტილს“ წარმოადგენს.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველო “მცირე ეკონომიკის” ქვეყანას წარმოადგენს, მას გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებზე რაიმე არსებითი ზეგავლენის მოხდენა არ შეუძლია, თუმცა მეტ-ნაკლებად გონივრული ეკონომიკური პოლიტი-

კის გატარებით გარკვეული სარგებელიც მიღებაც არ არის გამორიცხული, რომ არაფერი ვთქვათ აშკარად უარყოფითი ეფექტების ზეგავლენის მინიმიზებაზე.

აქ აუცილებელია იმის გათვალისწინებაც, რომ აშშ-ის მიერ საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში განსაკუთრებით იზრდება ევროპული ორიენტაციის მქონე ისეთი მუსულმანური სახელმწიფოების თანადგომა და მხარდაჭერა, როგორც თურქეთი და აზერბაიჯანია. ეს კი საქართველოზე გავლით აზერბაიჯანიდან თურქეთის მიმართულებით ენერგომატარებლების ტრანსპორტირების საერთაშორისო მნიშვნელობას კიდევ უფრო გააძლიერებს.

როცა ექსპერტები გლობალური სავალუტო სისტემის სერიოზულ რყევებს დასაშვებად მიიჩნევენ, (რაც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ჩვენი აზრით, ერთობ გაზვიადებულია), კითხვები იმის შესახებ, რომ „ძვირი“ და „იაფი“ უცხოური ვალუტის პირობებში როგორი უნდა იყოს საქართველოს სავალუტო პოლიტიკა, და რა დადებითი და უარყოფითი მხარეები ექნება ლარის კურსის არსებულ დონეზე შენარჩუნებას – ბუნებრივად იბადება.

საქართველოსათვის აშშ-ის დოლარის შესაძლო დევალვაციის შედეგად დადებით მომენტს წარმოადგენს ის, რომ საგარეო ვალის ოდენობა ლარებზე გადაანგარიშებით შემცირდება, რაც საქართველოს ბიუჯეტისათვის გარკვეული შეღავათი იქნება.

ამავე დროს უარყოფითი მომენტებიც ყურადსადებია.

ჯერ, ერთი იმპორტის წახალისება მოხდება, რაც საგადასახდელო ბალანსის დეფიციტს კიდევ უფრო გაზრდის;

მეორე, უცხოური ინვესტიციებიდან ბიუჯეტში გადასახადები შემცირდება;

მესამე, საგარეო წყაროებიდან ბიუჯეტის ვალდებულებების დაფარვის შესაძლებლობები ასევე შემცირდება.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით საქართველომ უნდა მოახდინოს თავისი სავალუტო პოლიტიკის ადაპტირება მსოფლი-

ოში ჩამოყალიბებადი ახალი ტენდენციების მხედველობაში მიღების საფუძველზე.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს მონეტარული სისტემა საკმაოდ სუსტია, საქართველოსათვის ფასების საერთო დონის კონტროლი არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე ლარის რეალური გაცვლითი კურსის კონტროლი.

ცალკეული ემპირიული და თეორიული გამოკვლევები გვიჩვენებს, გარდამავალ ქვეყნებში ექსპორტის სტიმულირებისათვის ინსტიტუციური და სტრუქტურული ასპექტები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ვალუტის დევალვაცია (იხ., მაგალითად, [28]).

ზოგიერთი ქართველი (იხევე როგორც სხვა პოსტკომუნისტური ქვეყნის) ეკონომისტისაგან არც თუ იშვიათად გაისმის მოსაზრება, რომ ეკონომიკური ზრდისა და ექსპორტის სტიმულირების მიზნით გამართლებულია ლარის დევალვაცია, თუმცა თეორიულადვე მტკიცდება, რომ წარმოების ტექნიკური ჩამორჩენილობის, საერთაშორისო ბაზრებზე არაკონკურენტუნარიანი პროდუქციის გამოშვების პირობებში ვალუტის დევალვაცია ხელს არა წარმოებისა, თუ ექსპორტის, არამედ ინფლაციის გაზრდას შეუწყობს [29; 30].

2003 წლის იანვარ-მაისში საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ ევროკავშირის ქვეყნებთან 150 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 65.6 პროცენტით მეტია; აქედან, იმპორტმა 129.1 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა (2-ჯერ მეტი წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით); იმ პირობებში, როცა ლარის რეალური კურსი ევროსთან მიმართებაში მნიშვნელოვნად შემცირდა და სავაჭრო პირობები გაუმჯობესდა, იმპორტის ასეთი ზრდა ზემოაღნიშნული დებულების პრაქტიკული დადასტურებაა [31, გვ. 27].

ევროს შემოდებამ არსებითად შეცვალა “მსოფლიო ფული”. სწორედ მისი “დაბადების” შემდეგ გახდა იგი მსოფლიოს მეორე ყველაზე მნიშვნელოვანი ვალუტა და აშშ დოლართან და იენთან ერთად შეადგენს “მსოფლიო ფულის” მესამე

ბურჯს. გაცვლითი კურსები ამ სამ კუნძულს შორის მსოფლიო ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი ფასი გახდება [32].

ზემოდნიშნული რეალობიდან გამომდინარე საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ სავალუტო რეზერვების დივერსიფიკაციას ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამ რეზერვებში აუცილებელია ყველა მეტ-ნაკლებად სტაბილური ვალუტის გათვალისწინება.

აშშ-სა და მისი მოკავშირეების და მუსულმანური სამყაროს ტერორისტთა დაპირისპირების გათვალისწინებით სავარაუდოა, რომ ყველაზე უფრო მეტ სტაბილურობას ის ვალუტები შეინარჩუნებენ, რომელი სახელმწიფოებიც ანტიტერორისტულ სამარ მოქმედებებში მინიმალურად იქნებიან ჩაბმულნი. ასეთ ვალუტათა რიცხვს, უწინარეს ყოვლისა, იაპონური იენი და შვეიცარიული ფრანკი განეკუთვნება. აქედან გამომდინარე, საქართველოს ეროვნული ბანკის სავალუტო რეზერვები სულ ცოტა ხუთპოლუსიანი ეკონომიკის (აშშ დოლარი, ევრო, იენი, ფუნტი სტერლინგი, შვეიცარიული ფრანკი) ანარეკლი უნდა იყოს.

თუ კი გავითვალისწინებთ, რომ საქართველოს სავალუტო ფონდის საანგარიშსწორებო ერთეულის - სესხების სპეციალური უფლებების (ანუ “SDR”-ის) ღირებულება მასში შემავალი ვალუტებისაგან განსხვავებით დიდი სტაბილურობით ხასიათდება (რადგანაც სავალუტო კალათაში შემავალი რომელიმე ვალუტის გაცვლითი კურსის ცვლილება ჩვეულებრივ სხვა ვალუტების გაცვლითი კურსის დინამიკით კომპენსირდება), მაშინ საქართველოს ეროვნული ბანკის სავალუტო რეზერვების მეორე მოდელს საფუძვლად შეიძლება “SDR” -ის სტრუქტურა დაედოს [33; 34]. კერძოდ, ამ რეზერვების მაქსიმალური დაცულობის მიღწევის მიზნით მის სტრუქტურაში თითოეული ჩამოთვლილი ვალუტა ისეთივე პროცენტული შემადგენლობით უნდა იყოს განთავსებული, როგორც “SDR” -ში არის.

„SDR“-ს ღირებულება 2001 წლის 1 იანვრიდან იმ სავალუტო კალათის საფუძველზე განისაზღვრება, რომლის 45 პროცენტი აშშ დოლარის, 29 პროცენტი ევროს, 15 პროცენტი

იაპონური იენისა და 11 პროცენტი ფუნტი სტერლინგისაგან შედგება [35].

თუმცა, თუ საქართველოს 2003 წლის ფულად-საკრედიტო და სავალუტო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს [32] გაავანალიზებთ, მასში შეიძლება რამოდენიმე პრობლემა გამოვყოთ:

პირველი, რამდენადაა განხორციელებული სავალუტო რეზერვების დივერსიფიკაცია ეროვნული ბანკის დონეზე;

მეორე, რამდენადაა განხორციელებული დეპოზიტების დივერსიფიკაცია კომერციული ბანკებისა და კერძო პირებისათვის.

მესამე, რამდენადაა ამოქმედებული ოპციური ოპერაციების (ე. წ. წაუგებელი ოპერაციების) განხორციელების მექანიზმები, რამაც როგორც ეროვნული ბანკისათვის, ისე ეკონომიკური აგენტების მხრიდან აქტივების რეალური ღირებულების შენარჩუნება უნდა უზრუნველყოს.

2002 წლისათვის ევროში ანაბრებმა ანაბრების მხოლოდ 2 პროცენტი შეადგინა [37, გვ. 33]. ევროს გაძლიერების გამო, მაშინ როცა ანაბრების დიდი ნაწილი აშშ დოლარებშია (83 პროცენტი) ეკონომიკური აგენტების “დანაკარგი” მნიშვნელოვანი აღმოჩნდება [38, გვ. 12].

აღნიშნული ღონისძიებების გატარება მნიშვნელოვანია მოსახლეობის ნდობის შენარჩუნების თვალსაზრისითაც, რომელიც კრიტიკულ ნიშნულზე იმყოფება და საფრთხეს უქმნის საბანკო სისტემის ჯერ კიდევ მყიფე სტაბილურობას. კერძოდ, 2003 წლის იანვარ-მარტში დეპოზიტები ეროვნულ ვალუტაში შემცირდა 8.9 მლნ. ლარით, ხოლო დეპოზიტები უცხოურ ვალუტაში მხოლოდ 9.4 მლნ. ლარით გაიზარდა. თუ განვიხილავთ, გასული წლის ანალოგიურ პერიოდს, დეპოზიტები ეროვნულ ვალუტაში 3.4 მლნ. ლარით, ხოლო დეპოზიტები უცხოურ ვალუტაში 17 მლნ. ლარით გაიზარდა [38, გვ. 12]. როგორც ვხედავთ, ეკონომიკური აგენტების მოლოდინი გასული წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 2003 წელს გაცილებით პესიმისტურია. ეს გამოწვეულია, როგორც ქვეყნის შიგ-

ნით ფისკალური სფეროს სისუსტით, ისე მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური პროცესებით. კერძოდ, ეკონომიკურმა აგენტებმა ჩათვალეს, რომ აშშ დოლარი არის ვალუტა, რომლისთვისაც უცხო არაა გაუფასურება და ისიც, როგორც სხვა ვალუტები თავისი ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის ანარეკლს წარმოადგენს.

და ბოლოს, აუცილებელია ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ საქართველოს ეკონომიკურ უსაფრთხოებას ყველაზე უფრო დიდ პრობლემას უქმნის არა მსოფლიოში ჩამოყალიბებადი “ახალი სავალუტო წესრიგი”, არამედ ქვეყანაში ეკონომიკური პოლიტიკის არარსებობა, რაც საბიუჯეტო სფეროში წესრიგის დამყარებას უშლის ხელს და საქართველოს საინვესტიციო მიმზიდველობას უკარგავს. ეს უკანასკნელი კი ქვეყანაში კორუფციისათვის ეკონომიკური საფუძვლების გამოცლის, ეკონომიკური აღმავლობის გზით სიღარიბის აღმოფხვრის გარეშე ვერასოდეს ვერ იქნება მიღწეული, რაც, თავის მხრივ, მოითხოვს სერიოზული სისტემური რეფორმების გატარებას.

ლიტერატურა:

1. Хазин М. Л., Грегорьев О. В. Сценарий крушения доллара в ближайшей перспективе. В кн.: *Крах доллара*. Сост. А.А.Нагорный. Москва, Издатель Н. Е.Чернишова. 2001.
2. Georg Soros Says Dollar May Lose a Third of its Value. www.ananova.com/business/story/sm_617615.html
3. Дейкин А. И. “Новая экономика” Клинтона и “Профицитные планы” Буша. США. Канада. Экономика. Политика. Культура, 2001, № 10.
4. Гейте Б. Бизнес со скоростью мысли. Москва, Изд-во ЭКСМО-Пресс. 2001.
5. Доронин И., Загашвили В., Приписнов В. Мировая хозяйственная конъюнктура в 2000 – начале 2001 г. Мировая экономика и международная экономика, 2001, № 8.
6. Михайлович Дм. У Эвро сохранились резервы для роста. Коммерсант, 2003, № 89, 26 Мая.

7. Iša J., Eurozone and World Economy. *BEATEC*, 2002. Vol. X, No. 2.
8. Обзор экономического положения Европы, Женева, ООН. 2000, №1.
9. Dollar and Euro Game in Full Swing.
<http://english.pravda.ru/main/18/89/356/10110.html>
10. პაპაია ვ., ჩოხელი ვ., გლობალური ეკონომიკური კრიზისის შესაძლებლობა და საქართველოს სტრატეგია. საქართველოს ეკონომიკური მიმართულებები, 2002, №1.
11. Euro Rises to Record Level against the Usa Dollar.
http://www.usatoday.com/money/markets/2003-05-27-euro_x.htm
12. ეპიშევა ლ. აშშ-მ გადასახადები 350 მილიარდით შეამცირა. *მაკრო მიკრო ეკონომიკა*, 2003, №5.
13. ECB announces interest rate cut.
<http://archives.tcm.ie/breakingnews/2003/06/05/story101602.asp>
14. ECB slashes interest rate to 2 %.
<http://onebusiness.nzoom.com/cda/printaple/1,1856,195672,00.html>
15. UK Economy-Key Facts, 20 May 2003. British Embassy, Washington DC.
http://www.britainusa.com/econom/xq/asp/SarticleType.1/Article_ID.2904/qx/articles-show.htm#
16. Germany's Euro Test.
http://www.economist.com/finance/displayStory.cfm?story_id=1842183
17. Euro Rises Near to Parity with Dollar.
<http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/2067943.stm>
18. Тавлас Дж.С. Международное использование валют. В кн.: *Передовое макроэкономическое и финансовое управление*, Том I. Вена, Институт МВФ, 2001.
19. World Economic Outlook. The Information Technology Revolution. Washington, IMF. October, 2001.
19. International Financial Statistics., IMF. October, 2001.
20. Бок Зи Коу., Экономика Японии. Какая она? – Москва, ЗАО “Издательство” “Экономика”, 2002.
21. A Cliff-hanger., June 8th 2002. *The Economist*.

http://www.economist.com/displaystory.cfm?story_id=S%27%29H%28%2ARA%3B%2A%200%20T%0A

22. Бизнесмены США спасают доллар от Азии.
http://www.gazeta.ru/2003/06/17/kz_m89155.shtml
23. Gold Important in Maintaining Public Confidence Security of Reserves a Key Factor.
http://www.gold.org/pr_archive/html/191101.html
24. Thygesen N. The Path to the Euro for Enlargement Countries.
<http://www.europarl.eu.int/comparl/econ/pdf/emu/speeches/20020521/thygesen.pdf>
25. Реутов А. С Ирака сняли последнее США меняют санкции на нефть. *Коммерсант*, 2003, № 92, 29 мая.
26. სიჭინავა ს. შავი ნავთობი – მსოფლიო ინტერესების წითელი ხაზი. *მაკრო მიკრო ეკონომიკა*, 2003, №1.
27. ჩოჩელი ვ. “ჩრდილოვანი ეკონომიკის სინდრომი”: დაბალი საგადასახადო ტვირთი – ეკონომიკური ზრდის დაბალი დონე. *საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე – ეკონომიკის სერია*, 2003, ტომი 11, № 1-2.
28. პაპავა ვ. ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა საქართველოში: მკაცრი, თუ ლიბერალური? *მაკრო მიკრო ეკონომიკა*, 1997, № 12.
29. პაპავა ვ. ინფლაციის ზეგავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე. *ბანკი*, 2000, № 1.
30. *საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, 2003 წლის იანვარი-მაისი*. თბილისი, საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი, 2003.
31. Mundell R.A. Reconsideration of the Twentieth Century. *The American Economic Review*, 2000, No. 3.
32. SDR Valuation, Tuesday, August 12, 2003.
<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2000/pr0055.htm>
33. Special Drawing Rights.
<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sdr.HTM>
34. IMF Completes Review of SDR Valuation.
<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2000/pr0055.htm>

35. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება “საქართველოს 2003 წლის ფულად-საკრედიტო და სავალუტო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების შესახებ”.
http://www.nbg.gov.ge/geo/savaluto_politika/index_4.html
36. კაკულია მ. ევრო საქართველოს სავალუტო ბაზარზე: თმობს თუ არა აშშ დოლარი თავის პოზიციებს? *მაკრო მიკრო ეკონომიკა*, 2003, № 4.
37. *მონეტარული და საბანკო სტატისტიკის ბიულეტენი*. თბილისი, საქართველოს ეროვნული ბანკი. 2003, № 1.

FORMATION OF “THE NEW THREE-POLES WORLD CURRENCY SYSTEM” AND GEORGIA

Vladimir Papava

*Georgian Foundation for Strategic and
International Studies,
7 Nikoladze st, 0108, Tbilisi, Georgia*

Vepkhia Chocheli

*Paata Gugushvili Institute of Economics,
The Georgian Academy of Sciences
14 Kikodze st, 0107, Tbilisi, Georgia*

Summary. In the paper an evaluation is given for two rather sensational prognoses on the crash of the USA dollar that were advanced during the last two years, and it is shown that it is less likely that the events will develop according to the analogous scenario.

It is examined the meaning of the so called “new economy” and substantiated, that the consideration of growing imbalances between the

“new” (informational) and “old” (traditional industrial) sectors as factors provoking a global economic crisis is not correct. According the “new” economy improving management of informational flows and new information technologies allows a more economical use of resources and leads through increasing competitiveness and productivity to maintain low inflation.

It is substantiated that the appearance of the European currency euro in the world laid down the foundation to the new three-pole currency system. Stability of the global economy will depend largely on its good functioning.

It is shown that Georgia as a country with “small economy” cannot have any essential influence on the global economic processes. However, it is not excluded a certain benefit may also be derived by carrying out more or less reasonable economic policy, to say nothing of minimizing of influence of evidently negative effects.

ФОРМИРОВАНИЕ “НОВОЙ ВСЕМИРНОЙ ТРЕХПОЛЮСНОЙ ВАЛЮТНОЙ СИСТЕМЫ” И ГРУЗИЯ

Владимир Папава
*Фонд исследования стратегии и
международных отношений Грузии,
Тбилиси, 0105, ул. Нико Николадзе N 7*

Вепхия Чочели
*Институт экономики им. П. Гугишвили
Академии Наук Грузии,
Тбилиси, 0107, ул. Кикодзе N 14*

Резюме. В статье анализируются недавно сделанные два сенсационные прогнозы о крахе доллара США и показано, что развитие событий по таким сценариям мало вероятно.

На основе раскрытия содержания т.н. “новой экономики” показано, что известные диспропорции между “новым” (информационным) и “старым” (традиционным) секторами экономики нецелесообразно рассматривать в качестве причин, которые могут провоцировать глобальный экономический кризис, ибо в условиях “новой экономики” качественное улучшение управления информационными потоками и внедрение новых технологий более эффективного управления запасами, создает возможность рационального использования экономических ресурсов, что в условиях высокой конкуренции и роста производительности будет способствовать поддержанию низкого уровня инфляции.

Обосновано, что введение общеевропейской валюты Евро в мире заложило основу “новой трехполюсной валютной системы”, от «наложенного» функционирования которой во многом будет зависеть стабильность глобальной экономики.

Показано, что Грузия, как страна “малой экономики”, не может оказать какое-либо существенное влияние на глобальные экономические процессы, хотя не исключено и получение определенной пользы путем проведения более или менее разумной экономической политики, не говоря уже о сведении к минимуму влияния явно отрицательных эффектов.

ბიუჯეტი და ჯანდაცვის რეფორმა საბაზრო ეკონომიკიაზე გარდამავალ პერიოდში

მირიან მურჯიკნელი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
0102, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. № 2

შემოვიდა: 2003 წლის 20 მაისს

რეზიუმე. 90-იანი წლების დასაწყისში ტრადიციულმა სავაჭრო კავშირების რღვევამ, ექსპერტ-იმპორტის მოცულობის მკვეთრმა შემცირებამ, კონფლიქტებმა ქვეყანაში მნიშვნელოვნად შეამცირა მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა, გაიზარდა ჩრდილოვანი (აღურიცხავი) ეკონომიკის წილი, კატასტროფულად შემცირდა სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების მოცულობა. ბიუჯეტის დეფიციტის შევსება ძირითადად მიმდინარეობდა ეროვნული ბანკის ემისიური კრედიტების გამოყენებით. სახსრების უკონტროლო გაცემამ მთლიანად მოშალა ფულად-საკრედიტო სისტემა, გაიზარდა სახელმწიფო საგარეო ვალები.

საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციების დახმარებით 1994 წლის ბოლოდან დაიწყო ქვეყნის ფინანსური სისტემის სტაბილიზაციის განხორციელება, რის შედეგად 1995 წელს მინიმუმამდე იქნა დაყვანილი ინფლაციის დონე, განხორციელდა ფულადი რეფორმა და შემოღებული იქნა ეროვნული ვალუტა. შეიქმნა წინა პირობები ქვეყნის ეკონომიკური სტაბილიზაციის უმკაცრესი ინსტრუმენტის ბიუჯეტის მიღებისა და აღსრულებისათვის.

საქართველოში 1995 წლიდან დაიწყო რეფორმების განხორციელება, რომელმაც ხელი შეუწყო ჯანდაცვის სისტემა მთლიანად გადასულიყო საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებზე.

* * *

ცენტრალიზებული გეგმიანი ეკონომიკის პირობებში საბიუჯეტო პოლიტიკის ძირითად პრინციპებს საკავშირო ორგანოებში განსაზღვრავდნენ და კანონის სახით მიაწოდებდა მოკავშირე რესპუბლიკებს. სსრკ-ში შემაგალ რესპუბლიკებს არ ჰქონდათ საკუთარი საფინანსო და საბიუჯეტო პოლიტიკა.

მიუხედავად ამისა, საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი წარმოადგენდა ძირითად ფინანსურ გეგმას და ემსახურებოდა ქვეყნის ეკონომიკურ და სოციალურ გავითარებას.

საქართველოს 1990 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლებმა 4.978.8 მლნ. ლარი შეადგინა. გეგმა შეტანილი ცვლილებების გათვალისწინებით შესრულდა 101 პროცენტით. ამ პერიოდში საკავშირო ბიუჯეტიდან ურთიერთანგარიშგებით მიღებული სახსრები გადაცემულს 751.3 მლნ. ლარით აღემატებოდა [1].

1990 წლის ჯანმრთელობის დაცვის ღონისძიებების დაფინანსებაზე მიმართული იყო 475.9 მლნ. ლარი.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ ტრადიციული სავაჭრო კავშირების რღვევამ გამოიწვია საქართველოს იმპორტ-ექსპორტის მოცულობის მკვეთრი შემცირება. დროულად ვერ მოიძებნა საქონლის გასაღების ბაზრები საქართველოს ექსპორტის ტრადიციულ სახეობებზე. უაღრესად დაეცა ქვეყნის სავალუტო შემოსავლები, რამაც შეაფერხა ურთიერთობების დამყარება საგარეო სავაჭრო პარტნიორებთან. შედეგად ამისა განსაკუთრებით მკვეთრად შემცირდა ენერგომატარებლების იმპორტი (გაზი, საწვავი, ნედლეულის მაკომპლექტებული ნაწილები), რამაც თავის მხრივ გამოიწვია მწვავე ენერგეტიკული კრიზისი და ეროვნული მეურნეობის წამყვანი დარგების და მსხვილი საწარმოების სრული გაჩერება.

1992 წლიდან ქვეყანაში დაწყებულმა კონფლიქტებმა ცხინვალის რეგიონში და აფხაზეთში, აგრეთვე სამოქალაქო ომმა დამატებითი დარტყმა მიაყენა ქვეყნის ეკონომიკას. უდიდესმა ხარჯებმა – 300 ათასამდე ლტოლვილი მოსახლეობის შენახვი-

სათვის განხორციელებულმა ღონისძიებებმა კიდევ უფრო გაზარდა დაწოლა სახელმწიფო ბიუჯეტზე.

შემცირდა ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა. 1989 წელთან შედარებით (1992 წლის ფასებში) 1995 წელს 75 პროცენტით, მნიშვნელოვნად გაიზარდა ჩრდილოვანი /აღმოსავლური/ ეკონომიკის წილი.

წარმოების ასეთი მასშტაბების ვარდნამ სერიოზული პრობლემები შეუქმნა სახელმწიფო საფინანსო სისტემას. კატასტროფულად შემცირდა სახელმწიფო შემოსავლების მობილიზაციის დონე მთლიან შიდა პროდუქტთან მიმართებაში და იგი 4 პროცენტამდე დაეცა, ამას დაემატა, ისიც რომ მთავრობამ ბიუჯეტში წარმოდგენილი უზარმაზარი დეფიციტის დაფარვა დაიწყო ეროვნული ბანკის ემისიური კრედიტების გამოყენებით, სახელმწიფო საკრედიტო პოლიტიკამ, რომელიც გამოიხატა ყოველგვარი გაანგარიშებისა და რესურსების გარეშე ათეულ მილიონამდე სესხის უკონტროლოდ გაცემაში, დამანგრეველი გავლენა მოახდინა ქვეყნის ეკონომიკის ფუნქციონირებაზე, მოშალა საფინანსო-საკრედიტო სისტემა, ჩაკლა მეწარმეობის განვითარების სურვილი, გაზარდა სახელმწიფო საგარეო ვალები, რამაც 1993 წელს და განსაკუთრებით 1994 წლის შუა პერიოდში უმაღლეს დონემდე აიყვანა ჰიპერინფლაციის ტემპი (1 აშშ დოლარი უდრიდა 3-4 მლნ. კუპონს). 1992-94 წლებში სახელმწიფო ხარჯების საბიუჯეტო პოლიტიკა ჯერ კიდევ ითვალისწინებდა დიდი მასშტაბით ეროვნული მეურნეობის ცალკეული დარგების და ღონისძიებების, სუბსიდირებას (განსაკუთრებით ენერგორესურსები, კვების პროდუქტები, კომუნალური მომსახურება, ტრანსპორტი). ფასების ლიბერალიზაციის პირველი ღონისძიებების გატარება 1994 წლის ბოლოს დაიწყო, რაც კიდევ უფრო ართულებდა საბიუჯეტო ხარჯების პროგნოზირებას [2].

1993-94 წლებში, ინფლაციის მაღალი ტემპების და საგადასახადო ბაზის განსახდერის პრაქტიკული შეუძლებლობების გამო ვერ მოხერხდა ქვეყნის ბიუჯეტის შედგენა და დამტკიცება, დაუზუსტებელი იყო ქვეყნის საშინაო და საგარეო ვალეუ-

ბის მოცულობა, არგადახდებისა და საბიუჯეტო დავალებების სიდიდე, მოუწესრიგებელი იყო გადასახადების მობილიზაციის საკანონმდებლო ბაზა, შეუცნობადო იყო საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბების პროცესით გამოწვეული სიძნელეები.

უშბიმეს ეკონომიკურ კრიზისში მყოფი ქვეყნის მთავრობამ დახმარებისათვის მიმართა საერთაშორისო საფინანსო ორგანოებს და 1994 წლის ბოლოდან შეუდგა ქვეყნის ფინანსური სისტემის სტაბილიზაციის პროგრამის განხორციელებას, რომელიც მიზნად ისახავდა იმ დროისათვის ქვეყანაში არსებული საგადასახადო-საბიუჯეტო პოლიტიკის რადიკალურ ცვლილებას, ქვეყნის საგარეო ვალების რესტრუქტურისაციას, არგადახდების კრიზისის დაძლევას, ჰიპერინფლაციური პროცესების დაძლევას და მის მინიმუმამდე შემცირებას. ფინანსური სტაბილიზაციის პროგრამის შესრულებაში გადამწყვეტი როლი ითამაშა საერთაშორისო სავალუტო ფონდთან თანამშრომლობის შესახებ ეკონომიკური მემორანდუმის გაფორმებამ, რაც მსოფლიო ბანკთან და ევროგაერთიანების კომისიასთან აქტიური თანამშრომლობის უზრუნველყოფის საფუძველი გახდა [3].

მოკლე დროში საქართველომ 1995 წლის ფინანსური სტაბილიზაციის ამოცანა დამაკმაყოფილებლად შეასრულა. ინფლაციის დონის მინიმუმამდე დაყვანამ მყარი საფუძველი დაუდო ფულის რეფორმის წარმატებით განხორციელებას, შემოდებული იქნა ეროვნული ვალუტა - ლარი. შეიქმნა წინა პირობები ქვეყნის ეკონომიკური სტაბილიზაციის უმკაცრესი ინსტრუმენტის - ბიუჯეტის მიღებისა და აღსრულებისათვის. მოხდა საბიუჯეტო პროცესის სწრაფი რეაბილიტაცია, იგი იქცა ქვეყნის განვითარების რაციონალური ტენდენციების ჩამოყალიბების მთავარ ეკონომიკურ ბერკეტად.

ქვეყნის საფინანსო სისტემის სტაბილიზაცია წარმოუდგენელი იყო საერთაშორისო სავალუტო ფონდთან გაფორმებული მემორანდუმის გარეშე. ამასთან, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მისიები, სისტემატურად ადევნებდნენ თვალს მემორანდუმით გაფორმებული მოთხოვნების ოპტიმალურად შესრულებას: ამდენად, მთავრობამ გაითვალისწინა რა ქვეყნის ინტერე-

სები, განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭა საერთაშორისო ხელშეკრულების შესრულებას, რომლის შედეგმა უდიდესი დადებითი როლი ითამაშა ბიუჯეტის, საფინანსო სისტემის და მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკის რეაბილიტაციაში. მემორანდუმით გათვალისწინებული პარამეტრების შეუსრულებლობის შემთხვევაში ქვეყნის ეკონომიკის სრული კრახი გარდაუვალი იყო.

ბიუჯეტმა, როგორც სახელმწიფოს ძირითადმა ფინანსურმა ბაზამ, მჭიდრო კავშირი დაამყარა ქვეყნის ეროვნული მეურნეობის დარგთა ფინანსებთან, სახელმწიფო და სოციალური დახმავების სისტემასთან, ბანკის კრედიტებთან, მოსახლეობის სოციალური დაცვის ფონდებთან, ფულის მიმოქცევასთან და სხვა.

სახელმწიფო საგადასახადო-საბიუჯეტო პოლიტიკის ძირითადი მოთხოვნაა ბიუჯეტის შემოსავლებისა და ხარჯების სწორად განსაზღვრა. ბიუჯეტის შემოსავლების განსაზღვრისას დიდი ყურადღება ექცევა მთლიანი ეროვნული პროდუქტის სწორად შეფასებასა და განსაზღვრას.

შემოსავლები საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობებიდან დიდ როლს ასრულებენ ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილიზაციაში. დიდია მათი ხვედრითი წილი სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლებში.

გარდამავალ პერიოდში დიდი როლი შეასრულა ნატურალური სახით შემოტანილმა კვების პროდუქტებმა, რომლის მიღება თანდათან შეიცვალა ფულადი ფორმით. ამ ფორმით დახმარებამ ხელი შეუწყო ქვეყნის ეკონომიკისა და განსაკუთრებით სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების განვითარებას.

გადაჭარბებით შესრულდა 1995 წლის ბიუჯეტით გათვალისწინებული სოციალური ღონისძიებების დაფინანსების საგეგმო დავალებები. ამ მიზნით ნაცვლად 22.6 მლნ. ლარისა, ფაქტიურმა დაფინანსებამ შეადგინა 35.4 მლნ. ლარი - 12.8 მლნ. ლარით მეტი. აქედან ლტოლვილთა შენახვის ღონისძიებებზე ნაცვლად 16.8 მლნ. ლარისა ფაქტიურად გამოყოფილი

იქნა 22.3 მლნ. ლარი. ხოლო ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის დასაფინანსებლად ბიუჯეტით დამტკიცებული 4.5 მლნ. ლარის მაგიერ გამოყოფილი იქნა 12.8 მლნ. ლარი. აქედან 6.0 მლნ. ლარი გამოყო სისტემაში რეფორმის დასაწყებად [4].

მიუხედავად დაფინანსებაში შექმნილი სიძნელეებისა, მსოფლიო ბანკის ექსპერტების დახმარებით 1995 წელს დარგში დაწყებული რეფორმები წარმატებით განხორციელდა, რეფორმამ, რომელმაც ხელი შეუწყო ჯანდაცვის სისტემა მთლიანად გადასულიყო საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებზე.

სახელმწიფო სექტორში ფინანსური სიძნელეების გამო ჯანდაცვის სექტორში გამოწვეული ხარჯების დიდ ნაწილს უშუალოდ პაციენტი იხდის თანაგადახდის, პირდაპირი გადახდისა და რაც ყველაზე მთავარია, არაოფიციალური გადასახდელის ფორმით [5].

2000 წელს, საქართველომ დაახლოებით 220.0 მლნ. ლარი დახარჯა ჯანდაცვაზე. ამ თანხის დაახლოებით 2/3 ნაწილი შეფასების მიხედვით კერძო (ჯიბიდან გადახდილი) თანხებზე მოდის, ხოლო 1/3 სახელმწიფოს მიერ გაწეულ დაფინანსებაშია. ეს მთლიანი ეროვნული პროდუქტის დაახლოებით 4%-ია, რაც ერთ სულ მოსახლეზე 20 აშშ დოლარს უდრის. ერთ სულ მოსახლეზე დანახარჯების მიხედვით საქართველო ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონში ყველაზე უფრო მცირე მხარჯველთა სიაში მოიაზრება [6].

ჯანმრთელობის დაცვის სექტორის ფინანსურ მდგომარეობას კიდევ უფრო აკნინებს მზარდი დისბალანსი ერთის მხრივ, ჯანმრთელობის დაცვაზე მოსახლეობის უფლებებსა (შამედიცინო მომსახურების საბაზისო პაკეტი) და მეორეს მხრივ, ჯანმრთელობის დაცვის ბიუჯეტისა და ფაქტიურ შემოსავლებს შორის. ამ დისბალანსის შედეგად, ჯანდაცვის მომსახურებისათვის გაანგარიშებული ფასები და ტარიფები ძალზედ დაბალია, ასევე დაბალია მომსახურე პერსონალის ხელფასები, კაპიტალდაბანდებებისათვის განსაზღვრული სახსრები, სამედიცინო მომსახურების ხარისხი და შრომის ნაყოფიერება სამედიცინო დაწესებულებებში. ყოველივე ეს მწვავე წინააღმდეგობაში მო-

დის შენობის, საწოლებისა და მომსახურე პერსონალის სიჭარბესთან (განსაკუთრებით საავადმყოფოებში). საბოლოო ჯამში, ჯანდაცვის სექტორის სახსრებისა და ბიუჯეტების მართვა ცენტრალურ და მუნიციპალურ დონეებზე ჯერ-ჯერობით ნაკლებად ეფექტიანია.

კარგადაა ცნობილი ეს პრობლემები ჯანდაცვის სექტორისათვის და საერთაშორისო პარტნიორებისათვის. გასული წლების განმავლობაში, ადგილობრივმა ექსპერტებმა, მსოფლიო ბანკთან თანამშრომლობით, შეიმუშავეს პოლიტიკური მიმართულებები ჯანდაცვის დაფინანსების სისტემის რეორგანიზაციისა და გაჯანსაღებისათვის.

საქართველოს ეროვნული ჯანდაცვის პოლიტიკიდან გამომდინარე, 2004 და შემდგომ წლებში მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურების საბაზისო პაკეტის ფორმირებისათვის საჭიროდ მიგვაჩნია:

- სამედიცინო მომსახურების საბაზისო პაკეტის მოცულობისა და 1997-2002 წლებში აღებული ვალდებულებების დაფარვის ფინანსური უზრუნველყოფა;
- მთლიან შიდა პროდუქტსა და სახელმწიფო ბიუჯეტის მოცულობაში ჯანდაცვის სექტორის სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრითი წილის გაზრდა;
- რეალური გზების მოძიება ოფიციალური თანაგადახდის გაფართოებასთან და არაოფიციალური გადასახადების ლეგალიზაციისათვის;
- ჯანდაცვის სექტორის დასაფინანსებლად გამოყოფილი სახსრების ეფექტურობის ამაღლებისათვის.

ლიტერატურა:

1. ანგარიში საქართველოს რესპუბლიკის 1990 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების შესახებ, საქართველოს რესპუბლიკის ეკონომიკისა და ფინანსთა სამინისტრო. თბილისი, საქართველოს ეკონომიკისა და ფინანსთა სამინისტროს სტამბა 1991.

2. მესხია ი., მურჯიკნელი მ. ეკონომიკური რეფორმა საქართველოში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, კოოპერატივი „თეგი“ 1996.
3. მესხია ი., მურჯიკნელი მ. საბიუჯეტო პოლიტიკის სრულყოფის ზოგიერთი საკითხები გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში. – კრებულში გარდამავალი პერიოდის საფინანსო-ეკონომიკური პრობლემები საქართველოში. თბილისი, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ფინანსების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, (ტომი 1), 1996.
4. ანგარიში საქართველოს 1995 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების შესახებ. თბილისი, საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო 1996.
5. გამყრელიძე ა., ათუნი რ., გოცაძე გ. მაკლეჰოსი ლ., ჯანმრთელობის დაცვის სისტემები გარდამავალ პერიოდში. თბილისის, 2002.
6. მსოფლიო ბანკის დოკუმენტი საქართველოს სახელმწიფო ხარჯების მიმოხილვის შესახებ. თბილისი, მსოფლიო ბანკის თბილისის ოფისი 2002.

BUDGET AND HEALTH REFORM IN TRANSITIONAL ECONOMY

Mirian Murjikneli

Tbilisi State University

2, University St, 0102, Tbilisi, Georgia

Summary. In 1990, breaking of traditional trade relations, sharp decrease in export/import volume and armed conflicts significantly reduced the volume of gross domestic product in the country, increased share of shadow economy that resulted in serious problems for the state system. The level of rising of state budget revenues was catastrophically reduced. The volume of tax

revenues as against the volume of gross domestic product decreased to 2.3 percents. Filling of budget deficit was performed through emission credits of the National Bank of Georgia. Failure to maintain control over the credit allocation system resulted in the break-up of the monetary system and increase in state foreign debts.

International financial organizations supported the country being in the deep economic crisis. From the end of 1994, financial system stabilization program was commenced.

In 1995, the rate of inflation was reduced to the minimum that enabled the country to implement money reform and put into circulation the national currency – Lari. Preconditions were provided for the adoption and enforcement of budget – main instrument for stabilization of the economy of the country. The country, for the first time, had the opportunity to adopt state budget of the year 1995.

In 1995, macroeconomic parameters significantly improved together with rehabilitation of public finances/budgetary process resulting in the increase of social sectors and measures for social protection of population 4-5 times, as compared with the previous years. Restructuring of internal and foreign liabilities and the process of establishment of civilized relations with creditor/donor countries have been initiated.

БЮДЖЕТ И РЕФОРМА ЗДРАВООХРАНЕНИЕ ГРУЗИИ В ПЕРИОД ПЕРЕХОДА К РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Мириан Мурджикнели

Тбилисский Государственный Университет

им. И. Джавахишвили

Тбилиси, 0102, ул. Университетская 2

Резюме. В начале 90-х годов разрыв традиционных торговых союзов, резкое сокращение объема экспорт-импорта, военные конфликты зна-

чительно сократили объем валовой внутренней продукции Грузии, выросла доля теневой экономики, катастрофически сократился объем доходов Государственного Бюджета. Пополнение бюджетного дефицита в основном осуществлялось использованием эмиссионных кредитов Национального Банка. Неконтролируемая выдача средств полностью развалила денежно-кредитную систему, выросли внешние государственные долги.

С помощью международных финансовых организаций в конце 1994 года в стране начался процесс стабилизации финансовой системы, в результате чего в 1995 году был сведен до минимума уровень инфляции, была осуществлена денежная реформа и введена национальная валюта. Были созданы все предпосылки для принятия и исполнения бюджета.

1995 года в Грузии началось осуществление реформ, которые способствовали полному переходу системы здравоохранения на принципы рыночной экономики.

BUDGET AND HEALTH REFORM IN

БЮДЖЕТ И РЕФОРМА ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В ГРУЗИИ В ПЕРИОД ПЕРЕХОДА К РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Mirvan Murgulashvili

Tbilisi State University

2, University St. 0102, Tbilisi, Georgia

Mirvan Murgulashvili

Abstract. In 1994, breaking

export/import volume and annual

growth rate in foreign currency

in 1995, the level of inflation

was reduced to a minimum

and a national currency was

introduced. All the prerequisites

for the adoption and execution

of the budget were created.

In 1995, reforms were initiated

which led to the complete

transition of the health system

to market economy principles.

ეროვნული მემურნეობის უსაფრთხო და მდგრადი განვითარება გლობალიზაციის ეპოქაში

ანზორ აბრალავა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი
 საქართველოს პარლამენტი
 რუსთაველის 8, 0108, თბილისი

შემოვიდა: 2003 წლის 20 ივნისს

რეზიუმე. ეროვნულ ეკონომიკაზე გლობალიზაციის პროცესის გავლენა წინააღმდეგობრივი ხასიათისაა. გლობალიზაციის ეპოქაში გამორიცხული არა არის ეკონომიკურად სუსტი ქვეყნების მემურნეობათა კონკურენტუნარიანობის დაქვეითება, მათი ექსპლუატაციის გაძლიერება განვითარებული ქვეყნების მიერ. ამ საშიშროებამ ჩვენს დროში მწვავედ დააყენა გლობალიზაციის პროცესის მიზანმიმართულად წარმართვის პრობლემა. საბასუხოდ მრავალ ქვეყანაში შეიმუშავეს მდგრადი განვითარებისა და ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფი პროგრამები. მათი აუცილებლობა ჩვენში მჭიდროდ უკავშირდება საქართველოს სახელმწიფოებრივი ერთიანობის შენარჩუნება-განმტკიცებისა და მისი სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის პრობლემებს.

გარდამავალ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების სტრატეგია ორიენტირებული უნდა იყოს, უპირველეს ყოვლისა, მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებისაკენ, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფისაკენ, კონსტიტუციური მოწყობისა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისაკენ, ეროვნული ფასეულობისა და ინტერესების მყარი სისტემის შექმნისაკენ.

სამწუხაროდ, ქვეყანაში დღემდე რჩება ეროვნული საკითხის მოუგვარებლობითა და მაორგანიზებელი იდეოლოგიის უქონლობით გამოწვეული პრობლემები. აუცილებელია ეროვნული ინტერესების წინა პლანზე წამოწევა და იმგვარი ღონისძიე-

ბების გატარება, რომლებიც განამტკიცებს ქვეყნის სუვერენიტეტს და უზრუნველყოფს მის მდგრად და უსაფრთხო განვითარებას.

* * *

გლობალიზაციის ეპოქაში ეროვნული მეურნეობის განვითარება შეუძლებელი გახდა მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში დამკვიდრებული ტენდენციების გაუთვალისწინებლად. მაგრამ ეკონომიკაზე გლობალიზაციის პროცესის გავლენა წინააღმდეგობრივი ხასიათისაა. გამორიცხული არაა ეკონომიკურად სუსტი ქვეყნების მეურნეობათა კონკურენტუნარიანობის დაქვეითება, მათი სიმდიდრისა და წამყვანი დარგების გადასვლა უცხოელთა ხელში, საბოლოოდ კი – განვითარებული ქვეყნების მიერ სხვა ქვეყნების ექსპლუატაციის გაძლიერება. ამ საშიშროებამ ჩვენს დროში მწვავედ დააყენა გლობალიზაციის პროცესის მიზანმიმართულად წარმართვის პრობლემა, რის საპასუხოდაც მრავალ ქვეყანაში შეიმუშავეს მდგრადი განვითარების და ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფი პროგრამები.

ქართველი მეცნიერ-ეკონომისტები ჯერ კიდევ 1990-იან წლებში სვამდნენ ქვეყნის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების პროგრამის შემუშავების და განხორციელების აუცილებლობის საკითხს და ამას მჭიდროდ უკავშირებდნენ საქართველოს სასხელმწიფოებრივი ერთიანობის შენარჩუნება-განმტკიცებისა და მისი სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის პრობლემებს [1].

ცხადია, ჩვენც ლოგიკურად და აუცილებლად მიგვაჩნდა და დღესაც მიგვაჩნია ისეთი საკითხების გარკვევა, თუ როგორ შეიძლება შესუსტდეს ქვეყანაში არსებული მძაფრი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური დაპირისპირება, როგორ მივაღწიოთ სოციალურ-ეკონომიკურ წონასწორობას და როგორ მოხდეს ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა, რადგან დარწმუნებული ვართ, რომ ეს საკითხები განუყოფლად უკავშირდება ქვეყნის

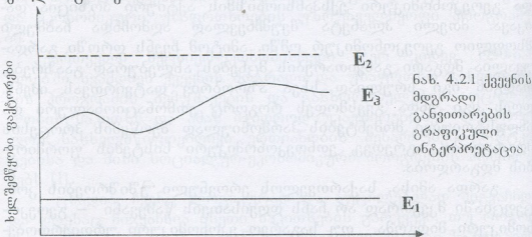
მდგარდი და უსაფრთხო განვითარების საერთო პრობლემას [2].

აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ გეოეკონომიკური სივრცის არაერთგვაროვნების გამო დღეს საჭირო ხდება მდგარდი განვითარების მიღწევის გზების გადასინჯვა. წინათ მდგარდი განვითარების წამყვანი იდგა იყო პოსტინდუსტრიული მოდელის, მისი ინსტიტუტებისა და მსოფლიო ფინანსური ნაკადების მაგისტრალების შენარჩუნების იდეა, რაც მსოფლიო ტრანსნაციონალური კვლავწარმოებითი ციკლების შენარჩუნებას და მათი შეუფერხებელი საქმიანობის უზრუნველყოფას გულისხმობს. ეს კვლავწარმოებითი ციკლები მოითხოვენ მათთვის პრაქტიკულად ყველა ქვეყნის ეროვნული რესურსების უწყვეტად მიწოდებას და თავიანთი პოზიციების მუდმივად გაფართოებას. ბოლოს, ესაა სოციალურ-ეკონომიკური ყოფის სხვა სქემების მიუღებლობა. საუბარი ეხება საბაზრო ურთიერთობების ფართო სკალიდან მხოლოდ ერთი ჭრილის-გვიანდელი პოსტინდუსტრიალიზმის გაფეტიშებას. განვითარების პოსტინდუსტრიულმა მოდელმა გამოიმუშავა თავის გადარჩენის სტრატეგიული ხერხები და გეოეკონომიკური ექსპანსიონიზმის აქტიური პოზიცია დაიკავა. მთელი პლანეტა შეუმჩნევლად აღმოჩნდა ჩაბმული მსოფლიო გეოეკონომიკურ ომში. ამიტომ ჩვენს დროში გარდაუვალია მდგარი განვითარების მცნების ახლებურად გააზრება, რადგან იგი სრულიად სხვა აზრობრივ დატვირთვას იძენს. დღეს იგი უნდა გვესმოდეს როგორც ეთნონაციონალური და ინდუსტრიული მომენტების ჰარმონიულად შერწყმის პროცესის მდგრადობა, აგრეთვე, ეთნოეკონომიკური სისტემის ფორმირების მდგარდობა.

გარდა ამისა, საქართველოს ეროვნული უშიშროების კონცეფციაში მკვეთრად არ ჩანს დღეისათვის წამყვანი – გეოეკონომიკური მიდგომა. თუ საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები კვლავაც სავაჭრო-საშუამავლო დოქტრინის ფარგლებში დარჩება მოქცეული, ეროვნული ეკონომიკა დაქვეითების ისედაც გაჭიანურებულ პროცესს გააგძელებს. ის ქვეყნები, რომლებსაც საგარეო ბაზრებზე ნედლეული და ინტელექტუალური რესურ-

სები გააქვთ, ხელს უწყობენ მსოფლიო შემოსავლის შექმნას, ეს შემოსავალი კი საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებს რჩება. ასეთი ქვეყნების ეროვნული მეურნეობები არ მონაწილეობენ შექმნილი შემოსავლის გადანაწილებაში, მიღებულ კრედიტებს კი „ნასესხებ სახსრებად“ მიიჩნევენ. ამდენად, წამყვანი უნდა იყოს ის იდეა, რომელიც ეროვნულ მეურნეობას მსოფლიო შემოსავლისკენ გაუკაფავს გზას, კერძოდ: ეროვნული საგარეო ეკონომიკური სისტემის საფუძველს უნდა შეადგენდეს ინტერნაციონალიზებული კვლავწარმოებითი ბირთვები, მათი მუდმივად მომატება კი საქართველოს საგარეო ეკონომიკური კავშირების განვითარების არსი უნდა გახდეს.

ყველაზე ზოგადად ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და მდგრადი განვითარების გამოხატულებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ ეროვნული მეურნეობის თუ შეიძლება ითქვას, „ზომიერად“ განვითარება, ანუ განვითარების პროცესის მოქცევა მატებისა და კლების დასაშვები საზღვრებით შემოფარგლულ კალაპოტში. გრაფიკულად ეს შემდეგნაირად შეგვიძლია გამოვსახოთ:

ხელშემშლელი ფაქტორები

აქ E_2 განვითარების მაქსიმალური შესაძლებლობაა, E_1 - დაქვეითების შესაძლო ნიშნული, E_3 კი - მეურნეობის განვითარების პომეოსტაზისური მდგომარეობაა. ამდენად, შეგვიძლია

ჩაეწეროთ მდგრადი განვითარების პირობა: $E_2 \leq E_3 \leq E_1$. ასეთი მდგომარეობის საბოლოო სახით ჩამოყალიბებაზე გავლენას ახდენს ხელშემშლელი და ხელშემწყობი ფაქტორების მთელი კომპლექსი. მსოფლიო მასშტაბის ხელშემშლელი ფაქტორებიდან მთავარი გლობალიზაციის პროცესის შედეგების ბოლომდე შეუცნობლობა, მსოფლიო მასშტაბით ინტერესების დაუბალანსებლობა, ეკონომიკური, კულტურული და ტექნოლოგიური განსხვავებულობა, ხოლო ხელშემწყობი ფაქტორებიდან მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების დარგში არსებული მიღწევების სწრაფად გავრცელება, განათლების ინტელექტისა და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის გადაქცევა განვითარების მთავარ ფაქტორად.

აღსანიშნავია, რომ მეციერ-სპეციალისტთა მიახლოებითი და წინასწარი გათვლით, საქართველოს მდგომარეობის ძირითადი პირობებია.

- მოსახლეობის ერთ სულზე მოსული მშპ არანაკლებ 8-10 ათასი დოლარისა;

- სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი მშპ-ის 3-5%-სა;

- სახელმწიფო ვალი არაუმეტეს მშპ-ის 60%-ისა;

- საგარეო ვალის მომსახურებაზე გაწეული ხარჯები არაუმეტეს წლიური საექპორტო შემოსავლების 20%-ისა;

- ფულის მასის ზრდა წარმოების ზრდის შესაბამისად;

- საერთაშორისო რეზერვების საკმარისი მოცულობა საქონლის იმპორტის დასაფარავად სულ მცირე სამი თვის განმავლობაში. [3].

მაგრამ, ბუნებრივია, ყოველ ქვეყანას თავისი სპეციფიკური ფაქტორები აქვს. საქართველოსთვის, კერძოდ, ესაა ძირითადად, ჩამოყალიბებული სტრუქტურული დისპროპორციები, ინტელექტუალური პოტენციალის მცირედ გამოყენება, კლანური, მაფიოზური და კრიმინალური ჯგუფების ანტი-სახელმწიფოებრივი საქმიანობა, სეპარატისტული მოძრაობები და სხვა, რომლებიც აფერხებენ ქვეყნის განვითარებას. რაც შეეხება განვითარების ხელშემწყობ შიდა ფაქტორებს, მათგან მთავარია ქარ-

თული ერის ინტელექტუალური, კულტურული და ცივილიზაციური პოტენციალი და მისი გეოსტრატეგიული რესურსები, აგრეთვე, მეურნეობის თითქმის ყველა დარგში ჯერ კიდევ შემორჩენილი სიმძლავრეები.

მეცნიერთა დასკვნით, ყველა ეს პირობა საგრძნობლადაა დარღვეული, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქვეყანას დაკარგული აქვს გაფართოებული კვლავწარმოებისა და თვითგანვითარების უნარი, ეს კი, თავის მხრივ, რეალურ საფრთხეს უქმნის თვით სახელმწიფოებრიობას.

ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად გადაუდებლადაა საჭირო მოსახლეობის სოციალური დიფერენციაციისა და სიღარიბის აღმოფხვრა, ინსტიტუციონალური მოწყობის დახატრება და წესრიგის დამყარება, ეკონომიკის სტრუქტურული სრულყოფა, რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების უთანაბრობის დაძლევა და საზოგადოებისა და სამეურნეო საქმიანობის კრიმინალიზაციის აღკვეთა. ყოველივე ამის საფუძველი უნდა გახდეს საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების სტრატეგია. გარდამავალ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების სტრატეგია ორიენტირებული უნდა იყოს, უპირველეს ყოვლისა, მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებისაკენ, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფისაკენ, კონსტიტუციური მოწყობისა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისაკენ, ეროვნული ფასეულობებისა და ინტერესების მყარი სისტემის შექმნისაკენ. [4].

გარდამავალი პერიოდის თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში რჩება ეროვნული საკითხის მოუგვარებლობითა და მორგანიზებელი იდეოლოგიის უქონლობით გამოწვეული პრობლემები, სეპარატიზმი რეალურ საფრთხეს უქმნის საქართველოს სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას, ხოლო უკონტროლოდ მოქმედი შეიარაღებული ძალები ზღუდავენ ეროვნული უშიშროების განმტკიცების შესაძლებლობას, შეიცავენ საქართველოზე მუდმივი ზემოქმედებისა და დესტაბილიზაციის საფრთხეს. გარდა ამისა, პოსტსაბჭოურ სივრცეში გამოვლენილი

გეოპოლიტიკური და საგარეო ინტერესთა ცვლილებები ხშირად არამყარსა და ძნელად პროგნოზირებად სიტუაციებს ქმნის, რაც განაპირობებს, აგრეთვე, საქართველოსა და მის მეზობელ ქვეყნებში აგრესიული სეპარატიზმის შედეგები და დარღვეული სახელმწიფოებრივი საზღვრები, კონფლიქტის ზონების ფაქტობრივად მოწყვეტა ერთიანი სახელმწიფოებრივი სივრცედან.

აღნიშნული მყიფე სტაბილურობის მიზეზია დსთ-ში ჩამოყალიბებული უშიშროების სისტემის არასაკმარისი ეფექტიანობა; სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში ორმაგი ესტ ნდარტების გამოყენება, ტერიტორიებისა და აგრესიული სეპარატიზმის აღკვეთის ერთიანი პოლიტიკური, სამართლებრივი და სხვა აუცილებელი მექანიზმების უქონლობა. აქდან გამომდინარე, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის უმნიშვნელოვანესი და უპირველესი საშუალებაა იმგვარი გეოპოლიტიკური სივრცის ჩამოყალიბება, რომელშიც სამართლიანობისა და დემოკრატიის პრინციპები იქნება ყველა ქვეყნის ინტერესების რეგულირების, ურთიერთგანვითარებისა და ურთიერთუშიშროების მთავარი საფუძველი.

საქართველო ესწრაფვის ორმხრივად ხელსაყრელი ურთიერთობების განვითარებას მეზობელ სახელმწიფოებთან, ევროატლანტიკური თანამეგობრობის ქვეყნებთან, ცენტრალური აზიის, მთლიანად აზიისა და წყნარი ოკეანის სახელმწიფოებთან, შავი და ხმელთაშუა ზღვების აუზის ქვეყნებთან. საქართველოს პარლამენტმა ჯერ კიდევ 1997 წელს მიიღო კონცეფცია ქვეყნის საგარეო კურსისა და სახელმწიფო უსაფრთხოების შესახებ, რომელიც საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მთავრ პრიორიტეტად ევროპულ სივრცეში ინტეგრირებას მიიჩნევს.

ეს პროცესი დააჩქარა 1999 წელს მიღებულმა შეთანხმებამ პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ, რასაც წინ უსწრებდა ლუქსემბურგში გამართული ე.წ. „კავკასიური სამიტი“ და რომელზეც მიღებული ერთობლივი დეკლარაცია კავკასიის სახელმწიფოებს რეგიონალური თანამშრომლობისაკენ მოუწო-

დებდა (ევროკავშირის აქტიური მხარდაჭერით) სტაბილურობისა და უსაფრთხოების განმტკიცების მიზნით.

სამხრეთ კავკასიაში რეგიონალური თანამშრომლობის განვითარებისათვის ხელშეწყობა ევროკავშირის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად და მიჩნეული. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა სახელმწიფოთაშორისი პროექტების მომზადებას და მათ ეფექტიანად განხორციელებას, რისი შედეგიცაა მრავალი ხელმოწერილი შეთანხმება TRACECA-სა და INOGATE -ს (ნავთობისა და გაზის სახელმწიფოთაშორისი ტრანსპორტირება ევროკავშირისაკენ) ფარგლებში. მათში სხვა მიზნებთან ერთად განსახდურულია შეთანხმების მონაწილე ქვეყნებს შორის რეგიონალური თანამშრომლობისა და უსაფრთხოების განმტკიცების ხელშეწყობა. 2002 წლის თებერვალში ევროპარლამენტმა მიიღო რეზოლუცია ევროკავშირისა და სამხრეთ კავკასიას შორის ურთიერთობების გაღრმავების შესახებ, რომლის ერთ-ერთ საყურადღებო მომენტია კავკასიაში კონფლიქტების დარეგულირების მიმართულებით ევროკავშირის ძალისხმევის გააქტიურების სურვილი.

სამხრეთ კავკასიაში, როგორც მისთვის სტრატეგიულად მნიშვნელოვან რეგიონში, უსაფრთხოების განმტკიცებას და მდგრად განვითარებას სერიოზულ პრობლემებს უქმნის რუსეთი. იგი ცდილობს კავკასიაში და მათ შორის საქართველოშიც საკუთარი სტრატეგიული ინტერესების რეალიზებას, რასაც დაბრკოლებას უქმნის მრავალ ასპექტში მათი შეუსაბამობა საქართველოს ინტერესებთან. ამიტომ რუსეთი ყველა ვერკეტსა და შესაძლო საშუალებებს იყენებს მიზნის მისაღწევად, თუმცა, მასთან საერთო ენის გამონახვა შეუძლებელი არაა, რის გარეშე საქართველოს უსაფრთხოებაზე საუბარიც კი ზედმეტია. აუცილებელი გახდება საქართველოს მხრიდან გარკვეულ კომპრომისებზე წასვლა, რისთვისაც წინასწარ საჭიროა „დასავლეთის ერთმნიშვნელოვანი მხარდაჭერის მოპოვება და განმტკიცება, ევროპულ და ევრო-ატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციისაკენ კურსის განუხრელი გატარება და დაცვა,

მაქსიმალურად ინტენსიური თანამშრომლობა აშშ-სთან, ნატოსთან და ევროკავშირთან ...“ [5].

საქართველო და რუსეთი კონკურენტ ქვეყნებად აქცია კასპიის ნავთობის ტრანსპორტირების პერსპექტივამ. ამ პროცესის გაკონტროლებას და ბაქო-ნოვოროსიისკის მილსადენის სრულად დაუფლებას ემსახურებოდა რუსეთის მიერ საბრძოლო მოქმედებების წამოწყება ჩეჩნეთში, მაშინ როდესაც საქართველომ მსხვილმასშტაბიანი ოპერაციები დაიწყო ბანდიტიზმის წინააღმდეგ, სერიოზული ნაბიჯები გადადგა კომუნიკაციებისა და ნავთობსადენების დასაცავად და თურქეთთან ურთიერთობების განსამტკიცებლად მისგან კრედიტების მიღების მიზნით რკინიგზისა და ნავთობსადენების აღდგენა-რემონტისათვის.

ამიერკავკასიაში რუსეთის პოლიტიკის არაერთგვაროვნებაში, მისი სამშვიდობო მისიის ჩავარდნამ და სხვა ფაქტორებმა მძიმე მდგომარეობაში ჩააგდეს იგი, რითაც ახალი შესაძლებლობები მიეცა თურქეთს კავკასიაში თავისი გავლენის გასავრცელებლად. ეს კარგად ემთხვევა აშშ-სა და მთლიანად ნატოს ინტერესებს რეგიონში, რომელიც ხელს უწყობს თურქეთს და იყენებს თავის ამ წევრს ამიერკავკასიიდან რუსეთის გაძევებაში. სომხეთთან მიმართებაში ამავე მიზანს ემსახურება ნატოს მეორე წევრი ქვეყნა – საბერძნეთი. საფიქრებელია, რომ ეს გააიოლებს ამიერკავკასიის რეგიონის საერთაშორისო ინტეგრაციას, რაც ამ რეგიონის ხანგრძლივი სტაბილიზაციისა და უსაფრთხოების გარანტია შეიძლება გახდეს [6].

დსთ-ის კოლექტიური უსაფრთხოების შეთანხმების (რომელიც როგორც საქართველოს, ისე მისგან გამოსული აზერბაიჯანისა და უზბეკეთის აზრით, რუსეთის ინტერესებს უფრო ემსახურებოდა, ვიდრე ამ გაერთიანების წევრების უსაფრთხოებაზე ზრუნვას) უარყოფის შემდეგ საქართველოსათვის დიდი მნიშვნელობა შეიძინა უსაფრთხოების განმტკიცების პერსპექტივამ სუუამ-ის ფარგლებში. როგორც ცნობილია, ეს დაჯგუფება სხვა ამოცანებთან ერთად მიზნად ისახავს ნატო-სთან თანამშრომლობის გაღრმავებას ეროვნული და რეგიონული უსაფრთხოების საკითხების გადასაწყვეტად. სუუამ-ით აშშ-ის

დაინტერესების გამოვლენად შეიძლება მივიჩნიოთ თავდაცვასა და უსაფრთხოებაში დახმარების აქტი (2000 წ.), რომლითაც აშშ-ის კონგრესმა სუუამ-სა და სომხეთს თანხები გამოუყო დამოუკიდებლობისა და სუვერენიტეტის განსამტკიცებლად. აქ იგულისხმებოდა სამხედრო დახმარება, ანტიკორუფციულში დახმარების გაწევა და სხვა. უნდა ვივარაუდოთ, რომ აშშ, თავისი სტრატეგიიდან გამომდინარე, მხარს დაუჭერს სომხეთსა და სუუამ-ის ქვეყნებს დამოუკიდებლობისა და სუვერენიტეტის განმტკიცებაში, კონფლიქტების მოგვარებაში და ა.შ.

მაგრამ, სამწუხაროდ, საქართველოს ჯერ კიდევ მკაფიოდ არა აქვს ჩამოყალიბებული თავისი ეროვნული ინტერესები, მათი შესაბამისი პოლიტიკა და ეროვნული სტრატეგია, უამისოდ კი მას რუსეთის ორბიტაზე დაბრუნების საფრთხე ემუქრება. აქვე ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ პატარა და სუსტად განვითარებული ქვეყნებისათვის გლობალიზაციის ეპოქაში მკვეთრად მატულობს უსაფრთხო განვითარებისა და ბიზნესის განვითარების ურთიერთდამოკიდებულება. ამიტომ ჩვენს ეროვნულ ინტერესებში შედის იმის სრულყოფილად გაცნობიერება, რომ საქართველოს უსაფრთხოების ერთ-ერთი მთავარი გარანტი მისი ბიზნესის კარგად განვითარებაა.

ამასთან, გლობალიზაცია გარკვეულწილად ზღუდავს ქვეყნის სუვერენიტეტს. აქედან გამომდინარე, საქართველოში წინა პლანზე უნდა წამოვიდეს ჩვენი ეროვნული ინტერესები და განახორციელდეს იმგვარი ღონისძიებები, რომლებიც განამტკიცებს ქვეყნის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ სუვერენიტეტს და უზრუნველყოფს მის მდგრად და უსაფრთხო განვითარებას.

ლიტერატურა:

1. თ. ჩიკვაიძე. ახალი მსოფლიო წესრიგი და საქართველოს მომავალი: სტრატეგია XXI საუკუნისათვის. ჟურნ. „პოლიტიკა“ №4-6, 1998.
2. ა. აბრალავა. გზა მაღალტექნოლოგიური ეკონომიკისაკენ. ორგანიზაციულ-ეკონომიკური უსაფრთხოებათა განვითარება

ინოვაციურ სფეროში. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბ., 2001.

3. თ. ბასილია, ა. სილაგაძე, თ. ჩიკვაძე. პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. თბ., 2001.
4. გარდამავალი პერიოდის საფინანსო-ეკონომიკური პრობლემები საქართველოში. თბ., 2000.
5. ნ. დურმიშიძე. ხალხთა ეროვნული თვითგამორკვევის, ტერორიზმისა და სეპარატიზმის პრობლემა საქართველოს უსაფრთხოებისთან მიმართებაში. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის ბიულეტენი №76, 2003.
6. М.Максоев. Кавказ и его геополитическое пространство. – *Политика*, 1997, № 1.

SUSTAINABLE AND SAFE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY IN THE EPOCH OF GLOBALIZATION

Anzor Abzalava
Candidate of Economic Science
Parliament of Georgia
8, Rustaveli Av., 0108, Tbilisi, Georgia

Summary. Influence of process of globalization on national economy has inconsistent character. During an epoch of globalization decrease in competitiveness of facilities weak economically the countries and amplification of their operation is possible on the part of the advanced states. Such danger presently has sharply put a problem of purposeful conducting process of globalization in reply to which in many countries howled the programs providing their steady development and economic safety are developed. Necessity of the specified programs for Georgia is closely

connected to problems of preservation and strengthening of the state unity of our country and its social and economic progress.

In a transition period strategy of economic safety of Georgia should be guided, first of all, by increase of a standard of life of the population, maintenance of social and economic safety of the country, its constitutional device and preservation of territorial integrity, on preservation of strong system of national values and interests.

Unfortunately in the country on today sharply cost problems caused in result not decisions of an ethnic question and absence of organizing ideology. Promotion on the foreground of national interests and carrying out of the measures strengthening the state sovereignty both providing steady and safe development of the country is necessary.

БЕЗОПАСНОЕ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Анзор Абралава

Кандидат экономических наук,

Парламент Грузии,

Тбилиси, 0108, Пр. Руставели, 8

Резюме: Влияние процесса глобализации на национальную экономику носит противоречивый характер. В эпоху глобализации не исключено снижение конкурентоспособности хозяйств слабых в экономическом отношении стран и усиление их эксплуатации со стороны развитых государств. Такая опасность в наше время остро поставила проблему целенаправленного ведения процесса глобализации, в ответ на которую во многих странах были разработаны программы, обеспечивающие их устойчивое развитие и экономическую безопасность. Необходимость указанных программ в Грузии тесно связана с проблемами

сохранения и укрепления государственного единства нашей страны и ее социально-экономического прогресса.

В переходный период стратегия экономической безопасности Грузии должна ориентироваться, в первую очередь, на повышение жизненного уровня населения, обеспечение социально-экономической безопасности страны, ее конституционное устройство и сохранение территориальной целостности, на сохранение прочной системы национальных ценностей и интересов.

К сожалению в стране по сегодняшний день остро стоят проблемы вызванные в результате не решения национального вопроса и неимения организующей идеологии. Необходимо выдвижение на первый план национальных интересов и проведение мер, усиливающих государственный суверенитет и обеспечивающих устойчивое и безопасное развитие страны.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ БАНКА ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Джахангир Гаджиев

Международный банк Азербайджана

Баку, 370005, ул. Низами, 67, Азербайджан.

Поступила 03 апреля 2003 г.

Резюме: В статье сделана попытка системного изложения концептуальных основ формирования Банка Общенационального Развития. Автор выдвигает и обосновывает тезис о том, что наибольшая эффективность рыночного реформирования достигается при наличии в банковском секторе опорных, ключевых банков общенационального масштаба. В этой связи в статье раскрывается сущность и место Банка Общенационального Развития в переходной экономике, его специфика, основные признаки, задачи и функции, очерчиваются главный смысл миссии и приоритетные задачи подобного банка в современных условиях. На примере Международного банка Азербайджана выделяются этапы его становления в качестве Банка Общенационального Развития, показана его роль в активизации формирования единой социально-экономической системы Кавказа

Банковская система переходной экономики Азербайджана стоит перед качественно новым этапом своего развития. Этот этап связан с существенным повышением инвестиционной активности банков, повсеместным и достаточным обеспечением предпринимателей и населения всем спектром банковских услуг (как по количеству, так и по качеству), достижением соответствия банковской деятельности международным требованиям и возможностью долгосрочного кредитования

в необходимых для реального сектора экономики объемах, формированием разветвленной банковской инфраструктурой.

Успешная реализация задач, стоящих перед банковской системой на современном этапе, зависит от эффективной деятельности всех ее элементов.[1]. Данная система в большинстве государств с переходной экономикой складывается, как правило, из классического симбиоза трёх типов организаций:

- национальный (центральный) банк;
- коммерческие банки общенационального масштаба;
- коммерческие банки, которые работают на специфических рынках, например, на отраслевом или региональном уровне.

Мировой опыт [2] свидетельствует о том, что наибольшая эффективность рыночного реформирования достигается при наличии в банковском секторе переходных экономик кредитной организации второго типа или, другими словами, **Банка Общенационального Развития (БОР)**. Подобного рода банки (их, кстати, немного), считающиеся «локомотивами» банковской системы, оказывают традиционно сильное влияние на финансовый рынок страны и являются неотъемлемым атрибутом современной экономической жизни. В этой связи определенный научный интерес представляет раскрытие концептуальных основ БОР – его места и роли в переходной экономике, специфики, основных признаков, задач и функций.

По своей сущности БОР представляет собой специфический финансово-кредитный институт, осуществляющий существенное воздействие на денежный оборот страны и имеющий соответствующие правовой статус и назначение. Выступая как на внутреннем, так и на внешнем рынке в качестве многопрофильного предприятия общенационального масштаба, БОР играет весомую роль в формировании экономической политики, оказывает решающее влияние на макроэкономические процессы в стране, реализацию государственных программ и крупных международных проектов, имеющих общенациональное значение, содействует развитию реального сектора экономики. Аккумулируемые подобными банками денежные ресурсы, их последующее

перераспределение дают возможность не только поддержать непрерывность производства и обращения продукта, но и ускорить воспроизводственный процесс в целом. Как правило, такого рода банки выполняют основные операции по указанию органов исполнительной власти, являются уполномоченными банками по приоритетным направлениям хозяйствования. И, наконец, это, в основном, элитные банки, которым предоставлены исключительные (а нередко и эксклюзивные) права на проведение всего комплекса операций со средствами госбюджета и международных кредитных организаций, обслуживание бюджетных программ и проектов, накопительных счетов важнейших госучреждений, финансирование проектов общегосударственного значения.

Приведенная выше общая характеристика БОР позволяет вывести следующие его основные признаки:

- БОР должен входить в число крупнейших системных банков страны и быть признанным лидером банковской системы, основой ее стабильности и устойчивости. Присутствие БОР во всех секторах рынка банковских услуг делают его альтернативой любому другому банку страны и обеспечивает функционирование ее банковской системы в любых условиях. Банк «задает тон» в своем экономическом пространстве, определяет тенденции и контуры будущего развития регионального кредитного сектора. Лидерство на рынке складывается из лучшего качества, лучших технологий, лучших продуктов и услуг. БОР активно способствует интеграции страны в мировое сообщество и поддерживает развитие в нем гражданского общества. Наряду с этим, Банку необходимо иметь международное признание, в частности, иметь авторитетные банковские рейтинги по престижным номинациям. Одновременно Банк планомерно расширяет свое присутствие за рубежом (путем открытия дочерних структур и представительств, развития корреспондентских отношений) и на мировых финансовых рынках, что позволяет его клиентам всегда и везде получать полный комплекс современных, качественных, технологичных банковских продуктов и услуг на уровне мировых стандартов.

• **БОР должен быть современным универсальным банком**, осуществляющим весь спектр имеющихся на отечественном рынке банковских услуг по обслуживанию корпоративных и частных клиентов в соответствии с международными стандартами. Главным приоритетом в работе БОР служит долгосрочный интерес клиентов, через рост бизнеса которых Банк обеспечивает устойчивое увеличение своих активов. Система координат для оценки любого решения, принимаемого в Банке, формулируется как быть ближе, понятнее и удобнее. Последовательно расширяя «линейку» предоставляемых услуг и качество банковских продуктов, Банк проводит активную клиентскую политику, наращивает свою клиентскую базу. Все клиенты Банка могут всегда рассчитывать на первоклассное банковское обслуживание. Лидерство во всех сегментах финансового рынка обеспечивает устойчивость и конкурентоспособность Банка. Деятельность БОР обеспечивает эффективное размещение привлеченных средств населения и юридических лиц в интересах вкладчиков, клиентов и акционеров.

• **БОР должен быть надежным банком и отличаться высокой степенью управляемости своей деятельности.** Дорожа безупречной деловой репутацией, Банк обеспечивает полную прозрачность своей деятельности, информационную открытость, неукоснительное выполнение всех обязательств перед своими клиентами и ведение высокорентабельного бизнеса. Это имеет весьма важное значение с точки зрения повышения доверия к Банку со стороны как населения и предпринимательских структур, так и зарубежных инвесторов. Все действия Банка базируются на четко выверенной, грамотной стратегии развития, которая получает свою конкретизацию в адресных тактических планах. Доступность Банка и высокий уровень обслуживания практически в любой точке страны гарантируется широкой филиальной сетью и использованием передовых сервисных и информационных технологий (и в первую очередь, электронных – Internet Banking, E-commerce, АТМ-Banking и т.п.). Другие преимущества БОР, создающие предпосылки для его надежности и управляемости, – это высококвалифицированный, опытный персонал, эффективный менеджмент, рациональные и понятные процедуры, простота и гибкость в обслуживании.

Система управления БОР направлена на предвидение потребностей клиентов в удобных, надежных и эффективных финансовых услугах. Банк внедряет действенные процедуры контроля рисков банковской деятельности, осуществляет тщательный мониторинг и профессиональный анализ рынков, что способствует правильному прогнозированию социально-экономических сдвигов и принятию верных решений. В основу совершенствования организационной структуры БОР, ориентированной на клиента, закладывается принцип баланса распределения функций и полномочий между структурными звеньями системы управления для обеспечения возможностей выполнения поставленных стратегических задач с минимальными затратами и приемлемым уровнем риска.

• БОР должен оказывать содействие формированию и развитию новой, базирующейся на рыночных принципах, национальной экономики и, прежде всего, — отечественного бизнеса. Это является стратегической задачей развития Банка. Предлагая на рынке корпоративного банковского обслуживания лучшие финансовые инструменты для развития бизнеса клиента и перспектив его роста, Банк предоставляет им комплексное (пакетное) решение задач, основанное на индивидуальном подходе и подкрепленное прогрессивным опытом работы на рынке. Значительный круг иностранных партнеров Банка не только демонстрирует его признание в качестве полноправного участника мировой банковской системы, но и, самое главное, позволяет наиболее полно удовлетворять потребности корпоративных клиентов банка, связанные с их международной деятельностью. Банк активно и последовательно использует накопленный опыт и знания отечественного бизнеса и передовых финансовых технологий как для всемерной поддержки и обслуживания инвестиций в экономику страны, так и для сопровождения финансовых операций отечественных компаний за рубежом.

• БОР должен быть социально значимым банком. Банк активно участвует в реализации социальных программ и в общественно значимых мероприятиях, оказывает поддержку учреждениям медицины, образования, науки и культуры, спортивным организациям, содейст-

вует развитию творческой молодежи. Для индивидуального клиента Банк предлагает комплекс современных услуг, среди которых текущие и вкладные операции, карточные продукты, разнообразные программы потребительского кредитования и совместные карточные проекты, осуществляемые в партнерстве с ведущими отечественными компаниями сферы торговли, быта, туризма, транспорта и связи. Базируясь на высокий уровень доверия к Банку со стороны населения, интенсивно внедряются программы обслуживания для отдельных, наименее социально защищенных, категорий клиентов, в частности, пенсионеров и других получателей социальных льгот.

• БОР должен отличаться динамичностью, инновационностью и корпоративным духом. Банк все время находится в развитии, пополняется новшествами, совершенствуется, быстро реагирует на рыночные изменения, налаживает новые связи и партнерские отношения, постоянно стремится к высшему качеству во всех аспектах своей деятельности. Имея уверенные позиции в сфере традиционного банковского обслуживания, Банк занимает ведущие позиции в сфере внедрения соответствующих международным стандартам новых банковских продуктов/услуг и передовых технологий, многие из которых получили развитие на отечественном рынке благодаря инновациям Банка и предоставляют клиентам новые возможности управления своими финансами. Тем самым, становится возможным продвижение брэнда Банка как финансового института общенародного масштаба. Для реализации поставленных задач и достижения долгосрочного успеха Банк нацелен на формирование сплоченной квалифицированной команды единомышленников, верных своему делу, заботится о повышении их профессионального и творческого роста, мотивации, социальной защищенности и воспитывает преданность корпоративным ценностям.

Выделенные нами основные признаки БОР, которые могут варьировать в том или ином сочетании, сохраняя при этом свою целостность, позволяют очертить главный смысл миссии БОР:

«Всемерное содействие процессу социально-экономического подъема, устойчивому функционированию отечественной банковской

системы, оздоровлению финансового климата страны и решению других задач общенациональной значимости на основе:

- комплексного обеспечения потребности каждого клиента в банковских услугах и продуктах (как на всей территории республики, так и за ее пределами) в соответствии с требованиями международных стандартов;
- надежного накопления сбережений населения и их эффективно-го инвестирования в реальный сектор;
- внедрения инноваций и развития высоких технологий;
- широкой диверсификации источников привлечения финансовых ресурсов и структуры активов;
- закрепления корпоративных ценностей;
- полного соблюдения интересов вкладчиков, акционеров и партнеров».

Для выполнения настоящей миссии БОР необходимо решить целый ряд задач, приоритетными из которых могут быть следующие¹:

1. Внедрение качественно новой идеологии взаимоотношений с клиентами, основанной на сочетании стандартных технологий с индивидуальным подходом к каждому из них.
2. Закрепление ведущих позиций на ритейловом рынке страны, расширение спектра и объема предоставляемых банковских продуктов и услуг.
3. Привлечение на долгосрочной основе максимального количества первоклассных корпоративных клиентов и совершенствование работы с ними.
4. Активное участие в реализации государственных программ и крупных международных проектов социально-экономического характера, наращивание инвестиционных ресурсов в экономику страны.
5. Создание гибкой, полнофункциональной системы управления, основанной на передовых технологиях в области менеджмента, четком

¹ Нами не ставится цель детального рассмотрения задач, решение которых необходимо для выполнения миссии БОР, поэтому в настоящей статье они представлены в укрупненном виде.

регламенте постановки стратегических целей и оценки их достижения, а также обеспечивающей мобильное реагирование на меняющиеся рыночные условия.

6. Реализация последовательной маркетинговой политики.
7. Опережающее развитие современных банковских технологий.
8. Оптимизация филиальной сети (с учетом экономических и социальных факторов) и ее функционирования.
9. Поступательное расширение присутствия на международных финансовых рынках и привлечение иностранного капитала в экономику страны.

Наряду с перечисленными, БОР будет решать и другие задачи, вытекающие из его статуса как Банка Общенационального Развития [3].

Всестороннее изучение современного состояния банковского сектора Азербайджанской Республики приводит к выводу, что вышеуказанным признакам БОР в наибольшей степени соответствует Международный банк Азербайджана (МБА) [4]. Являясь ровесником независимости азербайджанского государства, МБА удалось успешно преодолеть все этапы становления национальной экономики и стать наиболее эффективным финансовым институтом страны, занимающим лидирующее положение в банковской системе республики и по праву считающимся ее «лицом» на международном рынке.

Анализ первых 10 лет деятельности Международного банка Азербайджана показал, что это были насыщенные событиями годы, полные сложнейших испытаний, огромных перемен и стремительного многостороннего развития. И хотя по мировым меркам это небольшой срок, но для отечественного банковского сектора – серьезная дистанция, которая позволяет выделить основные этапы становления МБА в качестве Банка Общенационального Развития.

1992-1995 гг. «Муки» рождения МБА – наследника советского Внешэкономбанка – служили зеркальным отражением четырех трудных лет независимой жизни Азербайджана. В экономике и деловой инфраструктуре проявлялись характерные особенности, присущие странам, где рыночная экономика находится на начальной стадии раз-

вития. Этот период отличался хаотичным чередованием провалов и частичных успехов, неоднозначными событиями и фактами, вызванными зачастую непониманием сути происходящих изменений, незнанием элементарных основ финансового рынка. Назовем лишь некоторые из них: фактически полное отсутствие правовой базы экономических реформ; начало разработки и внедрения законов, регулирующих банковскую деятельность и сопряженные с нею сферы; создание двухуровневой банковской системы; отсутствие четких ориентиров развития государственных банков (Проминвестбанка, Агропромбанка, Сбербанка); формирование прослойки коммерческих банков, большинство из которых занималось финансовыми спекуляциями и не выполняло своих прямых функций; высокие темпы инфляции и наличие «черного рынка» валюты; объявление азербайджанского маната единственным платежным средством на территории республики и т.д.

В таких сложных, противоречивых условиях Международный банк Азербайджана делал первые шаги на пути к утверждению на отечественном рынке в качестве специализированного банка: создавалась собственная система корреспондентских счетов, была осуществлена эмиссия акций, зарождались начальные, пока еще несовершенные типы филиалов, формировались предпосылки для участия на рынке ценных бумаг. В 1993 г. МБА принял активное участие в создании Бакинской Межбанковской Валютной Биржи, в конце 1994-начале 1995 гг. стал членом известных международных платежных систем (Reuters и Europa International), Общества Всемирных Международных Финансовых Телекоммуникаций (более известным как S.W.I.F.T). Вместе с тем, по данным на конец 1995 г., у МБА была малочисленная клиентская база, практически отсутствовали розничный банкинг, вклады населения, манатные счета, не было филиальной сети, какого-либо выбора банковских услуг.

1996-2000 гг. Начавшиеся в начале второй половины 90-х годов регулируемые со стороны государства рыночные реформы, создавшие новые экономические реалии, требовали существенных перемен в работе МБА, быстрого реагирования на изменяющуюся ситуацию. Главными задачами того времени, стоявшими перед Банком, были сохра-

нение его целостности, выход из рамок узкой специализации, совершенствование организационной структуры управления, развитие банковского обслуживания и депозитов, создание материально-технической базы и региональной сети филиалов, обеспечивающей необходимые условия для обслуживания клиентов на всей территории республики.

Как и для страны в целом, поворотным пунктом для МБА следует признать 1996 год, когда была принята новая стратегия его развития, нацеленная на конструирование модели универсального банка. Она предполагала полную реструктуризацию операционных сфер Банка и их ориентацию на широкую клиентскую базу. Это, в свою очередь, подразумевало расширение спектра банковских продуктов и услуг, охват значительного сегмента корпоративных клиентов, отладку процедур клиентского обслуживания, совершенствование организации менеджмента и т.п.

Последующий период был ознаменован дальнейшим расширением набора оказываемых услуг, существенным развитием бизнеса банковских карт, внедрением электронных банковских технологий и освоением новых секторов финансового рынка. Retail-banking и услуги для физических лиц были определены в качестве приоритетных целей. Одновременно МБА приступил к реализации зарплатных проектов, развертыванию сети филиалов, сумев привлечь новых клиентов, как в столице, так и в регионах страны, совершил прорыв на международные рынки капитала.

Реализуя поставленные стратегические задачи, МБА к концу 2000 г. нарастил свой ресурсный, технологический и кадровый потенциал, наладил эффективное управление розничного бизнеса, укрепив, тем самым, лидирующие позиции Банка на основных сегментах финансового рынка Азербайджана.

2001 г. – Очевидные положительные тенденции в социально-экономической жизни республики, ставшие возможными благодаря проводимым в стране реформам, выдвинули качественно иные задачи. Кардинальное обновление основных ориентиров развития на пороге XXI века потребовало от МБА, преобразившемся к тому времени в

современный универсальный банк, разработки принципиально новых подходов к корпоративному управлению и ведению банковского бизнеса, создания более весомых возможностей для повышения их эффективности. Именно поэтому руководство Банка приняло решение о проведении необходимых структурных преобразований. Настоятельность осуществления этих мер обуславливалась, прежде всего, тем, что Азербайджан остро нуждался в опорных, ключевых кредитных организациях, которые стали бы основной движущей силой обновления и развития национальной банковской системы. Дело в том, что основные коммерческие банки (Проминвестбанк, Агропромбанк, Сбербанк) к тому времени уже слились в единый банк – Объединенный Акционерный Универсальный Банк, который был обременен долгами своих предшественников, имел ограниченные банковские функции, несовершенный (советский - административно-командный) менеджмент и в силу этого не мог занимать позицию ведущего банка страны. Наряду с этим, важность проведения внутренних изменений объяснялась также объективными трудностями, возникшими в связи с выводом из нашего банка в конце 2000 – начале 2001 гг. по настойчивым требованиям международных финансовых организаций средств Национального Банка, а также двух фондов – Нефтяного и Социальной Защиты Населения.

Началась реорганизация системы управления МБА с ориентацией на решение задач общенациональной значимости. Прежде всего, были объединены дублирующие подразделения, созданы новые департаменты, привлечены перспективные кадры с системным мышлением и современными профессиональными воззрениями, способные ставить и решать соответствующие духу времени задачи, последовательно внедрялись элементы инновационного менеджмента и прогрессивных информационных технологий. Это позволило Банку утвердиться на завоеванных рыночных рубежах, создать добротную основу для выхода на качественно новый уровень обслуживания, сформировать имидж самого надежного, прогрессивного и стремительно развивающегося банка Кавказского региона.

Сегодня можно с уверенностью утверждать о правильности принятых стратеги-ческих решений. Выверенные основные направления развития и взвешенный подход к ведению банковского бизнеса, основанные на сочетании умеренного консерватизма и точно просчитанного риска, дали возможность на всей территории республики удовлетворять потребности клиентов в качественных банковских услугах, обеспечить сбережение и прирост вкладов населения, их инвестирование в реальный сектор.

Тем самым, МБА, успешно выполняя определенную им миссию, утвердился в качестве ведущей опоры стабильности и устойчивости азербайджанской банковской системы, активно содействует динамичному развитию экономики республики в целом. Это позволяет с полным основанием впервые говорить о Международном банке Азербайджана как о кредитном учреждении национального масштаба – Банке Общенационального Развития.

Итак, анализ функционирования МБА за истекшие 10 лет со дня провозглашения независимости нашей страны свидетельствует, что его деятельность в значительной степени была подчинена реализации задач переходного периода становления суверенного азербайджанского государства. Выход страны из кризиса, политическая и экономическая стабилизация общества, совершенствование правовой базы проводимых в республике реформ, наряду с утверждением МБА в качестве первоклассного банка, обусловили объективную необходимость обновления стратегического курса Банка в направлении его трансформации в эффективный механизм реализации общенациональных интересов.

В начале XXI века МБА разработал новую стратегию, в которой четко очерчены алгоритмы будущих действий и пути их практического осуществления. Международный банк Азербайджана как банк, занимающий лидирующее положение в республике, вполне правомерно установил в качестве одной из своих главнейших задач активное содействие формированию в стране целостной, гармонично развивающейся социально-экономической системы. Это означает, что все целевые установки выработанной МБА стратегии, прямо или опосредовано,

направлены на поддержку рыночных реформ, обеспечение экономического роста и повышения народного благосостояния. Во главу угла поставлены приоритетность участия МБА в реализации крупных государственных программ, имеющих общенациональное значение, в частности, в оздоровлении денежно-кредитных отношений, усилении его влияния на формирование макроэкономических пропорций в стране в соответствии с общемировыми тенденциями.

Становление МБА как действенного механизма реализации общенациональных интересов предполагает, в первую очередь, создание гибкой и эффективной системы управления. Данная система должна быть сориентирована на максимальную мобилизацию потенциальных возможностей МБА относительно привлечения и размещения денежных ресурсов в перспективные сферы экономики с целью достижения ее устойчивого роста. В рамках решения указанной задачи Банку предстоит обеспечить взаимную увязку коммерческих интересов – как своих, так и клиентов – с общенациональными приоритетами в области достижения консолидации нации, экономической безопасности, плавной интеграции Азербайджана в мировое сообщество.

Международный банк Азербайджана, пройдя вместе со всей банковской системой страны сложный путь развития, преобразовался из узкоспециализированного банка – через универсализацию – в Банк Общенационального Развития и единственный из всех государственных банков (Проминвестбанк, Агропромбанк, Сбербанк) сохранил лидирующие позиции на рынке банковских продуктов и услуг. Основные факторы, благодаря которым МБА привлекает клиентов, завоевывает их доверие – это, в первую очередь, надежность, стабильность, высокие стандарты обслуживания, пунктуальное выполнение своих обязательств. Банк, тем самым, наглядно демонстрирует всем участникам финансового рынка тот уровень, на который они должны равняться.

Среди всех региональных интеграционных объединений приоритетной, позволяющей в наибольшей степени реализовать наши национальные интересы, является экономический союз Азербайджана с ближайшими соседями – кавказскими государствами. Иницилирующим ядром общеевропейской интеграции по праву считаются наша страна и

Грузия, т.к. только эти государства обладают всеми необходимыми предпосылками для начала создания Кавказского Общего Рынка [5]. Взаимное освоение рынков со стороны как азербайджанских, так и грузинских финансово-экономических структур предполагает интенсивную взаимную социально-экономическую интеграцию Азербайджана и Грузии [6]. Выход МБА на финансовый рынок этой братской республики будет способствовать организованному участию азербайджанского капитала в Грузии (и наоборот) и, в конечном счете, активизации формирования единой социально-экономической системы Кавказа.

Исходя из этого, Международным банком Азербайджана прорабатывается вопрос интеграции с банковскими структурами Грузии и ведется поиск наиболее приемлемых в сложившихся реалиях путей ускорения финансово-денежных потоков между нашими странами, формирования общего финансового рынка Кавказского региона. Так, в настоящее время МБА посредством корсчетов осуществляет денежные переводы физических лиц в Тбилиси не только из Азербайджана, но и из Москвы и Санкт-Петербурга. Тем самым, создается финансовая ось «Москва–Санкт-Петербург–Баку–Тбилиси», осваивается рынок денежных переводов из России в Грузию, создаются благоприятные условия для азербайджанской и грузинской диаспор в России.

В целом стратегия МБА по освоению зарубежных финансовых рынков направлена, в первую очередь, на привлечение капиталов кавказских диаспор в странах СНГ и дальнего зарубежья, использованию их возможностей для защиты экономических интересов наших государств, что находится в русле политики их правительств, окажет положительное влияние на формирование единой экономической системы Кавказа.

Таким образом, одна из важнейших задач МБА, которую предстоит решить в первом десятилетии XXI века, – оказание активного содействия социально-экономической интеграции Азербайджана и Грузии.

Литература:

1. Маслеников В.В. Зарубежные банковские системы. Иваново, «Талка», 1999, 392 с.; Маслеников В.В., Соколов Ю.А. Национальная банковская система. Москва, ТД «Элит -2000», 2002, 256 с.; Современная банковская система Франции // Деньги и кредит, 1992, № 2, с. 57-65; Банковская система Латвии // Handelsblatt, 12 сентября 1996 г.
2. Геращенко В.В. О денежно-кредитной политике и ходе реструктуризации банковской системы // Деньги и кредит, 2000, № 6. с. 5-13; Парамонова Т.В. Проблемы развития банковской системы России // Деньги и кредит, 2000, № 11, с. 3-9; Совместная стратегия Банка России и правительства Российской Федерации о развитии банковского сектора. // Комерсантъ. 18 сентября 2001 г., Вайтцель И. Реформы в китайской банковской системе // De Bank 1995, № 12, с. 742-747; Беттс П. Банковский сектор Италии на пороге структурной реорганизации // Financial Times, 27 февраля 1997 г.; Лэйн Д. Необходимость радикальных преобразований в итальянских банках // The Banker, 1996, № 840, с. 26-27; Беттс П. Банковский сектор Италии на пороге структурной реорганизации // Financial Times, 27 февраля 1997 г.; Германские банки подводят итоги и намечают перспективы // Handelsblatt, 14 апреля 1997 г.; Банковская реформа в Индии // Economist, 1997. № 8013. с. 82;
3. Более подробно об этом см: Гаджиев Дж. Банк Общенационального Развития в переходной экономике // Сборник научных трудов Института Экономики АН Азербайджана. Баку, 2003, 1,5 печ.л.
4. Гаджиев Дж. МБА – Банк Общенационального Развития // газета «Зеркало» (Баку), 9 мая 2003 г., 1,3 печ. л.
5. Папова В. О формировании экономической системы на Южном Кавказе. Журнал «Общество и экономика», 2002, № 1, М., Папова В. О характере и перспективах развития стратегического экономического партнерства на Южном Кавказе. В книге: Центральная

Азия и Южный Кавказ. Насущные проблемы. Алматы, ТОО «East Point», 2002, с. 398.; Исмаилов Э. О геополитических предпосылках экономической интеграции Центрального Кавказа. Журнал: Известия АН Грузии – серия экономическая, 2002, том 10, № 3.

6. Исмаилов Э. Финансово-кредитный механизм социально-экономической интеграции Кавказа. Международная научная конференция «Кавказ: История, Современность и геополитические перспективы». Баку, 1998.

ეროვნული განვითარების ბანკის ფორმირების კონცეპტუალური საფუძვლები

ჯახანგიერ გაჯიევი

*ახერბაიჯანის საერთაშორისო ბაიკი
370005, ბაქო, ნიზამის ქ. 67*

რეზიუმე: სტატიაში წარმოდგენილია ეროვნული განვითარების ბანკის ფორმირების კონცეპტუალური საფუძვლების სისტემური ანალიზის ცდა. ავტორი ასაბუთებს თეზის იმის შესახებ, რომ საბაზრო ფორმირების მაქსიმალური ეფექტიანობა მიიღება მხოლოდ მაშინ, როდესაც საბანკო სექტორში არის საერთო ეროვნული მასშტაბის საბაზისო ბანკები. ამასთან დაკავშირებით სტატიაში გაანალიზებულია ეროვნული განვითარების ბანკის ადგილი და როლი გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკაში. გამოვლენილია მისი სპეციფიკა, ძირითადი ნიშნები, ამოცანები და ფუნქციები და ა.შ. ახერბაიჯანის საერთაშორისო ბანკის მაგალითზე გამოყოფილია მისი, როგორც ეროვნული განვითარების ბანკის ფორმირების ეტაპები, ნაჩვენებია მისი

როლი კავკასიის ერთიანი სოციალური ეკონომიკური სისტემის ფორმირების გააქტიურების საქმეში.

CONCEPTUAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF THE BANK OF NATIONAL DEVELOPMENT

Jakhangir Gadjiev

National Bank of Azerbaijan

67 Nizami St, Baku; 370005; Azerbaijan.

Summery. The paper attempts to make systematic analysis of the essential elements for the formation process of the Bank of National Development. The author emphasizes and proves the theory that the maximum effectiveness of the market reform is achieved only when there is a presence of strong, national banks of key position in the market sector. In connection to this the article discusses the role and the position of the Bank of National Development in the transitional economy, its specificity, essential characteristics, objectives and functions; the main point of the mission and priority driven tasks of such bank in the modern conditions. On the example of the International Bank of Azerbaijan there are shown the separate stages of it becoming the Bank of National Development, the role of the bank is shown in activating the formation of the united socio-economic system of the Caucasus.

საგარეო ვაჭრობის მოდელეები და მათი როლი მაკროეკონომიკური წონასწორობის მიღწევაში

იზა ნათელაური

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
 პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
 0107, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14

შემოვიდა: 2003 წლის 10 მაისს

რეზიუმე. სტატიაში შემოთავაზებულია საგარეო ვაჭრობის კლასიკური, ნეოკლასიკური და ალტერნატიული თეორიების ეკონომიკურ-მათემატიკური ფორმალიზაცია, რითაც გააღვივებულია საგარეო ვაჭრობიდან მოსალოდნელი ეფექტების, საგარეო ვაჭრობის პირობების, შემოსავლების მნიშვნელოვანი გადაღების საგარეო ვაჭრობაზე გავლენის, იმპორტჩანაცვლებადი ეკონომიკური ზრდის და სხვა მსგავსი პრობლემის კვლევა, ორზონიან ასპექტში.

კლასიკური მოდელეებიდან, აბსოლიტური უპირატესობის სმიტის მოდელი შედგება სრული დასაქმებისა და აბსოლიტური უპირატესობის პირობებისაგან; შეფარდებითი უპირატესობის რიკარდოს მოდელი სრული დასაქმებისა და შეფარდებითი უპირატესობის პირობებისაგან; წარმოების ფაქტორთა შესაბამისობის ჰეკშერ-ოლინის მოდელი კი სრული დასაქმების, ფაქტორტევალობისა და ფაქტორგაჯერებულობის პირობებისაგან.

ნეოკლასიკური მოდელეებიდან, ზოგადი წონასწორობის მარშალის მოდელში ურთიერთმოთხოვნის მაჩვენებლის საფუძველზე ერთმანეთთან დაკავშირებულია შიდა და საგარეო წონასწორობის პირობები. სავაჭრო და არასავაჭრო საქონელის მოდელი ახასიათებს ქვეყნის შიდა და საგარეო მაკროეკონომიკური წონასწორობის ურთიერთდამოკიდებულებას.

ალტერნატიული მოდელებიდან, სპეციფიკურ წარმოების ფაქტორთა სამუქელსონის მოდელი ეფუძნება განსხვავებას შეფარდებით ფასებში და შედგება სრული დასაქმების, შიდა და საგარეო წონასწორობის პირობებისაგან. მასშტაბის ეფექტის კრუგმანის მოდელი ეფუძნება მასშტაბის ეფექტის პრინციპს და წარმოდგენილია მოთხოვნა-მიწოდების დამოკიდებულებებით.

განხილულია აგრეთვე ლეონტიევის პარადოქსი საგარეო ვაჭრობაში, წარმოების ფაქტორებისა და მოთხოვნის რევერსები.

* * *

საგარეო ვაჭრობის მოდელები პირობითად სამ ჯგუფად შეიძლება დავეყოს: კლასიკურ, ნეოკლასიკურ და ალტერნატიულ მოდელებად.

1. საგარეო ვაჭრობის კლასიკური მოდელები.

1.1. აბსოლიტური უპირატესობის სმიტის მოდელი

სმიტის აბსოლიტური უპირატესობის თეორიის თანახმად თითოეული ქვეყანა უნდა ახორციელებდეს იმ პროდუქციის ექსპორტს, რომლის წარმოებაც მას შეუძლია უფრო ნაკლები დანახარჯებით ვიდრე პარტნიორ ქვეყანას და იმ პროდუქციის იმპორტს, რომლის წარმოებაც პარტნიორ ქვეყანას, შეუძლია უფრო ნაკლები დანახარჯებით ვიდრე მოცემულ ქვეყანას.

განსახილველ მოდელში სიმარტივისათვის გამოყენებულია დაშვებები: ერთმანეთთან თანამშრომლობს მხოლოდ ორი ქვეყანა (I, II). ვაჭრობამდე თითოეული ქვეყანა აწარმოებს მხოლოდ ორი სახის პროდუქციას (1,2), წარმოებაში იყენებენ ერთ წარმოების ფაქტორს, შრომას, სრული დასაქმების პირობის დაცვით. ვაჭრობის დაწყების შემდეგ მოთანამშრომლე ქვეყნებში ხდება სრული სპეციალიზაცია და თანამშრომლობა ხორცი-

ვლდება თავისუფალი ვაჭრობისა და სრულყოფილი კონკურენციის პირობებში, ნულოვანი სატრანსპორტო ხარჯებით.

აღვნიშნოთ Q -თი წარმოების მოცულობა, L – შრომა, A – ერთი ერთეული პროდუქციის წარმოებისათვის საჭირო სამუშაო დრო.

შემოდებულ აღნიშვნებში აბსოლიტური უპირატესობის სმიტის მოდელს აქვს შემდეგი სახე:

$$Q = Q(L) \quad (1)$$

$$A^I_1 Q^I_1 + A^I_2 Q^I_2 = L^I \quad (2)$$

$$A^{II}_1 Q^{II}_1 + A^{II}_2 Q^{II}_2 = L^{II} \quad (3)$$

$$L^I + L^{II} = L \quad (4)$$

} სრული დასაქმების პირობები – შრომა
 } სრულად გამოიყენება

$$A^I_1 < A^{II}_1 \quad (5)$$

$$A^{II}_2 < A^I_2 \quad (6)$$

} აბსოლიტური უპირატესობის პირობები – I ქვეყანას აბსოლიტური უპირატესობა გააჩნია 1 სახეობის პროდუქციის წარმოებაში, II ქვეყანას კი 2 სახეობის პროდუქციის წარმოებაში

სმიტის აბსოლიტური უპირატესობის (1) – (6) მოდელი ვფუძნება შრომითი ღირებულების თეორიას და ემსახურება შრომის დანაწილების პროცესის უპირატესობების წარმოჩენას.

12. შეფარდებითი უპირატესობის რიკარდოს მოდელი

უპირველეს ყოვლისა, რიკარდომ პასუხი გასცა კითხვაზე, რომელსაც ვერ უპასუხა სმიტმა: რეალურ სინამდვილეში რატომ ვაჭრობენ ქვეყნები იმ პროდუქციით, რომელთა მიხედვითაც მათ არ გააჩნიათ აბსოლიტური უპირატესობა?

რიკარდოს შეფარდებითი უპირატესობის თეორიის თანახმად ვაჭრობა ხელსაყრელია თითოეული მოთანამშრომლე ქვეყნისათვის, თუ ისინი ახორციელებენ იმ პროდუქციის ექსპორტს, რომლის მიხედვითაც მათ გააჩნიათ შეფარდებითი უპირატესობა და იმ პროდუქციის იმპორტს, რომლის მიხედვითაც შეფარდებითი უპირატესობა გააჩნია პარტნიორ ქვეყანას.

შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპის ასახსნელად რიკარდომ შემოიტანა ალტერნატიული (შეფარდებითი) ფასის ცნება. ალტერნატიული (შეფარდებითი) ფასი წარმოადგენს სამუშაო დროს, რომელიც საჭიროა ერთი სახის პროდუქციის ერთეულის საწარმოებლად, მეორე სახის პროდუქციის ერთეულის საწარმოებლად საჭირო სამუშაო დროში გამოხატული $\frac{A_1}{A_2}$ ან $\frac{A_2}{A_1}$. პირობა $\frac{A'_1}{A'_2} < \frac{A''_1}{A''_2}$ ნიშნავს, რომ I ქვეყანას შეფარდებითი უპირატესობა გააჩნია I სახის პროდუქციის წარმოებაში. $\frac{A''_2}{A''_1} < \frac{A'_2}{A'_1}$ კი ნიშნავს, რომ II ქვეყანას შეფარდებითი უპირატესობა გააჩნია 2 სახის პროდუქციის წარმოებაში. ამ პირობების გათვალისწინებით შეფარდებითი უპირატესობის რიკარდოს მოდელს აქვს შემდეგი სახე:

$$Q = Q(L) \quad (1)$$

$$A^I_1 Q^I_1 + A^I_2 Q^I_2 = L^I \quad (2)$$

$$A^{II}_1 Q^{II}_1 + A^{II}_2 Q^{II}_2 = L^{II} \quad (3)$$

$$L^I + L^{II} = L \quad (4)$$

}

 }

 }

$$\frac{A'_1}{A'_2} < \frac{A''_1}{A''_2} \quad (5)$$

$$\frac{A''_2}{A''_1} < \frac{A'_2}{A'_1} \quad (6)$$

} შეფარდებითი უპირატესობის პირობები

რიკარდომ (1) - (6) მოდელით შექმნა საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის მეცნიერული საფუძვლები. დაასაბუთა, რომ საგარეო ვაჭრობა მოთანამშრომლუ ქვეყნებს შესაძლებლობას აძლევს გაწიონ რესურსების ეკონომია და გაზარდონ წარმოება და მოხმარება.

13. წარმოების ფაქტორთა შესაბამისობის ხეკშერ-ოლინის მოდელი

განსხვავებით სმიტისა და რიკარდოს მოდელებისაგან, ხეკშერ-ოლინის მოდელში მონაწილეობს ორი წარმოების ფაქტორი, შრომა (L) და კაპიტალი (K),

$$Q=Q(L,K) \quad (1)$$

სრული დასაქმების პირობები შენარჩუნებულია და დამატებით შემოდის ფაქტორტევადობისა და ფაქტორგაჯერებულობის პირობები. ფაქტორტევადობის პირობა ეხება პროდუქტებს (1,2), ფაქტორგაჯერებულობის პირობა კი ქვეყნებს (I, II).

პირობა $\frac{K_2}{L_2} > \frac{K_1}{L_1}$ ნიშნავს, რომ 1 სახის პროდუქტი არის შრომატევადი, 2 სახის პროდუქტი კი კაპიტალტევადი. პირობა $\frac{T^I_K}{T^I_L} < \frac{T^{II}_K}{T^{II}_L}$, ან $\frac{P^I_K}{P^I_L} > \frac{P^{II}_K}{P^{II}_L}$, სადაც T არის ფაქტორის აბსოლიტური მოცულობა, P - ფაქტორის ფასი, ნიშნავს, რომ I ქვეყანა არის შრომით გაჯერებული ქვეყანა, II ქვეყანა კი კაპიტალით გაჯერებული.

შრომით გაჯერებულ I ქვეყანას შეფარდებითი უპირატესობა გააჩნია შრომატევადი 1 სახის პროდუქციის წარმოებაში, კაპიტალით გაჯერებულ II ქვეყანას კი კაპიტალტევადი 2 სახის პროდუქციის წარმოებაში.

საწარმოო ფაქტორების შესაბამისობის ხეკშე-ოლინის მოდელს აქვს სახე:

$$Q = Q(L, K) \quad (1)$$

$$A^I_1 Q^I_1 + A^I_2 Q^I_2 = L^I \quad (2)$$

$$A^{II}_1 Q^{II}_1 + A^{II}_2 Q^{II}_2 = L^{II} \quad (3)$$

$$L^I + L^{II} = L \quad (4)$$

} სრული
დასაქმების
პირობები

$$\frac{K_2}{L_2} > \frac{K_1}{L_1} \quad (5)$$

} ფაქტორტევალობის
პირობა

$$\frac{T'_K}{T'_L} < \frac{T''_K}{T''_L} \quad (6)$$

} ფაქტორგაჯერებულობის
პირობა

$$\frac{P'_K}{P'_L} > \frac{P''_K}{P''_L} \quad (7)$$

ხეკშე-ოლინის (1) – (7) მოდელი შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპის მეცნიერული ახსნის შესაძლებლობას იძლევა იმ პირობითი დაშვების გათვალისწინებით, რომ მოთანამშრომლე ქვეყნებში მომხმარებელთა გემოვნება და უპირატესობები ერთნაირია.

14. წარმოების ფაქტორებზე ფასების გამოთანაბრების
 სამუქლსონის მოდელი

წარმოების ფაქტორებზე ფასების გამოთანაბრების სამუქლსონის მოდელის თანახმად ვაჭრობის შედეგად მოთანამშრომლე ქვეყნებში ადგილი აქვს აბსოლიტური და შეფარდებითი ფასების გამოთანაბრებას გომოგენურ წარმოების ფაქტორებზე – ერთნაირი პროდუქტიულობის და რისკის კაპიტალზე და ერთნაირი დონის, განათლების და ნაყოფიერების შრომაზე.

ძალაში რჩება წარმოების ფაქტორების შესაბამისობის ხეკშერ-ოლინის მოდელის დაშვებები იმის შესახებ, რომ I ქვეყანა არის შრომით გაჯერებული, 1 სახის პროდუქცია შრომატევადი, II ქვეყანა კი კაპიტალით გაჯერებული და 2 სახის პროდუქცია კაპიტალტევადი.

აღვნიშნოთ, W – შრომის ფასი, r – კაპიტალის ფასი, P_1 – 1 სახის პროდუქციის ფასი, P_2 – 2 სახის პროდუქციის ფასი.

ვაჭრობამდე, შრომის შეფარდებითი ფასი კაპიტალის ფასით გამოხატული I ქვეყანაში იქნება უფრო ნაკლები ვიდრე II ქვეყანაში.

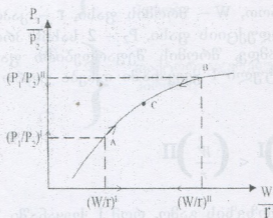
$$\left(\frac{W}{r}\right)^I < \left(\frac{W}{r}\right)^{II}$$

იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ I ქვეყანაში შრომა არის ჭარბი რაოდენობით და უფრო იაფია, კაპიტალი I ქვეყანაში ცოტაა და უფრო ძვირია.

I სახის პროდუქციის შეფარდებითი ფასიც I ქვეყანაში იქნება უფრო ნაკლები, ვიდრე II ქვეყანაში

$$\left(\frac{P_1}{P_2}\right)^I < \left(\frac{P_1}{P_2}\right)^{II}$$

ვაჭრობის დაწყების შემდეგ $\left(\frac{W}{r}\right)^I \uparrow$, $\left(\frac{W}{r}\right)^{II} \downarrow$, და $\left(\frac{P_1}{P_2}\right)^I \uparrow$, $\left(\frac{P_1}{P_2}\right)^{II} \downarrow$, რამეთუ შრომაზე მოთხოვნა იზრდება და W^I იწყებს ზრდას, გადიდებული დანახარჯების პირობებში P_1^I დაიწყებს ზრდას. II ქვეყანაში $r^{II} \uparrow$ და $P_1^{II} \uparrow$. ეს პროცესი გაგრძელდება მანამ, სანამ $\frac{W}{r}$ და $\frac{P_1}{P_2}$ ორივე ქვეყანაში ერთმანეთს არ გაუტოლდება.

ვაჭრობამდე I ქვეყანაში წონასწორობა მყარდება A წერტილში, II ქვეყანაში B წერტილში.

ვაჭრობის დაწყების შემდეგ A წერტილი იწყებს მოძრაობას ზემოთ, B წერტილი ქვემოთ მანამ, სანამ ისინი ერთმანეთს არ გადაკვეთენ C წერტილში, ე.ი. C წერტილში

$$(D^I_2 - Q^I_2) = (Q^I_1 - D^I_1) \frac{P_1}{P_2} \quad (3)$$

II ქვეყნისათვის, რომელსაც შეფარდებითი უპირატესობა გააჩნია 2 სახის პროდუქციის წარმოებაში

$$(Q^II_2 - D^II_2)P_2 = (D^II_1 - Q^II_1)P_1$$

$$(D^{II}_1 - Q^{II}_1) = (Q^{II}_2 - D^{II}_2) \frac{P_2}{P_1} \quad (4)$$

(3) და (4) დამოკიდებულებების საფუძველზე შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ იმპორტი ტოლია შეფარდებითი ფასებით კორექტირებული ექსპორტის.

ორი ქვეყნისა და ორი სახის პროდუქტისათვის

$$(Q_1 - D_1)^I = (D_1 - Q_1)^II \quad (5)$$

$$(Q_2 - D_2)^II = (D_2 - Q_2)^I \quad (6)$$

ზოგადი წონასწორობის მარშალის მოდელს აქვს სახე:

$$Q - D = Ex \quad (1)$$

$$D - Q = Im \quad (2)$$

$$(D^I_2 - Q^I_2) = (Q^I_1 - D^I_1) \frac{P_1}{P_2} \quad (3)$$

$$(D^{II}_1 - Q^{II}_1) = (Q^{II}_2 - D^{II}_2) \frac{P_2}{P_1} \quad (4)$$

შიდა წონასწორობის პირობები

$$(Q_1 - D_1)^I = (D_1 - Q_1)^II \quad (5)$$

$$(Q_2 - D_2)^II = (D_2 - Q_2)^I \quad (6)$$

საგარეო წონასწორობის პირობები

ამრიგად, ზოგადი წონასწორობის მარშალის მოდელში ურთიერთდაკავშირებულია მოთხოვნა-მიწოდების მახვევებლები ქვეყნის შიგნით და ქვეყნის გარეთ, გაანალიზებულია საგარეო ვაჭრობის პარამეტრები ეროვნული ეკონომიკის პარამეტრებთან კავშირში.

2.2. სავაჭრო და არასავაჭრო საქონელის მოდელი

სავაჭრო და არასავაჭრო საქონელის მოდელი გვიჩვენებს თუ რამდენადაა დამოკიდებული ქვეყნის შიდა მაკროეკონომიკური წონასწორობა საგარეო წონასწორობაზე.

აღვნიშნოთ, t - სავაჭრო საქონელი, n - არასავაჭრო საქონელი, L_t - სავაჭრო საქონელის წარმოებისათვის საჭირო შრომა, L_n - არასავაჭრო საქონელის წარმოებისათვის საჭირო შრომა, \bar{A} - ზღვრული შრომის ნაყოფიერების კოეფიციენტი (გვიჩვენებს, რომ შრომის დანახარჯების გაზრდას ერთი ერთეულით თან ახლავს წარმოების მოცულობის ზრდა \bar{A} ერთეულით) e - რეალური სავალუტო კურსი, Q_t - სავაჭრო საქონელის წარმოების მოცულობა, Q_n - არასავაჭრო საქონელის წარმოების მოცულობა, D_t სავაჭრო საქონელის მოხმარება, D_n - არასავაჭრო საქონელის მოხმარება, P_t - სავაჭრო საქონელის ფასი, P_n - არასავაჭრო საქონელის ფასი.

$$Q = Q(L) \quad (1)$$

$$L = L_t + L_n \quad (2)$$

$$Q_t = \bar{A} t L_t \quad (3)$$

$$Q_n = \bar{A} n L_n \quad (4)$$

(3) - (4) -დან განვსაზღვროთ L_t და L_n , შევიტანოთ (2)-ში და გამოვიანგარიშოთ Q_n .

3. საგარეო ვაჭრობის ალტერნატიული მოდელები

3.1. სპეციფიკურ წარმოების ფაქტორთა სამუელსონის მოდელი

სპეციფიკურ წარმოების ფაქტორთა სამუელსონის თეორიის თანახმად საგარეო ვაჭრობას საფუძვლად უდევს განსხვავება შეფარდებით ფასებში, რასაც წარმოშობს ქვეყნების განსხვავებული გაჯერება სპეციფიკური წარმოების ფაქტორებით, ამასთან ფაქტორები, რომლებიც სპეციფიკურია საქსპორტო სექტორში ვითარდება, იმპორტჩანაცვლებად სექტორში მცირდება.

განსახილველი მოდელის მიხედვით წარმოებაში მონაწილეობს სამი წარმოების ფაქტორი L , K და \bar{T} .

$$Q = Q(L, K, \bar{T}) \quad (1)$$

წარმოების ფაქტორები იყოფა ორ ჯგუფად: 1) სპეციფიკური - ის წარმოების ფაქტორებია, რომლებიც არ გადაადგილდებიან დარგიდან დარგში (K და \bar{T}); 2) მობილური - ის წარმოების ფაქტორებია, რომლებიც თავისუფლად გადაადგილდებიან დარგიდან დარგში (L). 1 სახის პროდუქციის წარმოებაზე იხარჯება L_1 და K , 2 სახის პროდუქციაზე L_2 და \bar{T} .

$$L_1 + L_2 = L \quad (2) \text{ სრული დასაქმების პირობა}$$

$$Q_1 = Q_1(L_1, K) \quad (3)$$

$$Q_2 = Q_2(L_2, \bar{T}) \quad (4)$$

$$MPL_1 \cdot P_1 = W \quad (5)$$

$$MPL_2 \cdot P_2 = W \quad (6)$$

} შიდა წონასწორობა

$$(D_2 - Q_2) = (Q_1 - D_1) \frac{P_1}{P_2} \quad (7) \quad \left. \vphantom{(D_2 - Q_2)} \right\} \text{საგარეო ბალანსი}$$

სპეციფიკურ წარმოების ფაქტორთა სამუელსონის (1) - (7) მოდელის მიხედვით, იმ მესაკუთრეთა შემოსავალი, რომლებიც ფლობენ სპეციფიკურ წარმოების ფაქტორებს საექსპორტო წარმოებაში იზრდება, იმპორტჩანაცვლებად წარმოებაში მცირდება.

3.2. მასშტაბის ეფექტის კრუგმანის მოდელი

კრუგმანის მოდელი დამუშავებულია მონოპოლიური ბაზრისთვის ოლიგოპოლიის პირობებში. მასში ქვეყნებს შორის ვაჭრობა ახსნილია არა შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპით, არამედ მასშტაბის ეფექტის პრინციპით, რაც გულისხმობს წარმოების ისეთ განვითარებას, როცა წარმოების ფაქტორების ერთი ერთეულით გაზრდას თან ახლავს წარმოების მოცულობის გაზრდა ერთ ერთეულზე მეტი სიდიდით.

აღნიშნოთ, X - მოცემული ფირმის გაყიდვები, S - დარგის გაყიდვები, n - დარგში ფირმების რიცხვი, b - მოთხოვნის ცვლადი, რომელიც გამოხატავს დამოკიდებულებას ფირმის საბაზრო წილსა და მისი პროდუქციის ფასს შორის, p - მოცემული ფირმის ერთეული პროდუქციის ფასი, \bar{p} - კონკურენტი ფირმების საშუალო ფასი ანალოგიურ პროდუქციაზე, \bar{c} - საშუალო დანახარჯები, F - მუდმივი დანახარჯები, c - ფირმის ზღვრული დანახარჯები, MP - ზღვრული შემოსავლები.

ფირმის საბაზრო წილი $\frac{X}{S} = bp$

$$X = \left[\frac{S}{n} - Sb(p - \bar{p}) \right] \quad (1) \quad \left. \vphantom{X} \right\} \text{მიწოდება}$$

$$\bar{C} = \frac{F}{X} + c = \frac{nF}{S} + c \quad (2)$$

$$P = c + \frac{1}{bn} \quad (3) \quad \left. \vphantom{P = c + \frac{1}{bn}} \right\} \text{ მოთხოვნა}$$

(1) - (3) კრუგმანის მოდელის მიხედვით, როცა

1. $P = \bar{P}$, $X = \frac{S}{n}$ ფირმის გაყიდვები საშუალო საბაზრო წილის ტოლია.
2. $P > \bar{P}$, $X < \frac{S}{n}$ ბაზარზე ფირმების რიცხვი იზრდება
3. $P < \bar{P}$, $X > \frac{S}{n}$ ბაზარზე ფირმების რიცხვი მცირდება

4. ფირმების რიცხვი რაც უფრო დიდია მით უფრო დიდია ერთეულ პროდუქციაზე საშუალო დანახარჯები, მით ნაკლებია წარმოების მოცულობა

4. პარადოქსი და რევერსები საგარეო ვაჭრობაში

4.1. ლეონტიევის პარადოქსი

ხეკუერ-ოლინის მოდელის თანახმად, კაპიტალით გაჯერებულ ქვეყანაში

$$\left(\frac{K}{L}\right)_{Im} < \left(\frac{K}{L}\right)_{Ex} \quad (1)$$

შრომით გაჯერებულ ქვეყანაში

$$\left(\frac{K}{L}\right)_{Im} > \left(\frac{K}{L}\right)_{Ex} \quad (2)$$

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში აშშ იყო კაპიტალით გაჯერებული ქვეყანა. კაპიტალით გაჯერებული ეს ქვეყანა ახორციელებდა შრომატევადი პროდუქციის ექსპორტს, რაც წარმოების ფაქტორთა შესაბამისობის (1) - (2) პირობებს ეწინააღმდეგებოდა.

ლეონტიევმა ეს მოვლენა ახსნა შემდეგნაირად. აშშ კაპიტალით გაჯერებული ქვეყანაა. მისი კაპიტალი არის მაღალტექნოლოგიური. მაღალტექნოლოგიური კაპიტალი ზრდის შრომის ნაყოფიერებას, რის გამოც, მაღალტექნოლოგიური პროდუქცია შეიძლება ჩაითვალოს შრომატევად პროდუქციად.

4.2. რევერსები საგარეო ვაჭრობაში

ემპირიული გამოკვლევებით დასაბუთებულია, რომ რეალურ სინამდვილეში აღვილი აქვს წარმოების ფაქტორებისა და მოთხოვნების რევერსს.

წარმოების ფაქტორების რევერსი - სიტუაცია, როცა ერთი და იგივე საქონელი კაპიტალტევადია კაპიტალით გაჯერებულ ქვეყანაში და შრომატევადია შრომით გაჯერებულ ქვეყანაში.

მოთხოვნის რევერსი - სიტუაცია, როცა მაღალი მოთხოვნის გამო ქვეყანა ახორციელებს იმ საქონელის იმპორტს, რომლის წარმოებისა და ექსპორტისთვისაც მას გააჩნია უკეთესი წარმოების ფაქტორები, ვიდრე პარტნიორ ქვეყანას.

* * *

და ბოლოს, შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპზე ან მასშტაბის ეფექტის პრინციპზე დაფუძნებული საგარეო ვაჭრობის მოდელები, მოთანამშრომლე ქვეყნებს შესაძლებლობას აძლევს გაზარდონ წარმოებისა და მოხმარების მოცულობა, გაწიონ რესურსების ეკონომია, უზრუნველყონ შემოსავლის ეფექტი, ერთობლივი მოთხოვნა-მიწოდების შიდა და საგარეო ბალანსი.

ლიტერატურა:

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. М., 1999.
2. Буглай В.Б., Ливенцев Н.Н., Международные экономические отношения. М., «Финансы и статистика», 1996.
3. Киреев А. Международная экономика, часть 1. М., «Международные отношения», 1998.
4. Леонтьев В. Экономические эссе. М., изд.-во Политической литературы, 1990.

FOREIGN TRADE MODELS THEIR ROLE IN ACHIEVING MACROECONOMIC EQUILIBRIUM

Iza Natelauri

*P. Gugushvili Institute of Economics,
The Georgian Academy of sciences,
14, Kikodze st., 0107, Tbilisi, Georgia*

Summary. The paper offers classical, neoclassical and economic-mathematical formalization of the alternative theories, which makes easy to analyze such problems as: expected affects of foreign trade, foreign trade

conditions, the influence of significant changes of economic growth etc in regard of bizonal aspect.

Among classical models Smith model of absolute advantage consists of full employment and absolute advantage conditions; Ricardo model – full employment and comparative advantage conditions; and Heckscher-Olin model of productive factors – full employment factor intensive and factor saturated conditions.

Among neoclassical models in Marshall model of general equilibrium the internal and external equilibrium conditions are interconnected on the basis of mutual demand index. The model of merchantable and nonmerchantable goods characterises interdependence of internal and external macroeconomic equilibrium of the country.

Among alternative models Samuelson model of specific productive factors is based on the difference of comparable prices and consists of full employment conditions and internal and external equilibrium. Krugman model of efficiency of scale is based on the principle of efficiency of scale and is represented by demand and supply dependence.

There is also analyzed Leontief's paradox in foreign trade and reverse of productive factors and demand.

МОДЕЛИ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ И ИХ РОЛЬ В ДОСТИЖЕНИИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО РАВНОВЕСИЯ

Иза Нателаури

Институт экономики им. П. Гугушвили

при Академии наук Грузии

Тбилиси, 0107, ул. Кикодзе 14

Резюме: В статье предложена экономико-математическая формализация классических, неоклассических и альтернативных теорий внешней

торговли, на основе чего в двухзональном аспекте исследуются такие проблемы, как ожидаемые от внешней торговли эффекты, условия внешней торговли, влияние значительных изменений в доходах на внешнюю торговлю, импортозамещающий экономический рост и т.д.

Из классических моделей, модель абсолютных преимуществ Смита представляет собой условия полной занятости и абсолютного преимущества; модель сравнительных преимуществ Рикардо – условия полной занятости и сравнительного преимущества; модель соотношения факторов производства Хекшера – Олина – условия полной занятости, фактороинтенсивности и факторонасыщенности.

Из неоклассических моделей, в модели общего равновесия Маршалла, на основе показателя взаимного спроса, взаимосвязаны условия внутреннего и внешнего равновесия. Модель торгуемых и неторгуемых товаров характеризует взаимозависимость внутреннего и внешнего макроэкономического равновесия страны.

Из альтернативных моделей, модель специфических факторов производства Самуельсона основывается на различии сравнительных цен и состоит из условий полной занятости и внутреннего и внешнего равновесия. Модель эффекта масштаба Кругмана основывается на принципе эффекта масштаба и представлена зависимостями спроса и предложения.

Также рассмотрен парадокс Леонтьева во внешней торговле и реверсы факторов производства и спроса.

საგარეო ვაჭრობის არასატარიფო რეგულირება

ვაჟა კაკაბაძე

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

პ. გუგუშვილის სახელობის

ეკონომიკის ინსტიტუტი,

0107, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14

შემოვიდა: 2003 წლის 24 ივნისს

რეზიუმე: სტატიაში განსაზღვრულია საგარეო ვაჭრობის არასატარიფო რეგულირების მნიშვნელობა, ძირითადი მიმართულებები, კატეგორიები, მართვის მექანიზმები. ამ ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საგარეო ვაჭრობის რეგულირების ისეთ მექანიზმებს როგორცაა კვოტა, ანტიდემპინგური და საკომპენსაციო გადასახადებს. აქედან კვოტა თავისი ხასიათის გამოვლენის შესაბამისად დაყოფილია გაგრძელების არეალის, მიმართულების და ზემოქმედების ხასიათის მიხედვით. დემპინგი კი დაყოფილია – იმპულსურ, წინასწარ განზრახულ, მუდმივ, შებრუნებულ და შემხვედრ მოვლენებად. ასევე განაზღვრულია დემპინგური ფასის განმსაზღვრ-ელი ფაქტორები. ხოლო არასატარიფო რეგულირების ფინანსური მართვის მექანიზმი სუბსიდია, დაყოფილია იმპორტის შემზღუდავ, ხელშემწყობ და ექსპორტის მასტიმულირებელ სუბსიდიებად.

სტატიაში მოცემულია ანტიდემპინგური გადასახადის გამოსანგარიშებელი ფორმულა, რომელიც გამოიყენება და განსაზღვრავს ანტიდემპინგური გადასახადის შემოღების აუცილებლობის შემთხვევას; საქართველოსათვის, როგორც მცირე ქვეყანა, შემოთავაზებულია ანტიდემპინგური გადასახადის ფასთა სხვაობის მაქსიმალური მაჩვენებელი (1,5 – 2,0 პროცენტი) და დემპინგური იმპორტის მოცულობის ზედა ზღვარი ქვეყნის მთლიანი იმპორტის მოცულობაში (1,5 პროცენტი).

ასევე, გაანალიზებულია იმპორტის სუბსიდირების დადებითი და უარყოფითი მოვლენები და გამოყოფილია სუბსიდირებული იმპორტის სამი განსხვავებული მოვლენა.

* * *

საგარეო ვაჭრობის არასატარიფო რეგულირების მნიშვნელობა იზრდება მისი მოქნილობის ადექვატურად. ვაჭრობის რეგულირების ამ მეთოდების გამოყენებით შესაძლებელია იმპორტის ან ექსპორტის მოცულობის სასურველ დონეზე შემცირება.

თანამედროვე ეტაპზე იკვეთება საგარეო ვაჭრობის არასატარიფო რეგულირების სამი ძირითადი მიმართულება: 1. ღონისძიებები მიმართული იმპორტის და ექსპორტის პირდაპირ შეზღუდვაზე - კვოტები, ლიცენზიები; 2. ადმინისტრაციული ღონისძიებები, რომელიც უშუალოდ არ არის მიმართული საგარეო ვაჭრობის შეზღუდვაზე, მაგრამ ანალოგიურ შედეგამდე მიყვავართ - ტექნიკური და სამეცნიერო სტანდარტები, შეფუთვისა და მარკირების მოთხოვნები [1, c. 157-163]; 3. ნაკლებეფექტური ღონისძიებები - საბაჟო ფორმალობები.

არასატარიფო რეგულირება ზემოქმედი ფორმის მიხედვით იყოფა შემდეგ კატეგორიებად: 1. სავალუტო ოპერაციების განსაკუთრებული წესები; 2. რაოდენობრივი რეგულირება - კვოტები და „ექსპორტის ნებაყოფლობითი შეზღუდვა“; 3. ლიცენზირება. საქონელნაკადების მიმართულების და მოცულობის მონიტორინგი; 4. განსაზღვრული საქონლით ვაჭრობის სახელმწიფო მონოპოლია; 5. ტექნიკური ბარიერები - იმპორტირებული საქონლის სამამულო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანის კონტროლი.

არასატარიფო რეგულირების ყველაზე უფრო გავრცელებული მექანიზმია საგარეო ვაჭრობის რაოდენობრივი შეზღუდვა - კვოტა, რომელიც გავრცელების ხასიათის მიხედვით შეიძლება იყოს გლობალური ხასიათის, როცა მისი დაწესება ხდება გარკვეული სახის საქონელის საერთაშორისო ექსპორტზე

ან იმპორტზე მიუხედავად იმისა თუ რომელი სახელმწიფო ახორციელებს მას. და, სახელმწიფოთაშორისი ანუ ორმხრივი.

კვოტა თავისი მიმართულების მიხედვით იყოფა საექსპორტო და საიმპორტო. საექსპორტო კვოტა ინიშნება ან საერთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე და განსაზღვრავს ცალკეული ქვეყნის ექსპორტის წილს მსოფლიო ბაზარზე, ან ცალკეული სახელმწიფოს მიერ ადგილობრივი დეფიციტური ბუნებრივი რესურსების, პროდუქციის და საქონლის მასიური გატანის აკრძალვის მიზნით. ხოლო, არასატარიფო რეგულირების საიმპორტო კვოტას სახელმწიფო ან საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები ძირითადად აწესებენ სავაჭრო ბალანსის, შიდა ბაზარზე მოთხოვნა-მიწოდების რეგულირების და დისკრიმინაციული სავაჭრო პოლიტიკისგან თავდაცვის მიზნით. რეგულირების ეს მექანიზმი შედგება ერთ და ორსაფეხურიანი სტადიისაგან. ერთ საფეხურიანი სტადია გულისხმობს იმპორტზე წინასწარ რაოდენობრივი შეზღუდვის დაწესებას, ხოლო ორ საფეხურიანი სტადიის შემთხვევაში პირველი სტადია მოიცავს იმპორტის რეგულირების სატარიფო მექანიზმს, მეორე კი იმპორტის მოზღვაავების ე.ი. ნორმის გადაჭარბების შემთხვევაში რაოდენობრივი შეზღუდვების დაწესებას. ამ შემთხვევაში საიმპორტო კვოტა ორბუნებოვან ხასიათს ამჟღავნებს.

არასატარიფო რეგულირების საიმპორტო კვოტა ზემოქმედების ხასიათის მიხედვით შეიძლება მივაკუთნოთ ვაჭრობაში სახელმწიფო მონოპოლიზმის ჩამოყალიბების ხელშემწყობ ფაქტორად. ამ მექანიზმის შემოღების შემთხვევაში იმპორტის შეზღუდვის ხარჯზე, იზრდება იმპორტირებული ანალოგიური ადგილობრივი საქონლის შიდა ფასები, ასევე იზრდება შიდა წარმოება, მაგრამ მომავალში შიდა ფასების ზრდის გამო მცირდება მოთხოვნა და იზრდება ქვეყნის ერთობლივი დანაკარგი.

საიმპორტო კვოტის შემთხვევაში გადანაწილების ეფექტის იხეთივე აზრობრივი დატვირთვა აქვს, როგორც მას გააჩნდა საიმპორტო ტარიფის შემთხვევაში. განსხვავება საიმპორტო ტარიფისა და არასატარიფო რეგულირების საიმპორტო კვოტას

შორის შემოსავლის ეკონომიკური გადანაწილებით განისაზღვრება. საიმპორტო ტარიფის შემთხვევაში შემოსავლები მომხმარებლებიდან სახელმწიფო ბიუჯეტში მიემართება, ხოლო არასატარიფო საიმპორტო კვოტის შემთხვევაში, იგი გადანაწილება იმპორტიორ ფირმებზე, რომლებიც საიმპორტო კვოტას პირველ სტადიაზე იაფად ყიდულობენ საქონელს, რომელსაც შემდგომში (იმპორტზე რაოდენობრივი შეზღუდვის დაწესების შემთხვევაში) შედარებით მაღალ ფასებში ყიდიან მომხმარებლებზე.

განსხვავება საიმპორტო ტარიფსა და არასატარიფო რეგულირების საიმპორტო კვოტას შორის, ასევე იმპორტზე შემზღუდავი ზემოქმედების ხარისხშიც ვლინდება. და, თუ საიმპორტო ტარიფის გაზრდის შემთხვევაში ტარიფის განაკვეთის ცვლილების შესაბამისად საქონლის შიდა ფასი იზრდება და იმპორტი მცირდება, ანალოგიური სიდიდის საიმპორტო კვოტის დაწესების შემთხვევაში დაახლოებით იგივე შედეგი გვაქვს მაგრამ, შიდა მოთხოვნის გაზრდის შემთხვევაში განსხვავებული სურათია, სახელდობრ საიმპორტო ტარიფის შემთხვევაში იმპორტის მოცულობის შეცვლის ხარჯზე ადგილობრივი საქონელი დროის გარკვეულ პერიოდში ინარჩუნებს თავის წინანდელ ფასს, ხოლო საიმპორტო კვოტის შემთხვევაში ფასი და არაუფექტური წარმოების მოცულობა სწრაფად და მნიშვნელოვნად იზრდება, რაც გამოწვეულია იმპორტის რაოდენობრივი შეზღუდვით.

არასატარიფო რეგულირების საიმპორტო კვოტის დაწესების შემთხვევაში აღნიშნული პროცესების, კიდევ უფრო დრმად გაანალიზების საფუძველზე შეგვიძლია გამოვყოთ კვოტის არასასურველი შედეგის ორი მხარე: პირველი, რომელიც იწვევს მონოპოლიური ძალაუფლების პროვოცირებას, რაც საბოლოო ჯამში საგარეო ვაჭრობის გააქტიურების თვალსაზრისით და ქვეყნის საერთო ეკონომიკური ინტერესებიდან გამომდინარე შეიძლება წამგებიანი აღმოჩნდეს და მეორე, ლიცენზიების არაუფექტიანი განთავსება. ორივე შემთხვევა, განსაკუთრებით კი

საქართველოში ფასი ემართება ოფიციალურ მონეტარულ მართვას

პირველი, ერს უფრო ძვირი უჯდება, ვიდრე ექვივალენტური ტარიფი.

არასატარიფო რეგულირების კიდევ ერთი ფორმაა, „ექსპორტის ნებაყოფლობითი შეზღუდვა“, რომელსაც საიმპორტო კვოტის მსგავსად ორბუნებოვანი ხასიათი გააჩნია. იგი ზემოქმედების მიხედვით მიეკუთვნება, როგორც რაოდენობრივ შეზღუდვას, ასევე საერთაშორისო ხელშეკრულებათა რეგულირების დისკრიმინაციულ მექანიზმსაც.

„ექსპორტის ნებაყოფლობითი შეზღუდვის“ მექანიზმს შემდეგი უარყოფითი მხარეები გააჩნია, რომელიც იწვევს კეთილსინდისიერი კონკურენციის შეზღუდვას, საქონლისა და მომსახურების ხარისხის დაქვეითებას, ამ რეგულირების მექანიზმის განმახორციელებელი ქვეყნის სავალუტო შემოსავლის შემცირებას, არაეფექტიანი წარმოების მოცულობის ზრდას, ვაჭრობის ვექტორის არარაციონალურ შეცვლას.

არასატარიფო რეგულირების ირიბი მართვის დაფარული მექანიზმები (სახელმწიფო შესყიდვები, „ადგილობრივი მოთხოვნები“, ტექნიკური ბარიერები) გამოიყენება არა მარტო ადგილობრივი წარმოების, არამედ ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების დაცვის მიზნადაც. იგი წესდება იმპორტზე და რაოდენობრივი შეფასების სირთულის გამო, გაძნელებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ამ მექანიზმების დაფიქსირება და მისი ეკონომიკური ინტერპრეტაცია.

არასატარიფო რეგულირების დაფარული მეთოდები უცხოელ მწარმოებლებს აიძულებს ან მიატოვონ მოცემული ქვეყნის ბაზარი ან ადგილობრივ მეწარმეებთან ერთად შექმნან ერთობლივი საწარმოები და ამით თავისი საქმიანობა შეაფარონ პროტექციონისტურ „ქოლგას“ [2].

თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ანტიდემპინგური გადასახადი. დემპინგი თავისი ხასიათის მიხედვით შეიძლება დაიყოს: იმპულსური. იგი წარმოიშევა მაშინ, როდესაც მომსახურების ან საქონლის შიდა წარმოების მოცულობა აღემატება შიდა ბაზრის ტევადობას, რაც ნამატი საქონლის ან მომსახურების საგარეო ბაზარზე იაფ ფასებში

პერიოდულად გატანის აუცილებლობის პირობას ქმნის; წინასწარ განზრახული დემპინგი. როცა, ერთი ქვეყნის მომსახურება და საქონელი დაბალი ფასების ხარჯზე იპყრობს მეორე ქვეყნის ბაზარს, ამ ბაზარზე საფასო კონტროლის დაწესების მიზნით; მუდმივი დემპინგი. როდესაც ერთი სახელმწიფო მეორე სახელმწიფოში გარკვეული ინტერესების გამო დაბალ ფასებში მუდმივად ახორციელებს ექსპორტს; შებრუნებული დემპინგი. როდესაც, ექსპორტირებული საქონლის და მომსახურების ღირებულება მნიშვნელოვნად აღემატება, ანალოგიური საქონლისა და მომსახურების შიდა ფასს. იგი წარმოიშობა სავალუტო კურსის გაუთვალისწინებელი დიდი რყევის შედეგად; შემხვედრი დემპინგი. ე.ი. ორი ქვეყნის შემხვედრი ვაჭრობა ერთი და იგივე საქონლის ან მომსახურების შემცირებული ფასით.

დემპინგური ფასი განპირობებულია ცალკეულ ქვეყნებში მოთხოვნის განსხვავებული ელასტიკურობით, არასრულყოფილი კონკურენციით და ბაზრის სეგმენტაციით.

სახელმწიფოების უმეტესობა ზარალდება დემპინგური ფასებით ვაჭრობის შემთხვევაში და ამ საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით შემოაქვს ანტიდემპინგური გადასახადი, რომელიც იცავს შიდა ბაზარს და აწესრიგებს საგარეო ვაჭრობას. ანტიდემპინგური გადასახადი იანგარიშება მოვაჭრე ქვეყნებს შორის იმპორტირებული საქონლის ფასთა სხვაობით პროცენტებში, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ დემპინგური ფასთა სხვაობა და გამოვიანგარიშოთ თანაფარდობით: $(P - E) / E \times 100\%$, სადაც P არის ნორმალური ფასი, ხოლო E ექსპორტის ფასი [3, გვ. 142; 4, c. 247-256]. ჩვენმა პრაქტიკულმა დაკვირვებამ დაადასტურა, რომ ისეთი მცირე ქვეყნისთვის როგორც საქართველო ანტიდემპინგური გადასახადი იმ შემთხვევაში უნდა დაწესდეს, თუ ანტიდემპინგურ ფასთა სხვაობა აღემატება 1,5 - 2,0 პროცენტს, ხოლო დემპინგური იმპორტის მოცულობა ქვეყნის მთლიანი იმპორტის მოცულობის დაახლოებით 1,5 პროცენტს შეადგენს.

ფინანსური მართვის მექანიზმი სუბსიდია, იყოფა: იმპორტის შემზღუდავ, ხელშემწეობ და ექსპორტის მასტიმულირებელ სუბსიდიებად.

იმპორტის ამკრძალავი სუბსიდია ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ა. კირევეის [4, c. 247-255] მიერ მოხსენიებულია როგორც საგარეო ვაჭრობის მართვის ყველაზე უფრო შენიღბული ფინანსური მექანიზმი, რომელსაც სახელმწიფო ახორციელებს ეროვნული წარმოების დაცვის მიზნით. მართლაც პრაქტიკული და თეორიული ანალიზი ადასტურებს რომ, თუ მცირე ქვეყნის მიწოდება და მოთხოვნა წონასწორობაშია, ხოლო შიდა წარმოების და მოხმარების მანქვენებლები შეგუებულია გარკვეულ ფასს და ეს უკანასკნელი შეუზღუდავ გარემოს ქმნის საქონლის და მომსახურების იმპორტისათვის, მოცემული სახელმწიფოს ხელისუფლების მიერ იმპორტის ადმინისტრაციული შეზღუდვა და ადგილობრივი წარმოების სუბსიდია ერთობლივი მიწოდების შემცირებას, იმპორტის შეზღუდვის ხარჯზე, წარმოების და, შესაბამისად, ადგილობრივი საქონლის, მომსახურების მიწოდების გაზრდას გამოიწვევს. სუბსიდირების შემთხვევაში ადგილობრივი მწარმოებლები თავის საქონელში მიიღებენ შედარებით დაბალ ფასს, რომელიც შედგება მომხმარებლის მიერ გადახდილი და სახელმწიფოს მიერ გაცემული სუბსიდიის ფასისაგან. ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს მიერ სუბსიდიებზე გაწეული ხარჯები ტოლი იქნება გაწეული სუბსიდიისა და გაცემული სუბსიდიის პერიოდში წარმოების მოცულობის ნამრავლისა. მოგებული დარჩება ის მწარმოებელი, რომელიც წარმოების გაფართოების ხარჯზე მეტ შემოსავალს მიიღებს, ხოლო სახელმწიფოს ხარჯი იმ შემთხვევაში იქნება გამართლებული, თუ ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხა მიმართული იქნება ექსპორტზე ორიენტირებულ დარგში. მაშინ ქვეყნის ეკონომიკური დანაკარგი, გამოხატული არაეფექტური წარმოებით, იქნება მცირე და სუბსიდია, როგორც საგარეო ვაჭრობის მართვის მექანიზმი, ეკონომიკური უსაფრთხოების თვალსაზრისით უფრო ეფექტიანი აღმოჩნდება, ვიდრე ნებისმიერი სხვა სატარიფო ღონისძიება.

90-იან წლებში ბევრი გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნები მოექცნენ ხელოვნურ ან ბუნებრივ ეკონომიკურ იზოლაციაში, ამ გარემოებამ და იმპორტის უკმარისობამ, წარმოშვა საგარეო ვაჭრობის მართვის ისეთი სპეციფიკური მექანიზმი, როგორცაა იმპორტის სუბსიდირება. მართვის ამ მექანიზმის ძირითადი წარმოშობის მიზეზი იყო ეროვნული ვალუტის კურსის ღირებულებით მართვიდან მცურავ რეჟიმზე გადასვლა, რომელმაც ადგილობრივი ვალუტის კურსის დაცემა და ქვეყნის ეკონომიკისათვის აუცილებელი იმპორტის გაძვირება გამოიწვია. ამ მიზეზის გამო სახელმწიფო იძულებული იყო დაევალებინა სახელმწიფო ბანკისათვის შეღავათიან ფასებში იმპორტიორებისათვის მიეყიდათ ვალუტა, ქვეყნისათვის აუცილებელი საქონლისა და რესურსების შემოტანის მიზნით.

იმპორტის სუბსიდირებას შესაძლოა ახლდეს შემდეგი დადებითი მოვლენები: იკლებს იმ ქვეყნის შიდა ფასები სადაც იგი ხორციელდება; იზრდება დაბალშემოსავლიანი მომხმარებლების დაკმაყოფილების მაჩვენებელი; იზრდება იმ ადგილობრივი საქონლის კონკურენტუნარიანობა, რომლის წარმოება დამოკიდებულია სუბსიდირებულ რესურსებზე და ნახევარფაბრიკატებზე; მცირდება კონტრაბანდული ტვირთი, რადგანაც ამ საქონლის ან რესურსების შემომტანნი აღარ არიან დაინტერესებული მისი ფასის შემცირებით, რაც ზრდის სახელმწიფო საბაჟო შემოსავლებს.

სუბსიდირებული იმპორტის უარყოფითი მხარეებია: სუბსიდირებული საქონლის ან რესურსის შემომტან ქვეყანაში უმუშევრობის დონე იზრდება თუ ამ ქვეყანას ანალოგიური საქონლის წარმოება ან რესურსების მოპოვება შეუძლია. ასეთ შემთხვევაში სუბსიდირებულ საქონელზე საკონპენსაციო გადასახადის დაწესება მომგებიანია როგორც მოცემული ქვეყნის, ასევე მსოფლიო ეკონომიკური ეფექტიანობის პოზიციით; მიჯნავს ქვეყნისა და მთელი მსოფლიო მეურნეობის ინტერესებს.

ამდენად, შეგვიძლია გამოვეყოთ სუბსიდირებული იმპორტის სამი განსხვავებული მოვლენა: 1. სუბსიდირებული რესურსები და ნახევარფაბრიკატები ხელსაყრელია იმ მწარმოებლები-

სათვის რომლებიც მას იყენებენ; 2. წამგებიანია იმ მწარმოებლებისათვის ვინც სუბსიდირებული საქონელის ანალოგიურ საქონელს აწარმოებს; 3. სუბსიდირებული საქონელი მომგებიანია გადამყიდველი ფირმებისათვის და მოცემული სახელმწიფოებისათვის თუ, მისი რეალიზაცია მაღალ ფასებში და სხვა სახელმწიფოებში ხორციელდება.

მ. ტრეისის „შემხვედრი ღონისძიების“ კონცეფციის თანახმად თუ, სხვა ქვეყანა ატარებს პროტექციონისტულ ღონისძიებას, იმ ქვეყანამ, რომლის წინააღმდეგაცაა ეს ღონისძიება მიმართული, თავდაცვის მიზნით, უნდა გააკეთოს იგივე [5, c. 186].

ლიტერატურა:

1. Фомичев В. И. Международная торговля. Москва, ИНФРА, 2000.
2. პაპავა ვ., კაკაბაძე ვ., ფრიტრედერული პოლიტიკის უპირატესობანი პოტეკომუნისტურ საქართველოში. *მაკრო მიკრო ეკონომიკა*, 2002, № 5-6.
3. კაკაბაძე ვ. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის რეგულირების სრულყოფის ამოცანები. *ერეულში: პოსტსაბჭოური ქვეყნების ეკონომიკის განვითარების თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები საქართველოს მაგალითზე. თბილისი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ა. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, 2002.
4. Киреев А. П. Международная экономика. В 2-х ч. – Ч. 1. Международная микроэкономика: Движение товаров и факторов производства. Москва, Муждунар. отношения, 2001.
5. Трейси М. Сельское хозяйство и продовольствие в экономике развитых стран: Введение в теорию, практику и политику. Москва, Экономическая школа, 1995.

NONTARIFF REGULATION OF FOREIGN TRADE

Vajha Kakabadze

*P. Gugushvili Institute of Economics,
The Georgian Academy of Sciences,
14, Kikodze st., 0107, Tbilisi, Georgia*

Summary: The paper specifies the significance, main directions, categories and control mechanism of nontariff regulation of foreign trade. The paper focuses on such mechanisms of the foreign trade regulation as quotation, antidumping and compensation duties, where the quotation by manifestation of its nature is divided according to the range, direction and effect, the dumping is divided into the impulsive, permanent, recurrent and oncoming. The factors determining the dumping price are also studied. The mechanism of financial control of the nontariff regulation - the subsidy, is divided into the import-restrictive, import-promotional and export-promotional ones.

The paper provides the antidumping duty calculation formula, that is used and determined in the case necessary for antidumping tax inclusion. The maximum antidumping duty rate (1,5 - 2,0 per cent) of the price difference and the upper cap of the dumping import amount in the total national import (1,5 per cent) for Georgia as for a small country are proposed.

Subject to the national interests are also analyzed the positive and negative aspects of the import subsidizing and, accordingly, three different aspects of the subsidized import have been marked out.

НЕТАРИФНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ

Важа Какабадзе

*Института экономики им. П. Гугушвили
Тбилиси, 0107, ул. Кикодзе 14.*

Резюме: В статье проанализированы значение нетарифного регулирования внешней торговли, ее основные направления, категории, механизмы управления. В статье особое внимание уделяется таким механизмам регулирования внешней торговли каковыми являются квотирование, антидемпинговые и компенсационные налоги. На основе анализа свойств квотирования, она разделена по ареалу распределения, направлению и воздействию, а демпинг представлен как импульсивное, преднамеренное, постоянное, обратное и встречное явление. Также проанализированы факторы, определяющие демпинговую цену. Изучено влияние финансового механизма нетарифного регулирования – субсидий на ограничение и стимулирование импорта и экспорта.

В статье дана формула для расчета антидемпингового налогообложения, которая создает возможность оценить в каком случае целесообразно использование антидемпингового налогообложения.

Для Грузии, как маленькой страны, предложен максимальный показатель разницы цен антидемпингового налога (1,5 – 2,0 процента) и верхнего предела объема демпингового импорта в объеме всего импорта страны (1,5 процента).

Исходя из интересов страны, также проанализированы положительные и отрицательные стороны субсидирования импорта и, соответственно, выделены три различных явления субсидированного импорта.

ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ В ГРУЗИИ

Наталья Ачелашвили

*Институт экономики им. Паата Гугушвили АН Грузии
Тбилиси, 0107, ул. Кикодзе 14*

Марина Ачелашвили

*Государственный департамент статистики Грузии
Тбилиси, 0115, просп. К. Гамсахурдия 4*

Поступила: 2003 18 мая

Резюме. В статье рассмотрены основные направления экономической и экологической политики в области природопользования в современных условиях Грузии; проанализирована роль налоговой системы как важнейшего экономического инструмента политики; выявлены возможности кредитно-финансовой политики при решении проблем природопользования и охраны окружающей среды; установлено место системы государственных закупок в повышении эффективности природопользования; освещена роль налога Пигу в решении проблем загрязнения окружающей среды; исследованы возможности применения рыночного лицензирования прав на выброс отходов в окружающую среду; определены перспективы применения современных экономических способов решения региональных проблем природопользования и охраны окружающей среды, в частности, путем финансирования международных проектов по использованию и охране трансграничных природных ресурсов Кавказа в счет внешнего долга страны.

* * *

Трансформация командно-административной экономики в рыночно-ориентированную предполагает усиление экономической роли государства в области природопользования и охраны окружающей среды. В условиях рыночной экономики государство предназначено решать те экономические и экологические проблемы, которые рынок не может решить как саморегулируемая система. Государственное вмешательство, с одной стороны, имеет своей целью создание и развитие рыночных структур в области природопользования и охраны окружающей среды, а, с другой стороны, с помощью соответствующей экономической и экологической политики государство имеет возможность модифицировать рыночный механизм. Причем эта политика должна быть направлена на создание таких экономических условий, при которых объекты природопользования вынуждены были бы функционировать в соответствии с интересами всего общества [1], т. е. необходимо создание адекватного практически приемлемого экономического механизма, обеспечивающего функционирование объектов природопользования в условиях рынка в "оптимальном" режиме. Практическая же реализация этой политики должна осуществляться на основе нормативных и законодательных актов, регламентирующих взаимодействие объектов природопользования между собой и с государственными структурами управления, в сочетании с системой экономических инструментов, способствующих повышению эффективности и экологичности использования природных ресурсов страны.

Одним из важнейших экономических инструментов, регулирующих процессы природопользования и охраны окружающей среды, является налогообложение. С общих позиций налоговая система должна носить многоцелевой характер. С одной стороны, с ее помощью формируется государственный бюджет и обеспечивается финансовая стабилизация в стране, а с другой стороны, налогообложение призвано обеспечить выравнивание стартовых экономических условий. Дело в том, что рыночная экономика в чистом виде представляет собой обезличенный механизм, вследствие чего из-за многообразия природных

факторов распределение доходов по объектам природопользования может быть весьма неравномерно, что при прочих равных условиях и порождает экономическое неравенство. Одной из задач налоговой системы и является уменьшение этого неравенства, обусловленного различием в природных факторах, путем перераспределения доходов. Причем уменьшение этого неравенства необходимо и в целях экономического роста путем стимулирования вовлечения в хозяйственный оборот участков с худшими природными факторами и повышения на них эффективности природопользования. И, наконец, манипулирование налогами в условиях рынка становится основным инструментом государственного вмешательства, посредством которого могут быть решены конкретные экономические и экологические проблемы природопользования. Это достаточно сложная задача, т. к. чтобы сделать налоговую систему действительно результативным экономическим инструментом управления, необходимо определить порог "чувствительности", что предполагает исследование влияния той или иной системы налогообложения на повышение экономической и экологической эффективности природопользования.

Реализация рассмотренных выше функций управления природопользованием предполагает использование двухступенчатой налоговой системы. Первая часть этой системы предусматривает выплату налогов в соответствии с качеством используемых природных ресурсов. Этот вид налогов будет выполнять как экономическую, так и социальную функцию: обеспечивать выравнивание стартовых экономических условий и обуславливать определенный уровень социальной справедливости. Причем чтобы заинтересовать налогоплательщиков в этом виде налогов, доходы от их уплаты следует направлять как на создание природоохранной инфраструктуры, так и на социальное устройство конкретных районов, эксплуатирующих данные источники природных ресурсов. Итак, все природопользователи независимо от уровня их экономических результатов обязаны заплатить этот налог. Поэтому применение этого вида налогов будет в определенной мере стимулировать повышение эффективности использования природных ресурсов. Чтобы не платить данный налог, природопользователи вынуждены

будут избавляться от излишков природных ресурсов, т. е. продавать их на рынке, что и приведет к более рациональному использованию природных ресурсов в целом по стране. Этот вид налогов можно сопоставить с платой за природные ресурсы. Поскольку этот налог, как и любой другой, должен выплачиваться из дохода, весь доход следует скорректировать на величину этого налога. Оставшаяся величина дохода составляет основу для формирования второй части налоговой системы.

Вторая часть налоговой системы предусматривает уплату налогов в соответствии с концепцией платежеспособности [2]. Как известно, применяются три вида налогов: прогрессивный, регрессивный и пропорциональный, которые базируются на соотношении между ставкой налога и доходом. Каждый из этих видов налогообложения имеет свои положительные и отрицательные стороны. По нашему мнению, в ряде случаев при выборе вида налогообложения в области природопользования и охраны окружающей среды предпочтительней может оказаться регрессивный налог. В частности, при использовании худших источников природных ресурсов именно регрессивный налог будет в наибольшей степени стимулировать экономический рост и повышение эффективности природопользования.

Предложенная нами двухступенчатая система налогообложения не исключает использование в отдельности только первой части или только второй ее части. Так, например, применение двухступенчатой налоговой системы может оказаться неприемлемым, как из-за отсутствия объективной информации о многообразии природных факторов и их количественной экономической оценки, так и из-за недостатка достоверной информации в условиях рынка о доходах природопользователей. Поэтому на разных этапах экономического развития или же по отношению к различным видам природных ресурсов может применяться тот или иной вариант налогообложения.

С общих позиций в области природопользования и охраны окружающей среды в отношении налогообложения адекватной следует считать систему, при которой природопользователи будут в большей степени заинтересованы уплачивать налоги, чем уклоняться от их

уплаты. Это наиболее вероятно в той ситуации, если налогоплательщики, уплачивая конкретный налог, реализуют в той или иной степени собственные экономические или социальные интересы. При этом необходима также страховка от разрушительного воздействия жесткого налогового регулятора, поскольку эффективность природопользования в значительной мере зависит от влияния природных факторов. С этой целью налоговое законодательство в области природопользования и охраны окружающей среды должно в определенных случаях предусматривать применение механизма льготирования.

В Грузии разработан налоговый кодекс, в котором установлены принципы налогообложения на землю и природные ресурсы (кроме земельных). Согласно этим принципам величина земельного налога не зависит от результатов экономической деятельности налогоплательщиков и устанавливается в виде фиксированного годового налога на единицу площади земли. Причем земельный налог дифференцируется по качеству и местоположению земли. Однако при этом качество земли учитывается только в двух градациях, что явно недостаточно при определении уровня налога. Величина же налога на природные ресурсы (кроме земельных) определяется по конкретным видам природных ресурсов в процентах к его рыночной цене. Причем этот процент дифференцируется в зависимости от различных факторов. Так, например, для минерально-сырьевых ресурсов он варьирует как между отдельными видами полезных ископаемых, так и внутри их определенного вида. В частности, на нефть и газ он установлен в размере 5-10 %, а на железо – 1-3 % соответственно от рыночной цены.

На наш взгляд, основным недостатком разработанного налогового кодекса в области природопользования является неудовлетворительное обоснование дифференциации налогов вследствие многообразия природных факторов, что является следствием отсутствия объективной количественной экономической информации, отражающей именно это многообразие природных факторов. Такую информацию можно получить, в частности, на основе экономической оценки природных факторов [3].

Объективная количественная экономическая оценка природных факторов может быть успешно применена и при использовании такого экономического инструмента политики как система государственных закупок продукции природопользования. Приоритет при распределении государственных закупок по объектам природопользования может быть отдан тем из них, которые имеют более высокую эффективность использования природных ресурсов. В свою очередь оценка эффективности конкретного природопользования как раз и предполагает ее сравнение с экономической оценкой природных факторов, отражающей их многообразие. По нашему мнению, с помощью организованной на конкурсной основе процедуры государственных закупок можно регулировать их распределение и тем самым целенаправленно влиять на повышение эффективности природопользования. Однако полноценная реализация этого инструмента управления предполагает развитость рыночных структур экономики.

Другим важнейшим экономическим инструментом, способствующим решению как экономических, так и особенно экологических проблем природопользования, является кредитно-финансовая система [4]. Причем ее функции могут быть весьма разнообразными, специфическими и конкретными, должны опираться на соответствующую правовую базу и быть рыночно-ориентированными, т. е. адекватными рыночным условиям хозяйствования.

В западных странах существует множество современных кредитно-финансовых методов регулирования и воздействия на экономические и экологические процессы природопользования. Одним из них, который мог бы применяться в условиях Грузии, является кредитование проектов по решению проблем природопользования и охраны окружающей среды. При этом в процессе кредитования может применяться политика кредитной дискриминации, которая предполагает применение банками различных условий выдачи кредитов в зависимости от содержания, решаемых с его помощью задач природопользования и охраны окружающей среды. Наиболее распространенными способами банковского воздействия в данном случае может служить варьирование учетного процента, т. е. установление повышенной или понижен-

ной ставки процента. Так, например, процентные ставки по кредитам, предоставляемым на решение актуальных проблем природопользования и охраны окружающей среды, могут устанавливаться значительно ниже, чем при кредитовании других проектов. При этом банки, выделяющие целевые кредиты, обязаны жестко контролировать их использование по назначению и эффективности. Наиболее благоприятные условия кредитования, в частности, выдача льготных кредитов по срокам их возвращения и уровню выплачиваемых процентов, должны создаваться тем объектам природопользования, которые в состоянии по установленным критериям наиболее эффективно и экологически грамотно использовать природные ресурсы в интересах общества.

Т. е. в данном случае рыночно-ориентированный механизм кредитования процессов природопользования и охраны окружающей среды сочетается с контрольно-административным его регулированием. Вместе с тем возможен и чисто рыночный способ кредитования. Особенно эффективной в этом направлении может оказаться политика кредитной реструкции (т. е. ограничение кредита) и политика кредитной экспансии (т. е. стимулирование кредита). В общем случае кредитная политика заключается в сочетании и последовательном использовании этих двух видов кредитования. Причем политика "дешевых денег" направлена на то, чтобы сделать кредит дешевым и доступным (в частности, это целесообразно при решении экологических проблем), а политика "дорогих денег" предполагает ограниченные возможности получения кредита.

В последние годы при решении как региональных, так и глобальных проблем природопользования основное внимание науки и практики сфокусировано на загрязнении окружающей среды [5]. Ведется поиск путей превращения внешних издержек загрязнения окружающей среды во внутренние. Другими словами, задача заключается в том, чтобы заставить "загрязнителей" окружающей среды возместить все издержки, связанные с их деятельностью. В принципе с помощью соответствующей политики возможны разные пути решения этой задачи. Во-первых, законодательные стандарты в сочетании со штрафами за загрязнение окружающей среды могут существенно понизить уровень

загрязнения, превратить внешние издержки во внутренние. В этом случае законодательство и штрафы за выбросы отходов помогают устранить противоречие между затратами, которые несет производитель, и общими издержками, которые несет общество в целом. Во-вторых, в наиболее современном варианте экономической и экологической политики, при котором окружающая среда рассматривается как редкий ресурс и права на ее загрязнение предполагается продавать с учетом способности окружающей среды поглощать или перерабатывать производственные отходы. Рынок на такие права создает финансовые стимулы не загрязнять окружающую среду для тех, кто потенциально может сделать это. Более того, повышение спроса на права загрязнения окружающей среды, сопровождающегося экономическим ростом, подняло бы цену на них и тем самым стимулировало бы поиски щадящих технологических решений.

Однако практическая реализация того или иного варианта политики, направленного на решение экологических проблем, связано со значительными трудностями. Прежде всего следует заметить, что достаточно сложно определить стандарты загрязнения из-за неполной и спорной экологической информации. Пока нет достоверной информации о воздействии на окружающую среду некоторых загрязняющих веществ. Экологическая информация об издержках загрязнения окружающей среды в лучшем случае ограничена и поэтому многие пробелы приходится заполнять на основе интерполяций. Поскольку экономически нецелесообразно запретить полностью загрязнение окружающей среды, то необходим тщательный анализ издержек и выгод для определения "оптимальных" пределов отдельных видов загрязнения. Это влечет за собой непростую проблему вычисления предельных выгод и предельных издержек в каждом конкретном случае. Кроме того, практическое применение разработанных стандартов также может оказаться невозможным в силу субъективных обстоятельств в ближайшее время в Грузии.

Вместе с тем, несмотря на указанные трудности, по нашему мнению, существуют определенные предпосылки хотя бы для частичного решения экологических проблем в условиях республики. В частности,

могут устанавливаться штрафы за загрязнение окружающей среды, уровень которых необходимо координировать с затратами производителя на очистку или на создание экологически безвредных производств. В данном случае имеется в виду, что штрафы должны устанавливаться на таком уровне, что потенциальным загрязнителям было бы выгоднее взять единовременный кредит и решить свою конкретную экологическую проблему, чем регулярно выплачивать штраф государству за загрязнение окружающей среды. Конечно, с точки зрения государства целесообразно, как правило, развивать кредитные отношения, поскольку это принципиально и в кратчайшие сроки поможет решить конкретную экологическую проблему. В случае же применения штрафных санкций экологическая проблема продолжает существовать, усугубляться и в конце концов загрязнение может достичь значительных размеров.

Другим финансовым рычагом управления природопользованием и охраной окружающей среды в республике может служить рыночное лицензирование сброса отходов. Суть его заключается в том, что лицензии позволяют их владельцам сбрасывать установленный объем отходов. Причем эти лицензии могут быть объектом купли-продажи на рынке, т. е. становятся товаром при рыночной системе хозяйствования. Содержание этого вида финансовой политики заключается в следующем: определяются предельные объемы загрязнения, которые делятся на ограниченное количество лицензий. Затем эти лицензии распределяются между объектами природопользования — попотенциальными источниками загрязнения окружающей среды. И, наконец, эти лицензии становятся объектом свободной купли-продажи. Вероятно, среди лиц, предлагающих за лицензию наибольшую цену, будут владельцы предприятий с самыми большими предельными затратами на утилизацию отходов. Рынок лицензий достигнет положения равновесия при соответствии спроса предложению и, таким образом, предельные затраты на снижение уровня загрязнения окружающей среды становятся одинаковыми для всех предприятий. Так с помощью рыночного механизма создается стимул для эффективного использования средств для снижения уровня загрязнения окружающей среды.

И, наконец, надо иметь в виду, что государство имеет возможность интернализировать загрязнение окружающей среды с помощью налогообложения. Налог, регулирующий внешнее воздействие объектов природопользования на окружающую среду, называется налогом Пигу. Этот налог устанавливается в виде платы за каждую единицу (например, тонну) выброса в окружающую среду, т. е. при его применении экономически стимулируется сокращение уровня выбросов. Причем чем выше налог, тем меньше степень загрязнения. В сущности, налог Пигу устанавливает цену на право загрязнения окружающей среды. Так же как рынки распределяют товары среди покупателей, которые оценивают их наиболее высоко, налог Пигу распределяет права на загрязнение среди тех объектов природопользования, которые несут самые высокие издержки по уменьшению выбросов. Т. е. этот налог стимулирует природопользователей к разработке новых, безотходных технологий производства и является средством повышения экономической эффективности природопользования и охраны окружающей среды.

Хотя налог Пигу и продажа лицензий на загрязнение могут показаться отличными друг от друга, эти два подхода имеют много общего. В обоих случаях природопользователи платят за загрязнение. И налоги Пигу, и лицензии на загрязнение интернализируют загрязнение окружающей среды, т. е. в конечном счете эти два платежа эквивалентны. Однако экономисты предпочитают при решении проблем природопользования и охраны окружающей среды использовать налог Пигу, поскольку как экономический инструмент этот налог более эффективен. Но в ряде случаев, например, при невозможности определения уровня налога Пигу, может оказаться более приемлемой продажа лицензий на загрязнение.

Исходя из изложенного выше следует, что в республике можно создать экономический инструмент, позволяющий независимо от государственного бюджета формировать экологические фонды специального назначения для решения главным образом проблем охраны окружающей среды. Эти фонды могут быть сформированы как за счет штрафных санкций, так и за счет продажи государственных лицензий.

Следует также иметь в виду, что государство в необходимых случаях должно брать на себя финансирование проектов по решению как экономических, так и экологических проблем природопользования, но для этого нужны дополнительные финансовые ресурсы. Как известно, инвестирование осуществляется за счет ресурсов накопления. Однако в переходный к рынку период и тем более в кризисный период экономического развития республики возможности инвестирования за счет внутреннего накопления весьма ограничены и требуют жесткой адаптации – снижения потребления.

Опыт развивающихся стран показывает, что реальной альтернативой адаптации за счет жесткого ограничения потребления, которое ведет к падению уровня жизни, как раз и является внешнее финансирование. Поэтому в сложившейся экономической ситуации в Грузии при решении проблем природопользования и особенно охраны окружающей среды весьма важной становится роль иностранных инвестиций как потенциального дополнительного источника финансирования. Предполагается, что внешнее финансирование сделает в этом случае проблему адаптации республики к рыночным условиям хозяйствования менее болезненной. Роль же государства сводится к определению наиболее оптимальных направлений для иностранных инвестиций, которые позволят обеспечить получение наибольшего эффекта согласно целям экономического и экологического развития республики. Но вместе с тем и внешнее финансирование, если такое возможно и эффективно, означает лишь сглаживание процесса адаптации, т. к. предусматривает выплату полученных кредитов и процентов к ним.

В настоящее время на международном уровне ведется поиск более надежных и эффективных источников внешнего финансирования для решения трансграничных экологических проблем природопользования Кавказского региона [6]. В качестве одного из таких реальных источников финансирования предлагается использовать зачет внешнего долга Грузии в счет мер по охране окружающей среды. После периода катастрофического экономического спада и гражданских войн, несколько стабилизировалась политическая и макроэкономическая ситуация в республике. В последние годы наблюдается более или мен-

ее устойчивый экономический рост. Вместе с тем Грузия остается бедной страной, в которой за чертой бедности находится 20 процентов населения и поэтому республика может рассчитывать на получение официальной помощи для решения региональных экологических проблем. Дело в том, что с точки зрения международных стандартов, внешний долг республики достиг неустойчивого уровня. На его обслуживание расходуется почти третья часть государственного бюджета. Поэтому в этих условиях такой экономический инструмент как зачет внешнего долга в счет мер по охране окружающей среды даст возможность республике увязать решение задачи национального экономического развития с созданием трансграничной природоохранной инфраструктуры. Кроме положительного экономического и экологического эффекта от международных природоохранных проектов регионального характера, реализация подобных проектов может повлиять на процессы, способствующие политической стабилизации в Кавказском регионе в целом.

В заключении следует отметить, что практическая реализация экономической и экологической политики в области природопользования находится в зависимости от взглядов на проблему экономического развития вообще правящей политической элиты, от конкретной экономической ситуации, от потребности государства в доходах и т. д. Вместе с тем решение этих вопросов может деформироваться и под влиянием лоббирования различных политических и бюрократических сил в обществе. Надо также иметь в виду, что решение проблем экономического роста в сочетании в проблемой повышения эффективности и экологичности природопользования может осложняться как фиаско рыночного механизма, так и в результате несостоятельности экономической и экологической политики в области природопользования вследствие субъективных обстоятельств, что нередко наблюдается в настоящее время в стране.

Литература:

1. Менкью Г. Принципы Экономикс. Санкт-Петербург, «ПИТЕР», 1999.

2. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс. Т. 1. Москва, «Республика», 1992.
3. Нестеров П. М., Нестеров А. П. Экономика природопользования и рынок. Москва, «Закон и право», 1997.
4. Долан Э. Дж. Деньги, банки и денежно-кредитная политика. Санкт-Петербург, АО «Санкт-Петербург оркестр», 1994.
5. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Е. Микроэкономика. Санкт-Петербург, АО «Санкт-Петербург оркестр», 1994.
6. Debt Swap for Environment and Development in Georgia: Pre-Feasibility Study, Institutional Options. OECD Secretariat of the EAP Task Force. Final Draft: January, 2003.

ეკონომიკური და ეკოლოგიური პოლიტიკის თავისებურებები საქართველოს ბუნებათსარგებლობის სფეროში

ნატალია აჩელაშვილი
საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პაატა გუგუშვილის სახელობის
ეკონომიკის ინსტიტუტი,
0107, თბილისი, ქიქოძის ქ. 14.

მარინე აჩელაშვილი
საქართველოს სტატისტიკის
სახელმწიფო დეპარტამენტი
0115, თბილისი, კ. გამსახურდიას პრ. 4.

რეზიუმე. სტატიაში განხილულია თანამედროვე პირობებში ბუნებათსარგებლობის სფეროში ეკონომიკური და ეკოლოგიური პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში; გაანალიზებულია საგადასახადო სისტემის როგორც პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი ეკონომიკური ინსტრუმენტის როლი; გამოვლენილია

ნილია საკრედიტო-საფინანსო პოლიტიკის შესაძლებლობები ბუნებათსარგებლობისა და გარემოს დაცვის პრობლემების გადაწყვეტის დროს; დადგენილია სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის ადგილი ბუნებათსარგებლობის ეფექტიანობის ამაღლებაში; გაშუქებულია პიგუს გადასახადის როლი გარემოს გაჭუჭყიანების პრობლემების გადაწყვეტაში; გამოკვლეულია გარემოში ნარჩენების გაშვების უფლებების საბაზრო ლიცენზირების შესაძლებლობები; განსაზღვრულია ბუნებათსარგებლობისა და გარემოს დაცვის რეგიონული პრობლემების გადაწყვეტის თანამედროვე ეკონომიკური ხერხების გამოყენების პერსპექტივები, კერძოდ, კავკასიის ტრანსსასაზღვრო ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისა და დაცვის საერთაშორისო პროექტების საქართველოს საგარეო ვალის ჩამოწერის ხარჯზე დაფინანსება.

PECULIARITIES OF ECONOMIC AND ECOLOGICAL POLICIES IN IN NATURE MANAGEMENT OF GEORGIA

Natalia Achelashvili

*Paata Gugushvili Institute of Economics,
The Georgian Academy of Sciences,
14, Kikodze st., 0107, Tbilisi, Georgia*

Marina Achelashvili

*State Department for Statistics of Georgia,
4 K. Gamsakhurdia Avenue, 0115, Tbilisi, Georgia*

Summary. In the paper there are considered main directions of economic and ecological policies in the sphere of environment in Georgia; there is analysed the role of taxation as the most important instrument of economic policy; there are revealed abilities of credit-financial policy at the time of solution of environmental problems; there is verified the significance of the

government expenditure system in the solution of environment problems; there is interpreted the role of Pigovian tax in the solution of environmental problems; there is investigated possibilities of the market licensing for contamination of environment; there is determined the perspectives of implementation of modern economic methods to solve environment's regional problems, in particular, financing of international projects for the debt swap for environment and development in Georgia.

ბიუჯეტის მართვის ზოგიერ პრობლემები პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში (საქართველოს მაგალითზე)

ლილი გვენეტაძე

საქართველოს ეკონომიკის, მრეწველობისა
 და ვაჭრობის სამინისტრო.

0108 თბილისი, ჭანტურიას 12.

შემოვიდა 2003 წლის 15 თებერვალი

რეზიუმე: ბიუჯეტის ეფექტიანი მართვა ქვეყნის საფინანსო უსაფრთხოების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში საბიუჯეტო კრიზისი სხვა ფაქტორებთან ერთად ბიუჯეტის მართვის პრობლემებითაცაა განპირობებული. ირღვევა ბიუჯეტის მართვის ფუნქციათა ურთიერთქმედების პრინციპები. მოქმედი მარეგულირებელი ნორმები ვერ ქმნის საბიუჯეტო სისტემის ეფექტიანი მართვის სამართლებრივ საფუძველს. შედეგად საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი არა მარტო სტაბილურად მაღალია, არამედ ხშირად წლის განმავლობაშიც რამდენიმეჯერ ხდება უკვე მიღებული ბიუჯეტის კორექტირება. ამასთან ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში „საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ საქართველოს კანონი არც ერთხელ არ შესრულებულა. იზრდება სახელმწიფო საგარეო ვალდი.

ბიუჯეტის მართვა ურთულესი პროცესია. ბიუჯეტის მართვის შედეგი კი დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენად პასუხობს ბიუჯეტის მიზანი სახელმწიფოს ძირითად მიზნებსა და სტრატეგიას და ასევე იმაზე თუ რამდენად სისტემურად ხდება ბიუჯეტის მართვის ფუნქციათა რეალიზება. სისტემური მიდგომა ბიუჯეტის ეფექტიანი მართვის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას უნდა წარმოადგენდეს, რამდენადაც მისი მხოლოდ ერთ რომელიმე სფეროს მართვაზე ან მართვის ერთ-ერთ ფუნქციაზე გან-

საკუთრებული უპირატესობის მინიჭება საბოლოო მიზნის მიღწევას შეუშლის ხელს.

სტატიაში ბიუჯეტის მართვის პროცესის მთლიანობაში დანახვის მიზნით, მართვის პროცესული მიდგომის კონცეფცია ბიუჯეტზე იქნა განზოგადოებული. აღნიშნულმა ხელი უნდა შეუწყოს ბიუჯეტის მიზნის ეფექტიან რეალიზაციას.

* * *

ქვეყნის საფინანსო უსაფრთხოება, როგორც საერთოდ საფინანსო სისტემის, ისე მისი ცალკეული სფეროების ეფექტიან მართვაზეა დამოკიდებული. რამდენადაც ბიუჯეტი საფინანსო სისტემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რგოლია, მისი ეფექტიანი მართვა ქვეყნის საფინანსო უსაფრთხოების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში საბიუჯეტო კრიზისი, სხვა ფაქტორებთან ერთად განპირობებულია იმით, რომ ბიუჯეტის მართვის პროცესისადმი არათანმიმდევრული მიდგმით ირღვევა, საყოველთაოდ აღიარებული მართვის ფუნქციათა ურთიერთშეთანხმების პრინციპები, რაც სხვა ფაქტორებთან ერთად ბიუჯეტის მიზნის რეალიზაციას უშლის ხელს. ვიდრე ბიუჯეტის მართვაში არსებულ პრობლემებს შევეხებოდეთ უწინარეს ყოვლისა შევეცდებით განვსაზღვროთ რა არის ბიუჯეტი. მით უმეტეს მკვლევარ ეკონომისტთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა ბიუჯეტის, როგორც ცნების ისე არსის გაგებაში. ჩვენი თვალსაზრისით მიზნობრივი და ეფექტიანი მართვისათვის ჯერ უნდა ვიცოდეთ რა ვმართოთ და შემდეგ უკვე როგორ ვმართოთ და შესაბამისად მოვქმენოთ იმ პრობლემების გადაწყვეტის გზები, რომელიც მართვის პროცესში წარმოიქმნება. აქვე უნდა გავიხსენოთ ისიც, რომ ყოველი მეცნიერება მოქმედებს განსაზღვრული ცნებებით, რომელშიც წარმოებს დაგროვილი ცოდნის კონცენტრაცია. ცნება – ლოგიკურად გაფორმებული ზოგადი აზრია საგანზე. ცნებას მით უფრო დიდი მნიშვნელობა

აქვს, რაც უფრო არსებითია ის ნიშნები, რომელთა მიხედვით არის განზოგადოებული საგანი თუ მოვლენა [1]. აღნიშნულიდან გამომდინარე ბიუჯეტის ცნება უნდა განისაზღვროს იმ საერთო და არსებითი ნიშნების მიხედვით, რომელიც ბიუჯეტის ზოგად მნიშვნელობას, აზრს ასახავს. ეს საშუალებას მოგვცემს გავაანალიზოთ საბიუჯეტო ურთიერთობის გამოვლინების ფორმები და ავხსნათ მისი არსი, რაც ბიუჯეტის მიზნობრივი მართვის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას და საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს.

მაინც რა არის ბიუჯეტი? „საბიუჯეტო სისტემისა და საბიუჯეტო უფლებამოსილებათა შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით „ბიუჯეტი არის სახელმწიფო სახელისუფლო ორგანოების ფუნქციონირების განხორციელებისათვის საჭირო ფულადი სახსრების მობილიზების და გამოყენების ძირითადი გეგმა“. აღნიშნული განმარტება ჩვენი თვალსაზრისით ბიუჯეტის მნიშვნელობას ვერ ასახავს, რამდენადაც დაგეგმვა მხოლოდ ბიუჯეტის მართვის პროცესში კი არ გამოიყენება, არამედ იგი ზოგადად მართვის პროცესის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას წარმოადგენს [2]. ამასთან ბიუჯეტის დაგეგმვა თავად პროცესია, რომელმაც ბიუჯეტის მართვის მიზანი და მისი მიღწევის გზები უნდა განსაზღვროს. შესაბამისად დაგეგმვა, უდიდეს როლს ასრულებს ბიუჯეტის მართვის პროცესში, თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ იგი ბიუჯეტის, როგორც საფინანსო სისტემის ერთ-ერთი სფეროს მნიშვნელობასა და აზრს ასახავდეს. აქვე უნდა აღინიშნოს ის, რომ ხსენებული კანონი უქმდება და 2004 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდება „საქართველოს საბიუჯეტო სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელმაც შეცვალა ბიუჯეტის განმარტება და ახლა „ბიუჯეტი – საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების, ავტონომიური რესპუბლიკების ხელისუფლების, ადგილობრივი ხელისუფლებისა და სპეციალური სახელმწიფო ფონდების შემოსულობების, აგრეთვე მათი ფუნქციებისა და ვალდებულებების შესრულების მიზნით გასაწვევი გადასახდელების ნუსხა, რომლებიც დამტკიცებულია ცენტრალური, ავტონომიური რესპუბ-

ლიკებისა და ადგილობრივი ხელისუფლების შესაბამისი დონეების მიერ“. ზოგადად როგორც ცნობილია ცნება არ არის საბოლოო, აბსოლიტური, იგი განვითარების, ცვლილების მდგომარეობაში იმყოფება. ამდენად თვით ბიუჯეტის განმარტების ცვლილების ფაქტი სავსებით კანონზომიერია, თუმცა ვფიქრობთ ახალი განმარტებაც ვერ ასახავს ბიუჯეტის, როგორც საფინანსო ურთიერთობის ერთ-ერთ სფეროს მნიშვნელობასა და აზრს, რამდენადაც აღნიშნული განმარტების მიხედვით ბიუჯეტი არის ხელისუფლების მიერ დამტკიცებული შემოსულობებისა და გადასახდელების ნუსხა. ამასთან „ნუსხა“ იგივეა რაც სია, ცხრილი [3]. ბიუჯეტი კი ეკონომიკური კატეგორიაა და არ შეიძლება თუნდაც ხელისუფლების მიერ დამტკიცებულ შემოსულობებისა და გადასახდელების ნუსხას ნიშნავდეს. ვფიქრობთ აღნიშნულითაა განპირობებული ის, რომ სხენებულ კანონში „საქართველოს საბიუჯეტო სისტემა“ არ განიხილება, როგორც ურთიერთ-დამოკიდებული სხვადასხვა დონის ბიუჯეტების მთლიანობა, რომელშიც თითოეული დონე კონკრეტულად და განსაკუთრებით ახასიათებს საბიუჯეტო სისტემას. ასევე „საბიუჯეტო პროცესი“ არ არის აღქმული როგორც ბიუჯეტის მართვის პროცესი. ჩვენი თვალსაზრისით ის ხარვეზები, რომელიც „საქართველოს საბიუჯეტო სისტემების შესახებ“ საქართველოს კანონს გააჩნია, ამ კანონით განსაზღვრული მიზნის რეალიზების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შემაფერხებელი ფაქტორი გახდება. რამდენადაც აღნიშნული კანონის მიზანია განსაზღვროს საქართველოს საბიუჯეტო სისტემის ფორმირების პრინციპები და არეგულიროს საბიუჯეტო ურთიერთობები და პასუხისმგებლობა. თუ კი გავითვალისწინებთ იმას, რომ რეგულირება განსაზღვრული წესით წარმართვას ნიშნავს, მაშასადამე სწორედ სხენებული კანონით უნდა რეგულირდებოდეს საბიუჯეტო სისტემის მართვის პროცესის ურთიერთშეთანხმების ნორმები და პრინციპები.

ჩვენ შეხედულებით ბიუჯეტის, როგორც საფინანსო სისტემის მთავარი სფეროს ზოგადი მნიშვნელობა, საფინანსო ურთიერთობით უნდა განისაზღვროს. აღნიშნულიდან გამომდინარე

ბიუჯეტის ერთ-ერთ ძირითად მახასიათებელ ნიშანს უწინარეს ყოვლისა წარმოადგენს ის, რომ მისი მატერიალური საფუძველია ფული. ასევე საბიუჯეტო ურთიერთობის მეორე არსებითი და განმასხვავებელი ნიშანი მისი საფონდო ხასითით განისაზღვრება, რამდენადაც საბიუჯეტო ურთიერთობა, ქვეყნის ეროვნული შემოსავლის განაწილების პროცესში, ქმნის სახელმწიფოს ფულადი რესურსების ფონდებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ საბიუჯეტო ურთიერთობა, შესაბამის ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტზეა მიბმული და შესაბამისად ურთიერთობა მყარდება არათანაბარუფლებიან სუბიექტებს შორის.

როგორც ცნობილია ხელისუფლება ისეთი ფუნქციებსა და ამოცანებს ასრულებს, რაც ქვეყნის საერთო ძალისხმევის გამოყენებას მოითხოვს. აღნიშნული კი გარკვეულ ხარჯებთანაა დაკავშირებული და მის უზრუნველსაყოფად ხელისუფლებას უნდა გააჩნდეს შესაბამისი ფულადი რესურსები. ფულადი ურთიერთობა, რომელიც ხელისუფლების მიერ არის ორგანიზებული, და რომელიც მისი ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი ფულადი რესურსების ფონდების მობილიზებასა და განაწილებას ითვალისწინებს, საბიუჯეტო ურთიერთობას წარმოადგენს. ამგვარად ბიუჯეტი ხელისუფლების მიერ ორგანიზებული ფულადი ურთიერთობაა, რომელიც ეროვნული შემოსავლის განაწილების პროცესში მონაწილეობით, ფულადი რესურსების ფონდების მობილიზებითა და გამოყენებით, ხელისუფლების მიზნებისა და ვალდებულებების შესრულებას უზრუნველყოფს. მიგვაჩნია, რომ აღნიშნული განმარტება ზოგადად ბიუჯეტის მნიშვნელობას ასახავს, რომლის დახმარებითაც შეიძლება ბიუჯეტის არსის, მისი მთავარი აზრის შეცნობა. რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც ბიუჯეტის მიზნობრივი მართვა მოითხოვს არა მარტო იმას, რომ ვიცოდეთ ზოგადად რას ნიშნავს ბიუჯეტი, არამედ იმასაც თუ რაში მდგომარეობს ბიუჯეტის როგორც საფინანსო ურთიერთობის, მთავარი თვისება, მისი არსი და ამით რა ფუნქციას ასრულებს იგი არა მარტო საფინანსო სისტემაში, არამედ მთლიანად ეკონომიკურ სისტემაში.

საქართველოს სახელისუფლო სტრუქტურები, ეროვნული შემოსავლის გადანაწილებულ ნაწილს საბიუჯეტო ურთიერთობის პროცესში შექმნილ შესაბამისი ფულადი რესურსების ფონდებიდან იღებენ. ამ შემთხვევაში ბიუჯეტი, ფონდწარმოქმნის ფუნქციას (სამუშ

აოს) ასრულებს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ფულადი რესურსების მოძრაობით შესაძლებელი ხდება ბიუჯეტის შემოსავლებისა და ხარჯვის კონტროლის განხორციელება. აღნიშნული ბიუჯეტის მკონტროლებელ ფუნქციას ასახავს.

ბიუჯეტის ცნებიდან გამომდინარე საბიუჯეტო ურთიერთობის პროცესში ხდება ეროვნული შემოსავლის ნაწილის კონცენტრაცია ფულადი რესურსების ფონდებში და მისი მკაცრად განსაზღვრული მიზნით განაწილება-გადანაწილება. რაც ბიუჯეტის, როგორც საფინანსო სისტემის ერთ-ერთი შემადგენელი სფეროს, მთავარი თვისებას, მის არსს განსაზღვრავს. ამგვარად ბიუჯეტის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ბიუჯეტი – მთლიანი შიდა პროდუქტის ერთ-ერთ გამანაწილებელ ინსტრუმენტს (მეთოდს) წარმოადგენს.

მართვის სპეციალისტთა შეხედულებით დაგეგმვის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა რესურსების ეფექტიანი განაწილებაა. ბიუჯეტი კი მიზნის მისაღწევად რესურსების განაწილების მეთოდია, რომელიც რაოდენობრივად არის დახასიათებულ [2]. ჩვენი თვალსაზრისით რესურსების განაწილება საფინანსო სისტემის ყველა სფეროს და მათ შორის ბიუჯეტის შინაგან და მთავარ თვისებას წარმოადგენს, რომელიც ზოგადად ფინანსებისა და კერძოდ ბიუჯეტის არსის განმსაზღვრელია. ბიუჯეტის არსიდან გამომდინარე კი მისი როლი საფინანსო სისტემაში იმითაც განისაზღვრება თუ დროის კონკრეტულ პერიოდში ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის რა ნაწილის განაწილება-გადანაწილება ხდება ბიუჯეტის მეშვეობით.

ამგვარად საბიუჯეტო ურთიერთობა გარკვეული მიზნით მყარდება, ხოლო ბიუჯეტის მართვაზე პასუხისმგებელია ხელისუფლების შესაბამისი სტრუქტურები. მენეჯმენტის ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ ზოგადად ორგანიზაციის მართვა ნიშნავს მიაღწიო დასახულ მიზანს ადამიანების შრომის, ინტელექტის, მოტივისა და ქცევების გამოყენებით. შესაბამისად მართვა, ორგანიზაციის მიზნის მიღწევის საშუალებას წარმოადგენს, რომელიც მართვის პროცესული კონცეფციის მიხედვით ოთხი ისეთი ურთიერთდაკავშირებული მართვის ფუნქციებისაგან შედგება,

როგორცაა დაგეგმვა, ორგანიზაცია, მოტივირება და კონტროლი, რომელთაც კომუნიკაციისა და გადაწყვეტილების მიღების დამაკავშირებელი ფუნქციები აერთიანებს [2]. აღნიშნულიდან გამომდინარე ბიუჯეტის მართვას განვიხილავთ, როგორც პროცესს, რომელიც ხელისუფლების მიერ კანონით უნდა იყოს რეგლამენტირებული და ითვალისწინებდეს ბიუჯეტის მართვის ურთიერთდაკავშირებულ ფუნქციათა (დაგეგმვის, ორგანიზაციის, მოტივირებისა და კონტროლის) შეთანხმებულ ქმედებას, რომელთა გაერთიანება უნდა მოხდეს კომუნიკაციისა და გადაწყვეტილების მიღების დამაკავშირებელი ფუნქციებით.

ამგვარად ბიუჯეტის მართვის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას ბიუჯეტის დაგეგმვა წარმოადგენს, რომელმაც უნდა განსაზღვროს საბიუჯეტო ურთიერთობის მიზანი და შემდეგ ის თუ რა უნდა გაკეთდეს მიზანის მისაღწევად. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ბიუჯეტის გეგმის შედგენას და დამტკიცებას, რომლის შემდეგაც იგი კანონი ხდება, მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი თუ კი შესაძლებელია მისი პრაქტიკული რეალიზაცია.

ბიუჯეტის მიზნის პრაქტიკული რეალიზაცია კი მოითხოვს ბიუჯეტის ორგანიზაციის ოპტიმალური ვარიანტის შემუშავებას. მართვის თეორიიდან გამომდინარე ბიუჯეტის ორგანიზაციის ერთ-ერთი ფუნქცია უფლებამოსილებისა და ვალდებულებების დელეგირებაა, ხოლო მეორე შესაბამისი ორგანიზაციული სტრუქტურის შექმნა [2]. ბიუჯეტის ეფექტიანი მართვის მიზნით, შესაბამისმა სახელისუფლო სტრუქტურებმა, საჭიროა ორგანიზაციის ხსენებული ფუნქციები ბიუჯეტის მართვის ყველა ეტაპზე განახორციელოს.

ამგვარად ხელისუფლება თავისი ვალდებულებების შესასრულებლად, ქმნის მისი მიზნებისა და სტრატეგიის შესაბამის სტრუქტურებს, რომლის მიხედვითაც ხდება უფლებამოსილებისა და ვალდებულებების დელეგირება. იქმნება საერთო-სახელმწიფოებრივი ვალდებულებების განმახორციელებელი სახელისუფლო სტრუქტურები და ავტონომიური, რეგიონული და სხვა ტერიტორიული ერთეულების სახელისუფლო სტრუქტურები, რომლებმაც მათზე დელეგირებული ვალდებულებების

ფუნქციებისა და უფლებების რეალიზებისათვის უნდა მოახდინონ ფულადი რესურსების მობილიზება და განაწილება. შესაბამისად საბიუჯეტო სისტემის ორგანიზაციის ოპტიმალური ვარიანტი უნდა შემუშავდეს, რომელიც შემდეგ კონკრეტულ შემსრულებლამდე უნდა იქნეს დაყვანილი. აღსანიშნავია ის, რომ ხელისუფლების მრავალდონიანი სისტემის დასახასიათებლად გამოიყენება ტერმინი „ფედერალიზმი“, რომელშიც ყოველ დონეს თავისი ბიუჯეტი გააჩნია და იგი მოქმედებს კანონით მინიჭებული უფლებების ფარგლებში [4]. აღნიშნული უკავშირდება ქვეყანაში სხვადასხვა დონის ბიუჯეტის ფორმირებას და ქმნის შესაბამის საბიუჯეტო სისტემას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ხელისუფლების სტრატეგიის რეალიზაცია. აღსანიშნავია ისიც, რომ დროთა განმავლობაში ხელისუფლების სტრატეგია შეიძლება შეიცვალოს, შესაბამისად ხელისუფლების ორგანიზაციული სტრუქტურა და საბიუჯეტო სისტემის სტრუქტურაც უნდა იქნეს შეიცვლილი.

ბიუჯეტის მართვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას ასევე *მოტივაცია* წარმოადგენს. ხელისუფლებას ყოველთვის უნდა ახსოვდეს, რომ ყველაზე საუკეთესოდ შედგენილი ქვეყნის სოციალ-ეკონომიკური განვითარების გეგმით და სრულყოფილი სახელისუფლო სტრუქტურით, ასევე ყველაზე საუკეთესოდ შედგენილი ბიუჯეტით და შესაბამისი ორგანიზაციულ სტრუქტურით შეუძლებელი იქნება დასახული მიზნების პრაქტიკული რეალიზაცია, თუ კი მათზე დელეგირებული ფუნქციები ვინმეს მიერ ხარისხიანად არ იქნა შესრულებული. აღნიშნულიდან გამომდინარე ბიუჯეტის შესრულების პროცესში უდიდესი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს მოტივაციის ფუნქციის მიზნობრივ გამოყენებას. მოტივაცია აუცილებელია იმისათვის, რომ მიღებული გადაწყვეტილება და დასახული მიზნები ეფექტურად იქნეს შესრულებული.

აღსანიშნავია ის, რომ საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი ნორმები მეტწილად არეგულირებს ბიუჯეტის შედგენის, განხილვის, მიღებისა და შესრულების, ასევე საბიუჯეტო მოწყობისა და კონტროლის პროცესს. რაც შეეხება მოტი-

ვაციის ფუნქციას იგი საერთოდ ყუადღების გარეშეა დარჩენილი. აღნიშნულს არ ითვალისწინებს ასევე ახლად მიღებული „საქართველოს საბიუჯეტო სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონი. მიგვაჩნია, რომ ბიუჯეტის მართვის პროცესში მოტივაციის პრინციპების მიზნობრივი გამოყენება უნდა ეყრდნობოდეს თანამედროვე მოტივაციის თეორიების განზოგადობას. რამდენადაც ბიუჯეტის მართვის ეფექტიანობას, მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოტივაციის ისეთი თანამედროვე მოდელების გამოყენება, რომელმაც სამუშაოთა კოორდინირებასთან ერთად ადამიანები უნდა აიძულოს შეასრულონ ისინი.

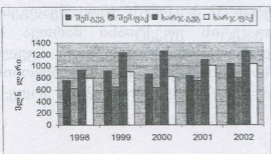
ბიუჯეტის მართვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვანეს და ურთულეს ფუნქციას წარმოადგენს ასევე საბიუჯეტო პროცესის კონტროლი. კონტროლის პროცესი, როგორც ცნობილია შედგება ისეთი ფუნქციებისაგან როგორცაა სტანდარტების დადგენა, ფაქტიურად მიღებული შედეგების გაზომვა და იმ შემთხვევაში თუ კი მიღწეული შედეგი არსებითად განსხვავდება დადგენილი სტანდარტისაგან, შესაბამისი კორექტირების შეტანა. საბიუჯეტო პროცესის კონტროლი იწყება ბიუჯეტის მიღების მომენტიდან და მას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც არასათანადო კონტროლი, საბიუჯეტო რესურსების მობილიზებასა და გამოყენებაში უბრალოდ ქაოსს იწვევს.

პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში ზოგადად ფინანსებისა და კერძოდ ბიუჯეტის მართვაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს სისტემურ მიდგომას. ვფიქრობთ ბიუჯეტის მართვა განხილული უნდა იქნეს, როგორც სხვადასხვა საბიუჯეტო დონეების ღია სისტემა. ამასთან ყოველი მათგანი მუდმივად ცვალებად გარემოში, განსხვავებული მიზნის მიაღწევას ცდილობს, ფულადი საშუალებების ფონდების ფორმირებისა და განაწილების თავისებურებით ხასიათდება, სხვადასხვა ფუნქციას ასრულებს და თავისი წვლილი შეაქვთ ქვეყნის საბიუჯეტო სისტემის ფუნქციონირებაში. საქართველოს საბიუჯეტო სისტემა აერთიანებს საბიუჯეტო ურთიერთობის ისეთ სფეროებს როგორცაა: სახელმწიფო ბიუჯეტი, აფხაზეთისა და აჭარის ატონომიური რესპუბლიკების ბიუჯეტი და საქართვე

ლოს სხვა ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტი. ამგვარად სისტემური მდგომა ბიუჯეტის ეფექტიანი მართვის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას უნდა წარმოადგენდეს, რამდენადაც მისი მხოლოდ ერთი რომელიმე სფეროს მართვაზე ან მართვის ერთ-ერთ ფუნქციაზე განსაკუთრებული უპირატესობის მინიჭება საბოლოო მიზნის მიღწევას შეუშლის ხელს.

საქართველოში საბიუჯეტო ურთიერთობების მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმები ვერ უზრუნველყოფს ქვეყანაში ბიუჯეტის მიზნობრივ და ეფექტიან მართვას. ჩვენი თვალსაზრისით არასრულად და ერთმანეთთან დაუკავშირებლად განსაზღვრული ბიუჯეტის მართვის, მხოლოდ ზოგიერთ ფუნქციათა მარეგულირებელი ნორმები ვერ ქმნის ქვეყნის საბიუჯეტო სისტემის ეფექტიანი მართვის სამართლებრივ საფუძველს. შედეგად ქვეყნის ბიუჯეტის დეფიციტი არა მარტო სტაბილურად მაღალია, არამედ ხშირად წლის განმავლობაშიც რამდენიმეჯერ ხდება უკვე მიღებული ბიუჯეტის კორექტირება. ასე მაგალითად „საქართველოს 2000 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ საქართველოს კანონმა კორექტირება სამჯერ განიცადა, მიუხედავად ამისა მესამედ კორექტირებული სახელმწიფო ბიუჯეტიც კი ვერ შესრულდა და შემოსავლების 32 პროცენტითა და დეფიციტის 68 პროცენტით შემცირებამ სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯვითი ნაწილის 14,8 პროცენტით შემცირება განაპირობა. მსგავსი მდგომარეობა აღინიშნა 2001 და 2002 წლებშიც. აღსანიშნავია ისიც, რომ „საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული სახელმწიფო ბიუჯეტის გეგმიური შემოსავლები და ხარჯები ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში არც ერთხელ არ შესრულებულა (გრაფიკი 1) [5].

გრაფიკი 1

ბიუჯეტის მართვის შედეგი დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენად პასუხობს ბიუჯეტის მიზანი სახელმწიფოს ძირითადი მიზნებსა და სტრატეგიას და ასევე იმაზე თუ რამდენად სისტემურად ხდება ბიუჯეტის მართვის ფუნქციით რეალიზება.

განასხვავებენ ბიუჯეტის მართვის ორ ძირითად ფორმას ეს არის რბილი და მკაცრი საბიუჯეტო მართვა. ბიუჯეტის მართვის ფორმა უნდა შეესაბამებოდეს ქვეყნის განვითარების სტრატეგიას. ამასთან აღსანიშნავია, რომ რბილი საბიუჯეტო მართვის მეთოდის გამოყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს ვადაგადაცილებულ დავალიანებისა და საწარმოებს შორის არგადახდების ზრდა, სამეწარმეო აქტივობის ვარდნა. მკაცრი საბიუჯეტო მართვის პირობებში კი იზრდება ფინანსთა სამინისტროს პასუხისმგებლობა, შეიმჩნევა სახელმწიფო ვალის ზრდის შეწყობა, და იქმნება მისი შემცირების რეალური შესაძლებლობები. აღსანიშნავია ისიც, რომ მკაცრი მართვა ასევე ავიწროებს ბიუჯეტის ხარჯებს [6]. საქართველოში ბიუჯეტის მართვის ფორმა არ ექვემდებარება აღნიშნულ პრინციპებს, რამდენადაც დაბალი საგადასახადო შემოსავლები ზღუდავს ბიუჯეტის ხარჯებს, ხოლო მაღალი საბიუჯეტო დეფიციტი განაპირობებს სახელმწიფო ვალების ზრდას. ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში სახელმწიფო ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლების ზრდა წინ უსწრებს სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯების ზარდას. იზრდება სახელმწიფოს საგარეო ვალიც [7].

საქართველოს მშპ-ში დაბალია როგორც საგადასახადო შემოსავლების ისე ბიუჯეტის ხარჯების ხვედრიწონა. ასე მაგალითად 2000 წელს საგადასახადო შემოსავლების ხვედრითი წილი მშპ-ში 14,2 პროცენტს შეადგენდა, 2002 წელს კი 14,8 პროცენტს, მაშინ როდესაც ევროკავშირის სტანდარტებით, საქართველოში, საგადასახადო შემოსავლები მთლიანი შიდა პროდუქტიის დაახლოებით 32 პროცენტს უნდა შეადგენდეს [8].

საქართველოს ბიუჯეტის ეფექტიანი მართვა მოითხოვს დღეს მოქმედი კანონმდებლობაში პრინციპული ცვლილებების განხორციელებას. ამასთან მოქმედი კანონმდებლობის ბაზაზე მიზანშეწონილი იქნება შემუშავდეს ბიუჯეტის კოდექსი, რომე

ღმაც უნდა განსაზღვროს ურთიერთდაკავშირებული ბიუჯეტის მართვის ფუნქციითა ურთიერთქმედების პრინციპები და ნორმები. ამგვარად ბიუჯეტის მართვა, როგორც პროცესი ურთიერთდაკავშირებული მართვის ფუნქციითა ერთობლიობას წარმოადგენს და მან ბიუჯეტისა და შესაბამისად ხელისუფლების მიზნებისა და ვალდებულებების ეფექტური რეალიზაცია უნდა უზრუნველყოს.

ლიტერატურა:

1. Розенталь М. Философский словарь. Москва, Политическая литература., 1975.
2. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоური Ф. Основы менеджмента. Москва, Дело, 2002.
3. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. თბილისი, 1986.
4. პაპავა ვ. პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბილისი, 2002.
5. საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსა და საქართველოს კონტროლის პალატის ინფორმაცია შესაბამისი წლების სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულებებს თაობაზე.
6. Бункина М. К., Семенов А. М. Экономическая политика. Москва, 1999.
7. საქართველოს ეროვნული ბანკი. მონეტარული და საბანკო სტატისტიკის ბიულეტენი. თბილისი, 2002, № 4.
8. GEPLAC. ანგარიში, ერთი მხრივ საქართველოს და მეორე მხრივ ევროგაერთიანებასა და მათ წევრ ქვეყნებს შორის დადებული პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმების განხორციელების მანქვენებლების მიმართ. თბილისი, 2000.

SOME PROBLEMS OF BUDGET MANAGEMENT IN THE POST-COMMUNIST COUNTRIES (LESSONS FROM GEORGIA)

Lily Gvenetadze

*Minister of Economy, Industry and Trade
12, Chanturia st., 0108, Tbilisi, Georgia*

Summary: The budget effective management is one of them necessary condition of financial security. The budget crisis together with other factors in the post-Communist countries is conditioned by the problems of budget management. The principles of interaction functions of budget management is breached. Acting regulation norms are not capable of creating strong legal basis for the effective management of the system budget. In result, deficit of state budget is not onli high stability, but often happen correction of confirmative budget several times during the year. Besides, during the last five years, the law "About of Georgia's state budget" was not fulfilled. The national foreign debt was grown too.

Budget management is the most difficult process. Result of budget management is dependent on how much answers budget's aim to general aims and strategy of state and also dependent on how much sustemly happen realisation of budget management's functions. One of the necessary condition budget effective management is systemed approach, how much privileged approach one of the sphere of management or one of the functions of management influences on achievement of aim negatively.

In order to understand the whole and interaction the process budget management, the conception of the process approach management has been generalized in the article. The latter, must further the effective realization of the budget target.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ БЮДЖЕТА В ПОСТКОММУНИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ (НА ПРИМЕРЕ ГРУЗИИ)

Лили Гвенетадзе

Министерство экономики,
промышленности и торговли

Тбилиси, 0108, ул. Чантурия 12.

Резюме: Эффективное управление бюджета является одним из обязательных условий финансовой безопасности страны. В посткоммунистических странах, бюджетный кризис, вместе с другими факторами, обусловлен проблемами бюджетного управления. В частности, нарушаются принципы взаимодействия функций управления бюджета. Действующие нормы регулирования не создают правовой основы эффективного управления бюджетной системой. В итоге государственный бюджетный дефицит Грузии не только высокий и стабильный, но и зачастую несколько раз в течении года происходит корректировка уже утверждённого бюджета. На протяжении последних пяти лет закон „О Государственном бюджете Грузии“ никогда не выполнялся. При этом растёт и государственный внешний долг.

Управление бюджета чрезвычайно сложный процесс. Результат управления бюджета зависит от того насколько цель бюджета отвечает основным целям и стратегиям государства и от того насколько системно происходит реализация функций управления бюджета. Одним из обязательных условий эффективного управления бюджета является системный подход.

Чтобы охватить процесс управления бюджета в целом и в взаимодействии, в статье сделано обобщение концепции процессного подхода управления, что должно способствовать эффективности реализации цели бюджета.

სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციისა და საგადასახადო- საფინანსო საქმიანობის ბიბლიური გააზრება

შინაშვილი გიორგი

*ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
 სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 0102, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. 2*

შემოვიდა: 2003 წლის 18 ივლისს

რეზიუმე. სტატიაში გადმოცემულია შემდეგი ძირითადი საკითხები: ბიბლიური სწავლება სამეურნეო და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობა; ძირითადი თეოლოგიურ-ეკონომიკური თემატიკა, რომელზეც მუშაობენ თანამედროვე უცხოელი მეცნიერები და ორგანიზაციები; საქართველოს სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმების უმთავრესი მომენტები; მდგრადი განვითარების გაეროს კონცეფციის ძირითადი დებულებები სოციალურ-ეკონომიკურ საქმიანობაში მკვიდრი მოსახლეობისა და ადგილობრივი ტრადიციების როლის შესახებ; მოსაზრებები თეოლოგიური (ქრისტიანული) ეკონომიკის არსის შესახებ; მოსაზრებები საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციის თეოლოგიურ-ისტორიული პარადიგმების შესახებ; წინადადებები ასეთი კონცეფციის შექმნისათვის საჭირო მუშაობის ძირითადი მიმართულებების შესახებ.

გაკეთებულია დასკვნა, რომ ყოველმხრივ გააზრებული, ბიბლიურ სწავლებაზე დამყარებული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციის და შესაბამისი სამთავრობო პროგრამის შემუშავება-განხორციელება შექმნის მყარ გარანტიას საქართველოს რეალური საზოგადოებრივი პროგრესისთვის.

სისათვის და გლობალურ სისტემაში მისი ჭეშმარიტი მისიის დადგენისა და ღირსული ადგილის დამკვიდრებისათვის.

* * *

**„მიაგეთ კეისარს კეისრისა, ხოლო
 ღმერთს ღმრთისა“ (მათ. 22, 21)**

პოსტსოციალისტურმა რეფორმებმა საზოგადოებრივი ცხოვრების პრაქტიკულად ყველა სფერო მოიცვა, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესი – ეკონომიკაა.

გარდამავალი პერიოდის კომპლექსური ეკონომიკური პრობლემების პრაქტიკული გადაჭრა და ქვეყნის შემდგომი წინსვლა ორგანულად არის დამოკიდებული ყოველმხრივ გააზრებული სათანადო თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების ჩამოყალიბებაზე.

ნებისმიერი საქმის წარმატება უშუალოდ არის დამოკიდებული გულმოდგინე გააზრების, დაგეგმვის, სათანადო შესაძლებლობების გამოვლენისა და შესაბამისი სახსრებით უზრუნველყოფის სიაკარგეზე. აქ მოვიხმოთ სახარებისეული სიბრძნე რომლითაც გემოძვრავს და გვაფრთხილებს უფალი იესო ქრისტე: „...თუ რომელიმე თქვენგანი კოშკის აგებას მოისურვებს, განა თავდაპირველად არ დაჯდება და არ გამოთვლის ხარჯს, რაც დასჭირდება მის დასრულებას? რათა, საძირკველს თუ ჩაყრის, მაგრამ ვერ შესძლებს დაასრულოს, მნახველებმა დაცინვა არ დაუწყონ მას, და არა თქვან: აი, კაცი, რომელმაც დაიწყო შენება და დასრულება კი ვერ შესძლო“ (ლუკ. 14, 28-30).

დღეს, ახალი საზოგადოების მშენებლობის პროცესში, ჩვენ სწორედ ასეთ საჩოთირო მდგომარეობაში აღმოვჩნდით, რაც მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზით არის გამოწვეული. ამ მიზეზთა შორის უპირველესად აღსანიშნავია ეკონომიკური რეფორმის არაყოველმხრივი მეცნიერული და

თეორიულ-მეთოდოლოგიური უზრუნველყოფა, რაც ფუნდამენტური კონცეფციის არქონასა და იდეების უცხოთაგან კალკირებაში არის გამოხატული.

ფუნდამენტური კონცეფციის შემუშავებისათვის აუცილებელია ეროვნულ და ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობათა გათვალისწინება და მათი პარმონიული ურთიერთშეხამება. სწორედ ასეთ გზას უნდა დაადგინენ ცალკეული ქვეყნები და მთელი კაცობრიობა XXI საუკუნეში.

გაეროს მიერ 1992 წელს მიღებული და მთელი მსოფლიოსათვის რეკომენდებული პოსტინდუსტრიული ეპოქის გრანდიოზული პროგრამა (მდგრადი განვითარების პრინციპები და “XXI საუკუნის დღის წესრიგი”) მოუწოდებს ყველა სახელმწიფოს ორგანულად დაუკავშირონ ერთმანეთს ტრადიციული და თანამედროვე საერთაშორისო სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური მიღწევები ხანგრძლივი და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფისათვის. მაგალითად, 22-ე პრინციპში ნათქვამია, რომ თანამედროვე საზოგადოებრივი პრობლემების გადაჭრაში უდიდესი როლი ენიჭება მკვიდრ მოსახლეობას, მის ცოდნას და ტრადიციულ პრაქტიკას. სახელმწიფოებმა მხარი უნდა დაუჭირონ მოსახლეობის თვითმყოფადობას, კულტურას, ინტერესებს და უზრუნველყონ მისი ეფექტიანი მონაწილეობა მდგრადი განვითარების საქმეში [2, გვ. X].

ზოგადაკაცობრიო და ეროვნულ ფასეულობათა შორის გამორჩეული ადგილი ბიბლიას, თეოლოგიურ ზნეობას და მასზე დაფუძნებულ სათანადო ეკონომიკურ და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობას უკავია.

სამეურნეო საქმიანობის ბიბლიურ ასპექტებს დიდი ხანია იკვლევენ დასავლეთის თეოლოგები და სწავლული ეკონომისტები. ამ საქმეში ჩაბმული არიან ცნობილი უნივერსიტეტები და სპეციალიზებული ინსტიტუტები. უცხოეთში ჩამოყალიბდა ისეთი მეცნიერული დისციპლინები, როგორცაა: თეოლოგიური ეკონომიკა, ქრისტიანული ეკონომიკა, თეოლოგიური სამეურნეო ეთიკა, ქრისტიანული ბიზნესი და სხვა. გამოკვლევების შედეგების პრაქტიკული გამოყენების საფუძველზე საზღვარგარეთ იქ-

მშეობა სათანადო სამეურნეო-საფინანსო კანონმდებლობა და ვითარდება ზნეობრივი ბიზნესი.

მაგალითად, ზნეობრივი ეკონომიკის ფუნდამენტურ რელიგიურ საკითხებს იკვლევენ თანამედროვე ამერიკელი მეცნიერები მაქს სტაქჰაუსი - პრინსტონის თეოლოგიური სემინარიის პროფესორი, დენის მაკკანი - დე პაულის უნივერსიტეტის პროფესორი, შირლი როელსი - კელვინის კოლეჯის ეკონომიკის და ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი და პრესტონ უილიამსი - პარვარდის უნივერსიტეტის საღვთისმეტყველო სკოლის პროფესორი. მათი ნაშრომებიდან აღსანიშნავია 1995 წელს მიჩიგანში გამოცემული 979 გვერდიანი მონოგრაფია - "მორალური ბიზნესი. ეკონომიკური ცხოვრების ეთიკის კლასიკური და თანამედროვე რესურსები" [3].

წიგნში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა:

- ეკონომიკის ბიბლიური პრინციპები: თეორია და პრაქტიკა;

- საკუთრება და სიმდიდრე ძველ აღთქმაში;
- ახალი აღთქმის გამოყენება სოციალურ ეთიკაში;
- მართლმადიდებლური, კათოლიკური და პროტესტანტული მიდგომები ეკონომიკაში;
- მარქსიზმი და ქრისტიანობა;
- კაპიტალიზმი და ქრისტიანობა;
- რელიგია და ეკონომიკური კულტურა;
- მენეჯმენტის და ბიზნესის ეთიკა;
- თეოლოგია და ფული;
- ღმერთი და მთლიანი შიდა პროდუქტი;
- ფინანსური ეთიკა;
- ტრანსნაციონალური კორპორაციების ეთიკა;
- ეკონომიკური განვითარება და გლობალური ეკოლოგია ქრისტიანული პარადიგმების ფონზე.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, ლოს-ანჯელესის ბიოლას უნივერსიტეტის პროფესორის სკოტ რაეს და სიეტლის პაციფისტური უნივერსიტეტის პროფესორის კენმან ვონგის ფუნდამენტური,

656 გვერდიანი ნაშრომი – „უმაღლესი პატიოსნება. იუდეურ-ქრისტიანული მიდგომა ბიზნესის ეთიკისადმი“, გამოცემული მიჩიგანში 1996 წელს [4]. მასში განხილულია შემდეგი საკითხები:

- ქრისტიანობა, ბიზნესი და პოსტთანამედროვე ზნეობა;
- ინვესტორების ეთიკა;
- ეთიკა გლობალურ ეკონომიკაში;
- კაპიტალიზმი და ბიბლიური ფასეულებები;
- პროდუქციის ხარისხი და სასურსათო უსაფრთხოება;
- ეკონომიკური განვითარება და გარემო;
- კორპორაციების თეოლოგია.

გვერდს ვერ ავუვლით ისეთ მონოგრაფიას, როგორცაა შვეიცარელი ეკონომისტის და თეოლოგის, პროფესორ არტურ რიხის ფუნდამენტური, 810 გვერდიანი ნაშრომი – „სამეურნეო ეთიკა“, თარგმნილი და გამოცემული რუსულ ენაზე 1996 წელს მაინის ფრანკფურტსა და მოსკოვში [5]. მასშიც გამოკვლეულია უმნიშვნელოვანესი პრობლემები:

- ეკონომიკის არსის ეთიკური პარამეტრები;
- მოყვასის სიყვარული სამეურნეო საქმიანობაში;
- ეკონომიკის ეკოლოგიური დანიშნულება;
- ინდუსტრიული ეთიკა;
- სოციალისტური და კაპიტალისტური ეკონომიკა ზნეობის თვალსაზრისით;
- თანამონაწილეობა განაწილებაში;
- საბაზრო ეკონომიკის კოორდინაციის მექანიზმები.

უაღრესად მნიშვნელოვანი ნაშრომი შესრულდა რუსეთში 1994-2000 წლებში, სახელწოდებით – „რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის სოციალური კონცეფციის საფუძვლები“ [6]. მისი მოცულობაა 127 გვერდი. ნაშრომი მომზადებულია ავტორთა კოლექტივის მიერ, რომლის შემადგენლობაში შედიოდნენ ეპისკოპოსები, სამღვდლო პირები და ცნობილი მეცნიერები, მათ შორის – ეკონომისტებიც.

ნაშრომში გადმოცემულია ბიბლიური სწავლების ფუძემდებლური დებულებები ეკლესიურ-სახელწიფოებრივი ურთიერ-

თბების და საზოგადოებრივი განვითარების თანამედროვე პრობლემების შესახებ. იგი ითვლება დოკუმენტად, რომელიც ასახავს მოსკოვის საპატრიარქოს ოფიციალურ პოზიციას სახელმწიფოსთან და საერო საზოგადოებასთან ურთიერთობების სფეროში. განსაზღვრულია, რომ ამ ნაშრომის საფუძველზე მიღებულ იქნას სათანადო დოკუმენტები ცალკეულ კონკრეტულ საკითხებზე.

კონცეფციაში განხილულია საზოგადოებრივი ცხოვრების ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორიცაა:

- ძირითადი საღვთისმეტყველო დებულებები;
- ეკლესია და ერი;
- ეკლესია და სახელმწიფო;
- ქრისტიანული ეთიკა და საერო სამართალი;
- ეკლესია და პოლიტიკა;
- საკუთრება, შრომა და მისი ნაყოფი;
- ომი და მშვიდობა;
- ხალხის და პიროვნების ჯანმრთელობა;
- პიროვნული, ოჯახური და საზოგადოებრივი ზნეობრიობის საკითხები;
- ეკლესია და ეკოლოგიის პრობლემები;
- ბიოეთიკის პრობლემები;
- მეცნიერება, კულტურა, განათლება, მასმედია;
- საერთაშორისო ურთიერთობები. გლობალიზაციის და სეკულარიზმის პრობლემები.

აღნიშნულ ნაშრომებში, სხვა მნიშვნელოვან მომენტებთან ერთად, საზგასმულია, რომ თანამედროვე პირობებში აუცილებელია სამეურნეო და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობის რადიკალური ჰუმანიზაცია თეოლოგიური პრინციპების და ზნეობის საფუძველზე. ნაშრომებში გადმოცემული იდეები და რეკომენდაციები განსაკუთრებით აქტუალურია განვითარებადი ქვეყნებისათვის, სახელდობრ საქართველოსათვის, სადაც ესოდენ მწვავედ ვლინდება გაუაზრებელი და უზნეო ეკონომიკური საქმიანობის სავალალო სოციალურ-ეკონომიკურ-ეკოლოგიური შედეგები. ამდენად, უადრესად მნიშვნელოვანია დასავლეთის

ანალოგიური კვლევითი მუშაობის გაშლა და მიღებული შედეგების პრაქტიკაში დანერგვა ჩვენს სინამდვილეშიც.

ამ სფეროში სამეცნიერო-პრაქტიკული საქმიანობის დაწყების და ეფექტიანი წარმართვის საფუძვლად წარმოგვიდგება კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის, რომელიც ხელმოწერილ იქნა სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძარში 2002 წლის 14 ოქტომბერს.

თეორიულ-მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, ამ ხელშეკრულებაში უმთავრესია მუხლი 1.1, რომელშიც ნათქვამია: „სახელმწიფო და ეკლესია ადასტურებენ მზადყოფნას, ითანამშრომლონ ურთიერთდამოუკიდებლობის პრინციპის დაცვით, ქვეყნის მოსახლეობის საკეთილდღეოდ“ [7, გვ. 6].

ხელშეკრულებაში ასახულია, აგრეთვე, ისეთი მნიშვნელოვანი მომენტები, როგორიცაა:

- ეკლესიის იურიდიული სტატუსი (მუხლი 1.3);
 - საეკლესიო ჯურისწერის და სამოქალაქო ქორწინების სტატუსი (მუხლი 3);
 - მოსახლეობის სოციალური დაცვის ერთობლივი პროგრამების განხორციელების საკითხი (მუხლი 4.3);
 - განათლების საკითხები (მუხლი 5);
 - საკუთრებითი, ქონებრივი, სამეწარმეო, საფინანსო, საქველმოქმედო, საინვესტიციო, საგრანტო, საშემოსავლო და სავადასახადო ურთიერთობები (მუხლები 6.1 – 6.6);
 - საეკლესიო ნაგებობების და საეკლესიო საგანძურის დაცვისა და მოვლა-პატრონობის საკითხები (მუხლები 7.1 – 7.2; 8.1 – 8.2; 9.1 – 9.2);
 - XIX-XX საუკუნეებში ეკლესიისათვის მიყენებული მატერიალური და მორალური ზიანის ნაწილობრივი კომპენსაციის საკითხი (მუხლები 11.1 – 11.2).
- მთლიანად, დოკუმენტის შინაარსი გვიდასტურებს საზოგადოებრივი ცხოვრების თეოლოგიურ-საერო (სინერგიული) გააზრების აუცილებლობას, შესაძლებლობას და წარმოგვიდგება ქვეყნის განვითარების უმნიშვნელოვანეს თეორიულ-მეთოდოლოგიურ

ქეკუთხედად. იგი ქმნის საუკეთესო წანამძღვარს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციის შემუშავებისათვის, რომლის საფუძველს ილიასეული, ბიბლიური სწავლებიდან გამომდინარე სამერთიანი პარადიგმატი: – „ენა, მამული, სარწმუნოება“ და „წარსული, აწმყო, მომავალი“ – უნდა წარმოადგენდნენ.

სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობის თეოლოგიურ-ქრისტიანული საფუძვლების გააზრებისათვის აუცილებელია ბიბლიის სათანადო შესწავლა.

როგორი საზომებითაც არ უნდა მივუდგეთ ბიბლიას, იგი სრულიად უნიკალური წიგნია. ბიბლიური თხრობა იწყება სამყაროს შექმნით, პირველი ადამიანების ყოფა-ცხოვრებით და მთავრდება რომაული კულტურის ეპოქით. ბიბლიის ყველაზე გვიანდელ წიგნებსაც კი თითქმის ორი ათასი წელი უსრულდებათ. მიუხედავად ასეთი სიძველისა, ბიბლია დღესაც უაღრესად აქტუალურია. ასეულობით მილიონი ადამიანი დღევანდელ ეპოქაშიც ეწაფება და ცხოვრებაში იყენებს ბიბლიურ სიბრძნეს. ამას საფუძვლად უდევს ღვთაებრივი მოძღვრების ჭეშმარიტება, სიწმინდე, უბერებლობა და ყოვლისმომცველობა.

ბიბლიის გავლენით საუკუნეების მანძილზე ყალიბდებოდა თანამედროვე დასავლური ცივილიზაციის საფუძვლები – ეკონომიკა, სამართალი, მეცნიერება, განათლება, კულტურა, დემოკრატიული იდეალები, ადამიანის უფლებათა კონცეფციები. ევროპის უდიდესი პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური მოღვაწეების საქმიანობა ბიბლიური იდეებით იყო განმსჭვალულ-შთაგონებული.

საგანმანათლებლო და სამეცნიერო-ტექნიკური წინსვლის ეპოქამ თითქოს ჩრდილში მოაქცია რწმენა, ბიბლია და მისი იდეალები, მაგრამ ცივილიზებული მსოფლიოს გამოჩენილი მეცნიერები, მეწარმეები და სახელმწიფო მოღვაწეები თვალნათლივ გვიჩვენებენ ასეთი გარემოების მოჩვენებითობას და მცდარობას. მოვიხმოთ ზოგიერთი მათგანის გამონათქვამები ამის შესახებ.

ალბერტ ეინშტეინი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, ფიზიკოსი “რაც უფრო მეტ აღმოჩენებს აკეთებს მეცნიერება ფიზიკურ სამყაროში, მით უფრო მეტად მივდივართ დასკვნებამდე, რომელთა გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ რწმენით” [8, გვ. 41].

მაქს ბორნი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, ფიზიკოსი: “მეცნიერება სწავლულს ბევრ მორალურ და ეთიკურ მოთხოვნას უყენებს. თუ მეცნიერს სწმას ღმერთი, ეს მას უადვილებს პრობლემას. მეცნიერს უნდა ჰქონდეს დიდი მოთმინება და მორჩილება, ამ თვისებებს კი მას რელიგია აძლევს” [8, გვ. 35].

ალფ ბიერკე, ნორვეგიის ბიერკეს საღებავების კორპორაციის პრეზიდენტი: “თანამედროვე მეცნიერებამ ვერ მოკლა ბიბლიის ფუნდამენტური ჭეშმარიტებები. მე მწამს ღმერთი, იესო ქრისტე, მე მწამს ბიბლია” [8, გვ. 14].

ჯორჯ ვაშინგტონი, ამერიკის 1-ლი პრეზიდენტი: “შეუძლებელია მართო ქვეყანა და მსოფლიო ღმერთის და ბიბლიის გარეშე” [9, გვ. 130]. ამ აზრს ანვითარებს უილიამ მაკკინლი, ამერიკის 25-ე პრეზიდენტი: “ჩვენ ვაღდებულები ვართ შევისწავლოთ ბიბლია, ოღონდ არ უნდა შემოვიფარგლოთ ამით, ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ იგი ცხოვრებაში” [9, გვ. 131], ხოლო თეოდორ რუზველტი ამბობდა: “თითქმის ყველა ადამიანი, რომელთა საქმიანობას შედეგი მოჰქონდა, თავის ცხოვრებისეულ გზას ბიბლიურ სწავლებაზე ამყარებდა” [10, გვ. 97].

უაღრესად მრავალფეროვანია ეკონომიკური სამყარო ბიბლიისა, რომელშიც სიღრმისეულად არის ასახული ისეთი თემატიკა, როგორცაა: საკუთრება, ქონება, სიმდიდრე, სიღარიბე, მოთხოვნილებები, წარმოების ფაქტორები, სამეურნეო საქმიანობა, შრომა, მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, ფული, საფინანსო, საგადასახადო, სასესხო და საბაჟო საქმე, ვაჭრობა, მოგება, აღრიცხვა, სტატისტიკა, მართვა, დაგეგმვა, ორგანიზაცია, მოტივაცია, კონტროლი, ეფექტიანობა, გარემოს დაცვა, ქველმოქმედება, საერთაშორისო ეკონომიკა, ომები და სხვა.

აღნიშნული თემატიკა გადმოცემულია სამეცნიერო კვლევებისათვის მიღებული და აუცილებელი ისეთი ფორმებით, როგორცაა:

- დოგმატურ-სადღთისმეტყველო დებულებები და საღმრთო განჩინებები;

- საღვთო და საერო აზროვნება-მოქმედებათა სინერგია;

- ზოგადიურიდიული და სამეურნეო სამართლის ნორმები;

- მეცნიერული კვლევა და მსჯელობა;

- სოციალურ-ეკონომიკური აზრის და სამეურნეო ცხოვრების ისტორია;

- ცალკეული მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური მოვლენები;

- სამეურნეო-პრაქტიკული და მმართველობითი საქმიანობის მეთოდები.

ყოველივე ეს ადასტურებს ბიბლიის უზენაეს თეორიულ-მეთოდოლოგიურ ღირებულებას და მისი მეცნიერული შესწავლის შესაძლებლობა-აუცილებლობას სოციალურ-ეკონომიკური პროფილის მკვლევართათვის.

საგადასახადო თემატიკას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ბიბლიურ ღვთისმეტყველებასა და ისტორიაში. საზოგადოებრივ და საგადამხდლო მოვალეობათა საფუძვლები ასახულია სინას მთის კანონმდებლობაში, რომელიც ღმერთმა თავისი სასწაულებრივი გამოცხადების დროს დაუდგინა მორწმუნე ხალხს. ბიბლიურ კანონმდებლობას სხვაგვარად მოსეს კანონმდებლობა (რჯული) ეწოდება, ვინაიდან სწორედ მოსემ მოამზადა ერი საღვთო რჯულის მისაღებად და ღმერთმაც მოსეს მეშვეობით გადასცა იგი ხალხს წერილობითი სახით.

მოსეს რჯულის მიხედვით საგადასახადო მოვალეობა ატარებდა საყოველთაო ხასიათს და ვრცელდებოდა არა მხოლოდ ადამიანთა რომელიმე ცალკეულ ფენაზე, არამედ სახელმწიფოს ყველა წევრზე. ებრაელთა იმჟამინდელ სახელმწიფოში, მისი მარტივი ორგანიზაციული მოწყობის გამო, არ არსებობდა ისეთი სახელისუფლებო დაწესებულებები, რომლებიც გარეშე მატერიალურ მხარდაჭერას საჭიროებდნენ. ამიტომ არც მაშინ და

არც მსაჯულთა მმართველობის დროს მოსახლეობის საგადასახადო მოვალეობა არ ატარებდა განსაზღვრულად სახელმწიფოებრივ ხასიათს. ერთადერთი ორგანიზაცია, რომელიც დახმარებას საჭიროებდა და რომლისთვისაც ღმერთმა საყოველთაო საგადასახადო ბეგარა დააწესა – იყო რელიგიური ორგანიზაცია, თავისი სადღესასწაულო კარვით, აღთქმის კიდობნით და მღვდელმსახურთა ფენით. ამდენად, საგადასახადო მოვალეობა განსაკუთრებულად რელიგიური ხასიათისა იყო [11, გვ. 795-861].

გადასახადთა შორის უპირველესად უნდა აღინიშნოს ე.წ. სულის გამოსასყიდი, რომლის დადგენისას უფალმა უთხრა მოსეს: “როცა შეუდგება (აარონი – გ.შ) ისრაელიანთა აღრიცხვას მათი სათვალავის გასაგებად, გადაუხადოს თითოეულმა აღრიცხვის დროს თავისი სულის გამოსასყიდი უფალს, რომ უამი არ მოედოთ აღრიცხვისას. ეს უნდა გადაიხადოს ყველამ, ვინც სათვალავში გადის: ნახევარი შეკელი საღვთო-შეკელის მიხედვით: ოცი გერაა შეკელში; ნახევარი შეკელი საუფლო ძღვენი. ყველა, ვინც კი სათვალავში გადის, ოცი წლის ასაკიდან მოყოლებული, ძღვენი უნდა მიართვას უფალს. მდიდარმა არ უნდა გადაამეტოს და ღარიბმა არ უნდა დააკლოს ნახევარ შეკელს, რასაც უფალს აძლევთ ძღვენად თქვენი სულის გამოსასყიდად. აკრიფე გამოსასყიდი ვერცხლი ისრაელიანთაგან და გაეცი სადღესასწაულო კარვის სამსახურისათვის. იყოს სამახსოვროდ ისრაელიანთათვის უფლის წინაშე თქვენი სულის გამოსასყიდად” (გამ. 30, 12-16).

აარონს და მის შთამომავლობას ღმერთმა მღვდლობის სამსახური მიანიჭა. ამასთან დაუდგინა: “აჰა, გავაღებ ჩემთვის შემოწირული ღალისათვის ყურისგდებას; ისრაელიანთა მთელს შემოწირულობას გაძღვე წილად შენ და შენ შეიღებს სამარადისო წესით” (რიცხ. 18, 8). ღვეიტელებს კი ღმერთმა მისცა “სამკვიდროდ ყველაფრის მეთაფდი, რაც ისრაელშია, მათი სამსახურის სანაცვლოდ, რასაც სადღესასწაულო კარავთან ასრულებენ” (რიცხ. 18, 21), ამასთან დაუწესა: “როცა ისრაელიანთაგან აიღებთ მეთაფდს, რომელიც თქვენთვის მაქვს მათგან მოცემული თქვენს სამკვიდროდ, უფალს გადაუხადეთ მისგან

დალა - მეათედი მეათედიდან; ... მისგან გადაუხდით საუფლო დალას აარონ მღვდელს" (რიცხ. 18, 26, 28).

მოსახლეობისათვის დადგენილი იყო, აგრეთვე, მეათედი მთელი მოსაველიდან, რომელიც ყოველწლიურად მოდის ყანაში, ხორბლის, ღვინის და ზეთის მეათედი, საქონლისა და ცხვრის პირველმოგებული საერთო-სახალხო ზეიმისათვის (რჯლ. 14, 22, 23). ცალკე იყო დაწესებული ბეგარა მიწის ყოველი პირველმოწეული ნაყოფის სახით; იგი ხმარდებოდა საზოგადოებრივ ზეიმებს (რჯლ. 26,1-5), რომელთაშიც, სხვათაშორის, ღარიბი მოსახლეობაც მონაწილეობდა.

ყველა ეს რელიგიური ბეგარა სავალდებულო იყო თითოეული ადამიანისათვის, კანონი არ ყოფდა მოსახლეობას გადახდებულად და არაგადამხდელად. მეათედური წესით განსაზღვრული გამოსადები საშემოსავლო ხასიათს ატარებდა, ანუ არ იყო მუდმივად დადგენილი და ყოველთვის ევარდებოდა შემოსავლის ოდენობას. ხოლო სულის გამოსასყიდის გადახდა ხდებოდა ყველასათვის დაწესებული თანაბარი რაოდენობით - ნახევარი შეკელი ვერცხლი ღარიბისა და მდიდრისათვის.

აღსანიშნავია, რომ კანონი ანთავისუფლებდა ახალდაქორწინებულს ყოველგვარი სოციალური თუ ეკონომიკური ბეგარისაგან ერთი წლის განმავლობაში: "თუ ვინმეს ცოლი ახალი მოყვანილი ჰყავს, ნუ გავა სალაშქროდ და ნურც ნურაფერი დაეკისრება მას; ერთი წლით თავისუფალი იყოს სახლისთვის და გაახაროს თავისი ცოლი, რომელიც მოიყვანა" (რჯლ. 24,5). ამაში ნათლად სჩანს ბიბლიური კანონმდებლობის კაცთმოყვარე ხასიათი, რის საფუძველზეც ახალდაქორწინებულს ეძლევა საშუალება სრულად ჩაერთოს საშინაო მეურნეობის კეთილმოწყობისა და ოჯახის განმტკიცების უმნიშვნელოვანეს საქმეში.

მოსეს რჯული, მისი საღვთო წარმომავლობის გამო უზუნაესი სიყვარულით, ჰუმანიზმით, სიბრძნით, სამართლიანობით და ძალით არის გამსჭვალული. ასევე საღვთო განგებულებით, მას უდიდესი ისტორიული დანიშნულება აქვს.

ცოდვით დაცემული კაცობრიობისათვის საბოლოო მსოფლიო-ისტორიული მიზანი ღმერთთან შერიგებაში და ზნეობის აღორძინებაში მდგომარეობს. ამ უდიდესი მიზნის განხორციელებისათვის და ამ პროცესში სხვა ერების მოზიდვა-ჩართვისათვის ღმერთმა ებრაელი ერი შეარჩია და სამოქმედო გეგმა-კანონმდებლობითაც აღჭურვა. ამდენად, ბიბლიურ სწავლებას ყოველი ერისა და სახელმწიფოსათვის უზენაესი მნიშვნელობა გააჩნია.

მოსეს კანონმდებლობა და დამოუკიდებელი სახელმწიფო მაშინ ებოძა ებრაელებს, როდესაც ისინი უფლის ნებით ეგვიპტის მონობისაგან გათავისუფლდნენ და საზოგადოებრივ აღმშენებლობას შეუდგნენ. ეს გარემოება ნებისმიერმა ხალხმა და ქვეყანამ, მათ შორის საქართველომაც უნდა გაითვალისწინოს დამოუკიდებელი განვითარების პროცესში. მხოლოდ თანამედროვეობასთან ჰარმონიულად შეხამებული ბიბლიური სიბრძნის გამოყენებით შევძლებთ ჩვენ ჭეშმარიტი სულიერ-მატერიალური პროგრესის მიღწევას.

ბიბლიური მოძღვრების მიხედვით შემოსავლის მქონე ადამიანმა თავისი სახსრებით შემდეგი საგადასახადო-საფინანსო მოვალეობები და საქმეები უნდა აღასრულოს შეძლებისამებრ:

- 1) პატივი მიაგოს ღმერთს და სახსარი შესწიროს ეკლესიის განვითარებას;
- 2) დეხმაროს სხვა ადამიანებს, განსაკუთრებით – გაჭირვებულებს;
- 3) მოიხადოს მოვალეობა სახელმწიფოს და საზოგადოების წინაშე;
- 4) იზრუნოს ღმერთის ქმნილების – ბუნების დაცვა-შენარჩუნებისათვის;
- 5) დაიკმაყოფილოს პირადი და საოჯახო მოთხოვნილებები;
- 6) გამონახოს, შეინარჩუნოს და განავითაროს შემოსავლის წყარო.

ეს სიბრძნე უნდა დაედოს საფუძვლად ყოველი ადამიანის და მთელი საზოგადოების საქმიანობას ცხოველქმედების ყვე-

ლა სფეროში, მათ შორის, უპირველესად სამეურნეო და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობაში.

აღნიშნული საგადასახადო და მატერიალური მოვალეობები უფლისმიერად აკისრია ყველას – ცალკეულ ადამიანს, ოჯახს, სამთავრობო, სამეწარმეო თუ არასამთავრობო, არასამეწარმეო ორგანიზაციებს, პარლამენტს, სასამართლოს, მასმედიას, მთლიანად სახელმწიფოს, მის ღიდერებს, მეფეებს, პრეზიდენტებს და თვით ეკლესიასაც.

სახელმწიფომ, მისმა ორგანიზაციებმა და მმართველებმა, მეწარმეებმა არ უნდა დაივიწყონ, რომ ისინი ღმერთის ნების, დაშვების და განჩინებების საფუძველზე არსებობენ და მისგანვე მოწოდებული არიან იზრუნონ ადამიანის, ერის, საზოგადოების, ქვეყნის და ეკლესიის კეთილდღეობისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში დუხჭირი და სულიერად დაცლილი საზოგადოება არც და ვერც უზრუნველყოფს სახელმწიფოს არსებობას, ხოლო უფალი სხვა, ხალხისათვის მზრუნველ მმართველობას და მეწარმეებს მოუვლენს ქვეყანას.

ებრაელთა მეფე, ბიბლიური წინასწარმეტყველი, მეფსალმუნე დავითი, მაშინდელი სახელმწიფო მოხელეები, სამხედროები, მეწარმეები, მთელი ერი მაღლიერებით და სიყვარულით სწირავდნენ ღმერთის ნებით მიღებულ ქონებას იმავე ღმერთს და მის ეკლესიას. წმ. დავითი ასე მიმართავს ქვეყნის შემოქმედს და გამგებელს: "შენია, უფალო, დიდება, ძლიერება, ქება, ძლევა და დიდებულება, ისევე როგორც ყოველივე ცაზე და ქვეყანაზე. შენია უფალო, მეფობა, ყველაზე აღმატებული ხარ მთავრად. სიმდიდრე და დიდება შენგან მოდის, შენ განაგებ ყოველივეს, შენს ხელშია ძალა და ძლიერება, შენს ხელშია ყოველივეს განდიდება და განმტკიცება. . . . ვინა ვარ მე, ან ვინ არის ჩემი ერი, ამდენის შემოწირვა რომ შევიძელით? რადგან ყოველივე ეს შენგან არის, ეს ყოველივე შენი ხელით მოცემული შემოგწირეთ. ვინაიდან მდგმურნი და ხიზანნი ვართ შენს წინაშე, ჩვენი მამა-პაპის მსგავსად... ახლა კი გახარებულს ვხედავ აქ მყოფ შენს ერს, რომელიც შესაწირავს გიძღვნის. ... სამარადისოდ დაიცავი ეს, შენი ერის გულის ფიქრები და

ზრახვანი და შენსკენ წარმართე-მათი გულები” (1 ნეშტ. 29, 11-18).

სახელმწიფოსა და მთელი საზოგადოების უპირველესი მივალეობა სწორედ ღმერთისადმი პატივის მიგება და სულიერების აღმშენებლობაა. ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს ანგია წინასწარმეტყველის წიგნი, რომლის შინაარსი უაღრესად აქტუალურია დღევანდელი საქართველოსათვის. მასში, სახელდობრ, გატარებულია აზრი, რომ თუ ერი განუდგა უფალს, სარწმუნოებრივად დაკნინდა და არ სურს ტაძრის (როგორც კონკრეტულის, ასევე ზოგადის – ეროვნულ-სულიერი ტაძრის) შენებას შრომა და სახსარი შესწიროს და მხოლოდ პირად კეთილდღეობა-გამდიდრებაზე ზრუნავს, იგი სასტიკად ისჯება. ხოლო, თუ აღადგენს დანგრეულ ტაძარს და დაუბრუნდება მამა-პაპათა სარწმუნოებას, მაშინ უფალი მასთან იქნება და ყველაფერში გაამარჯვებინებს.

ანგია წინასწარმეტყველის პირით ღმერთი საყვედურობს მდიდრებს, რომ ისინი კეთილმოწყობილ სახლებში ცხოვრობენ, ხოლო უფლის სახლი და საქმე კი მიგდებული აქვთ. ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი: „დაუკვირდით თქვენს საქციელს. ბევრს თესავთ, მაგრამ ცოტასა შიით; ჭამთ, მაგრამ ვერ ძღვებით; სვამთ, მაგრამ ვერ იკლავთ წყურვილს; იცვამთ, მაგრამ ვერ თბებით; გახვრეტილი ქისისთვის იღებს მშრომელი შრომის საზღაურს. . . ბევრის მოლოდინი გაქვთ, მაგრამ მცირედი გისრულდებათ; რაც სახლში შიგაქვთ, იმასაც ვანიავებ, ... იმიტომ, რომ მიგდებულია ჩემი სახლი, თქვენ კი ყველანი თქვენ სახლებზე ზრუნავთ. ამიტომ არის, რომ დაგიკავათ ცამ ცვარი და მიწამ დაგიკავათ მოსავალი. გამოვიხმე გვალვა მიწაზე, მთებზე, პურზე, ღვინოზე, ზეთისხილზე და ყველაფერზე, რასაც მიწა აღმოაცვენებს; ადამიანზე, პირუტყვზე და ყოველივე ნაჭირნახულევზე” (ანგ. 1,5-11).

ისმინა ხალხმა ღმერთის ხმა და დაიწყო ტაძრის მშენებლობა, ხოლო უფალი ამხნევებს მას: „გამაგრდი, მთელი ქვეყნის ერო! ამბობს უფალი, და იშრომეთ, რადგან თქვენთანა ვარ, ამბობს ცაბაოთ უფალი.

... ჩემი სული იმყოფებს თქვენს შორის. ნუ გეშინიათ. . . . კიდევ ცოტაც და შევარყევ ცას და მიწას, ზღვასა და ხმელეთს. შევარყევ ყველა ხალხს, და ასრულდება ყოველი ხალხის საწადელი: დიდებით ავაფსებ ამ სახლს, ამბობს ცაბაოთ უფალი. ჩემია ვერცხლი და ჩემია ოქრო, ამბობს ცაბაოთ უფალი. პირვანდელზე უფრო დიდი იქნება ამ უკანასკნელი სახლის დიდება, ამბობს ცაბაოთ უფალი. ამ ადგილზე მოვაფენ მშვიდობას, ამბობს ცაბაოთ უფალი” (ანგ. 2,4-9).

ამ მცირე მოცულობის წიგნის დაკვირვებული მკითხველი შეამჩნევს, რომ მასში გადმოცემულია ფუნდამენტური თეოლოგიური მიდგომა ისეთი უმნიშვნელოვანესი საკითხისადმი, როგორც არის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფცია, რაც ესოდენ აქტუალურია თანამედროვე საქართველოსათვის.

საქართველოში დღეს მიმდინარე სულიერი აღორძინების პროცესი, ხალხის (განსაკუთრებით – ახალგაზრდობის) მობრუნება სარწმუნოებისაკენ, ტაძარ-მონასტრების განსაცვიფრებელი მომრავლება, სასულიერო ლიტერატურის ნაკადის საოცარი ზრდა, ჩვენი დროის სასწაული – წმიდა სამების გრანდიოზული ტაძრის მშენებლობა, ყოველივე ნათლად გვიჩვენებს, რომ ვისმინეთ უფლისა და კვლავ დავადექით მის გზას, რაც ჩვენი გადარჩენის, გამარჯვების და ღვთიესულიერი ჰარმონიული განვითარების საწინდარს წარმოადგენს.

საქართველოს სულიერი აღორძინება და ჰარმონიული განვითარების პერსპექტივა ჩვენი ქვეყნის ჭეშმარიტ უცხოელ მეგობრებსაც უნდა ახარებდეს, ვინაიდან ბიბლიური ისტორიიდან ცნობილია, რომ თვით წარმართი, ებრაელთა მოსისხლე ქვეყნების მეფეებიც კი მიაგებდნენ პატივს ჭეშმარიტ, ბიბლიურ ღმერთს და მის ეკლესიას. მაგალითად, იერუსალიმის დანგრეული ტაძრის აღდგენის ხელშეწყობისა და დაფინანსების მიზნით სპარსთა მეფე ართახშასთამ (არტაქსერქსემ) გასცა განკარგულება “... ყველა მეგანძურის მიმართ, რომ რასაც კი მოგთხოვთ ეზრა, მღვდელი და ცათა ღმერთის რჯულის მოძღვარი, დაუყოვნებლივ შესრულდეს. ... ყველაფერი რაც ნაბრძა-

ში, შენს კარზე მცხოვრები მდგმური. თავის დროზე გადაუხადე გასამრჯელო და ნუ დაუცდი მზის ჩასვლას, რადგან ღარიბია იგი და შენი იმედი აქვს; არ გიჩივლოს უფალთან და ცოცხალი არ დაგედოს “(რჯლ. 24, 14, 15); “ნუ შეავიწროვებ შენს თვისტომს, და ნუ გაძარცვავ; ნუ დაიტოვებ დიღამდე ქირის კაცის გასამრჯელოს “(ლევ. 19, 13); “როცა შენი მოძმე გადარიბდება შენს თვალწინ, და შენ მოგეყიდება, მონურად ნუ ამუშავებ. ... ნუ იბატონებ მასზე ძალმომრეობით და შენი ღმერთის გეშინოდეს ”(ლევ. 25, 39, 43); “ღარიბს ნუ წაართმევ, რადგან ღარიბია იგი; ბეჩავს კარიბჭესთან ნუ დაჩაგრავ; რადგან უფალი გამოესარჩლება მათ და მის მძარცველთა სულს გასძარცვავს “(იგავ. 22, 22, 23).

ყველა ვალდებულია დაეხმაროს და გადაარჩინოს ღარიბი ადამიანი. ხოლო უსამართლო, გულქვა, მძარცველ და სასტიკ ადამიანებს ღმერთი ჯეროვან სასჯელს განუშზადებს. ასეთებს არ ასცდებთ უფლის და ერის წყევლა (რჯლ. 27, 19) და საუკუნო ცეცხლსა და ვაებას დაიმსახურებენ (იაკ. 5, 3, 4; ეს. 10, 1-3). ასეთი სასჯელის მაგალითები ბიბლიაში უამრავია.

ძნელი შესაძინევი არ არის, რომ განხილული ბიბლიური სწავლება თითქმის სრულად შეესაბამება დასაქმება-ანაზღაურებისა და გადამხდელთა სავალალო მდგომარეობას დღევანდელ საქართველოში. საგადასახადო და საფასო-სატარიფო პოლიტიკის შემუშავებელ-გამტარებელმა უნდა გააცნობიეროს, რომ გადამხდელთა მასას აუცილებლად ზნეობრივი და ჰუმანური საზომებით უნდა მიუდგეს. მხოლოდ ამის შემდეგ განხდება შესაძლებელი ეფექტიანი სამეწარმეო და საფინანსო საქმიანობის წარმართვა, გადახდისუნარიანობის ამაღლება, გადასახადების მობილიზება, ბიუჯეტის გაზრდა-განმტკიცება და რეალური სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესი.

თეოლოგიური გაგებით, ყოველმა ადამიანმა, ორგანიზაციამ, ერმა და სახელმწიფომ, მათთვის ღმერთობიერებული თავისუფალი ნებისა და გონიერების მეშვეობით უნდა ამოირჩიონ ეკონომიკური და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობის ისეთი გზა, რომელიც ბიბლიური ზნეობრიობისა და ჰუმანურობის სა-

ფუძველზე მოაწესრიგებს მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების ღმერთისთვის მოსაწონ ურთიერთშეხამებას, რაც უზრუნველყოფს საზოგადოების ღვთივსულიერ ჰარმონიულ განვითარებას.

სარწმუნოებრივ საფუძველზე დამყარებულ სამეურნეო საქმიანობას შეისწავლის და წარმართავს სათანადო სამეცნიერო-პრაქტიკული და სასწავლო დისციპლინა – თეოლოგიური (ქრისტიანული) ეკონომიკა, რომელსაც აქვს თავისი კვლევის საგანი, მიზანი, ამოცანები, პრინციპები, მეთოდები და ა.შ.

თეოლოგიური ეკონომიკა საღვთისმეტყველო-ეკონომიკური ხასიათის დისციპლინაა. იგი შეისწავლის სამეურნეო პროცესებში ადამიანის და საზოგადოების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებისათვის საჭირო ნივთიერი და არანივთიერი დოვლათის შექმნის და გამოყენების გონივრულ გზებს ღვთივდადგენილ იმ ზნეობრივ საფუძველზე, რომელიც ადამიანის და ერის საუკუნო ნეტარებას უზრუნველყოფს. თეოლოგიური ეკონომიკა არის სამეურნეო და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძველი, რომლის პრაქტიკული რეალიზაცია უზრუნველყოფს ცაღკეული ადამიანის, საზოგადოების და სახელმწიფოს და კაცობრიობის ღვთივსულიერ ჰარმონიულ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

უდიდესი ბიბლიური მცნებით, ადამიანის და საზოგადოების მოღვაწეობა, სახელდობრ, ეკონომიკური და საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობა სიყვარულის უზენაეს გრძნობას უნდა ეფუძნებოდეს. ამასთან დაკავშირებით, ა. გლაგოლევი წერს, რომ ქრისტიანული ეკონომიკის უმთავრესი მიზანია სიყვარულზე დაფუძნებული მეურნეობის დამკვიდრება [12, გვ. 65]. ა. რიხი მრავალგზის აღნიშნავს, რომ ადამიანის ნებისმიერ საქმიანობაში უმთავრესია ქრისტიანული ჰუმანურობა (რწმენა, იმედი, სიყვარული). ადამიანის სიყვარულის აუცილებლობის პრინციპი „სამართლიანია არა მხოლოდ უშუალო პიროვნული, არამედ ინსტიტუციონალურ-განზოგადებული ურთიერთობებისთვისაც, მათ შორის – ეკონომიკური სისტემების შიგნით” [5, გვ. 416].

თეოლოგიური ეკონომიკის უმთავრესი პრინციპია – ფასეულობათა (მათ შორის ფულის, ქონების, სიმდიდრის) ჰუმანურობით, სიმართლით (ღვთივდადგენილი ზნეობით) მოპოვება და სიკეთეში გამოყენება.

ეკონომიკური საქმიანობის თეოლოგიურ-ზნეობრივი და ჰუმანისტური აღქმა მიგვიჩვენებს ფულის, გადასახადებისა და ფინანსების ტრადიციული ფუნქციების ბიბლიური პოზიციებიდან გააზრების აუცილებლობაზე. სახელდობრ, ყოველი მათგანის უმთავრესი ფუნქცია, ჩვენი აზრით, უნდა მდგომარეობდეს მათ მიერ სიყვარულის და ზნეობრიობის საზომის განხორციელებასა და ხორციელი და სულიერი საწყისების ღვთივსულიერი ჰარმონიული ურთიერთშეხამების მოგვარებაში.

სავადასახადო-საფინანსო საქმისათვის ფუძემდებლურს და სავალდებულოს წარმოადგენს იესო ქრისტეს სწავლება: „ მიიღეთ კეისარს კეისრისა, ხოლო ღმერთს ღმრთისა“ (მათ. 22, 21), რომელშიც ასახულია გადასახადების უმთავრესი ფუნქციაც და ზნეობრივი ნორმაც. კეისრის (ხელისუფლების) მსახურება ხელს არ უნდა უშლიდეს ღმერთის ჭეშმარიტ მსახურებას და ზნეობრიობის აღსრულებას. ამ გარემოებას გადასახადების დამდგენ-ამკრეფიც და გადამხდელიც აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდნენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში კოლიზიები გარდაუვალია. ამის შესახებ წმ. იოანე ოქროპირი ამბობს: „ხოლო შენ, კაცო, ოდეს გესმას, თუ: “ მიეცით კეისრისაი კეისარსა“, უწყოდე ვითარმედ მათ საქმეთა იტყვის მიცემად კეისრისა, რომელნი ღმრთისმსახურებასა არა აგნებენ, ვითარ არს ხარკი ანუ ზუერი, ვინა თუ ესე ვითარი რაიმე. ესე არიან კეისრისანი. ხოლო უკუეთუ ესე ვითარსა რასმე ეძიებდეს კეისარი (რომელ არს მეფე), რომელ სულისა საენებელ იყოს და ღმრთისგან განმყოფელ, არა ჯერ-არს მორჩილებაი. უკუეთუ ესე ვითარსა რასმე ზედა ვჰმორჩილობდეთ, არა კეისრისაი არს იგი საქმე, არამედ ეშმაკისა ხარკი არს და ზუერი ესე ვითარი იგი“ [13, გვ. 259].

გარდამავალი პერიოდის საფინანსო-ეკონომიკური რეფორმების წარმატებისა და საქართველოს შემდგომი წინსვლისათვის აუცილებელია ბიბლიური და რელიგიურ-ეთიკური პოზიცი-

ებიდან გავიაზროთ საზოგადოების განვითარების კანონზომიერებები. დღის წესრიგში დგას ქართული ტრადიციული მსოფლმხედველობისაკენ შემობრუნება და თანამედროვეობასთან პარმონიულად შესამეზული თეოლოგიური

ეკონომიკური აზროვნებისა და შესაბამისი სამეურნეო საქმიანობის განვითარება. სწორედ ასეთ საძირკველს ეფუძნებოდა საუკუნეების მანძილზე ჩვენი საზოგადოებრივი და სამეურნეო ყოფა, რამაც ისტორიულ ქარტეხილებში ფიზიკურ გადარჩენასთან ერთად, თავის დროზე, მსოფლიოში მოწინავე და თვითმყოფადი ეკონომიკური კულტურის ერადაც წარმოგვანიჭა.

ამის შესახებ წმ. ილია მართალი (ჭავჭავაძე) წერდა: „უეჭველია, ჩვენი უწინდელი ეკონომიური წყობა ისეთი ყოფილა, რომ ხალხს იქილამ ჰქონია ის ქონებითი ძალ-ღონე, რომლითაც იგი გასძღოლია ამოდენა ვაი-ვაგლახსა და ომებსა ამოდენა ხნის განმავლობაში. აი, საგანი ღირს შესანიშნავი და მეტად საინტერესო გამოსაკვლევეად. ეს საგანი რომ თვალ-წინ ჰქონდეს ჩვენს ეხლანდელს მეისტორიეს, ამ საგანზედ რომ უეჭველი პასუხი მოგვცეს ვინმე, ბევრს ნათელს მოჰყენდა აწმყოსა და მომავალსაც გზას გაუნათებდა“ [14, გვ. 176], „... წარსული – მკვიდრი საძირკველია აწმყოსი, როგორც აწმყო მომავლისა. ...ეს სამთა ჟამთა ერთმანეთზედ დამოკიდებულება კანონია ისეთივე შეურყვეველი და გარდუვალი, როგორც ყოველივე ბუნებური კანონი. ... აღდგენა ისტორიისა – ერის გამოცოცხლებაა, გამომხნევებაა აწმყოს გაგება და წარმართვაა, მერმისის გამორკვევაა სიბნელისაგან“ [15, გვ. 200, 204], „... ცხოვრება ერთიანი მდინარეა ორის დიდის ტოტისა: ერთს რომ ხორცი სათვის მოაქვს საზრდო, მეორეს – სულისათვის. თუ ან ერთი დაშრა, ან მეორე, – გვაძი ერისა მკვდარია, ვითარცა უსულოდ ხორცი და უხორცოდ სული, სააქაოსათვის მაინცა. ამიტომაც, ვინცა სწივის და ჰლადადებს სახორციელო პურისათვის, ის ამდენადვე, თუ არ მეტად, უნდა იღწვოდეს სასულიერო პურისათვისაც. ადამიანი, თუ მთელი ერი, იმისათვის კი არ არის განჩენილი, რომ პური სჭამოს, არამედ პურსა სჭამს იმიტომ, რომ

კაცურ-კაცად იცხოვროს და აცხოვროს თავის "შთამომავალი" [16, გვ. 342].

ჩვენი ღრმა რწმენით, სწორედ ასეთ გააზრებას უნდა ეფუძნებოდეს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფცია, რომლის ბაზაზეც წარმართება მიზანდასახული და მაღალზნობრივი სამეურნეო საქმიანობა მთელი თავისი მრავალფეროვნებით, მათ შორის ისეთ უმნიშვნელოვანეს სფეროში, როგორცაა საგადასახადო-საფინანსო საქმიანობა.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შესაძლებლად მიგვაჩნია გამოვთქვათ მოსაზრება, რომ საქართველოს ჰარმონიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და კონკრეტულად, საგადასახადო-საფინანსო სისტემის რადიკალური სრულყოფისათვის აუცილებელია მუშაობის გაშლა შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით:

- ფუძემდებლური საღვთისმეტყველო, სოციალური და ეკონომიკური დოგმების, პარადიგმების, კონცეფციების, დებულებების და პრინციპების შეხამებული გამოყენება;

- საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ისტორიული ასპექტების სიღრმისეული გააზრება. საეკლესიო-სამონასტრო მეურნეობრიობის გამოცდილების შესწავლა-გამოყენება;

- თანამედროვე მსოფლიოს უახლესი სოციალურ-ეკონომიკური კონცეფციების (თეოლოგიური ეკონომიკა, ნეოეკონომიკა, მეტაეკონომიკა, მდგრადი განვითარება და სხვ.) და პროგრესული სამეურნეო პრაქტიკის სათანადო შესწავლა და გამოყენება;

- ჰარმონიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელი ღვთივდადგენილი პარადიგმების („წარსული-აწმყო-მომავალი“; „ენა, მამული, სარწმუნოება“; „სხეული - უფლისათვის და უფალი - სხეულისათვის“) სიღრმისეული შესწავლა;

- საქართველოში მთელი საზოგადოებრივ-სამეურნეო საქმიანობის კომპლექსური თეოლოგიურ-სოციალურ-ეკონომიკურ-ეთიკური ანალიზის ჩატარება;

- აღნიშნულის საფუძველზე საზოგადოების პარმონიული ღვთიესულიერი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციის და შესაბამისი პროგრამის შემუშავება;

- ეროვნული მეურნეობის ყოველი ცალკეული სფეროსათვის (მათ შორის, საგადასახადო-საფინანსო სისტემისათვის) სათანადო სამოქმედო ეროვნული ქვეპროგრამების შემუშავება და განხორციელება.

ბიბლია გვასწავლის:

- „უფალი იძლევა სიბრძნეს და მის ბაგეთაგან არის ცოდნა და შეგნება“ (იგავ. 2, 6);

- „ესავდე უფალს მთელი გულით და ნუ დაენდობი საკუთარ ჭკუას. შეეცადე მის შეცნობას ყოველ შენს გზაზე და ის გაგისწორებს სავალს“ (იგავ. 3, 5, 6);

- „კაცს ღმერთი აძლევს ქონებასა და სიმდიდრეს და იმის შნოსაც, რომ მოიხმაროს, მიიღოს წილი და გაიხაროს თავისი შრომით; ეს ყველაფერი ღვთის წყალობაა“ (ეკლ. 5, 18);

- „სიბრძნეც დაიფარავს კაცს და ფულიც დაიფარავს, მაგრამ სიბრძნე უპირატესია; მის მფლობელს აცოცხლებს“ (ეკლ. 7, 12);

- „ბედნიერია ის კაცი, ვინც ჰპოვა სიბრძნე და ვინც გონიერება შეიძინა! რადგან მისი შეძენა სჯობს ვერცხლის შეძენას და მისი მოსავალი - ხალას ოქროს“ (იგავ. 3, 13, 14);

- „დიდებას დაიმკვიდრებს ბრძენი ხალხი, უგუნურები კი სირცხვილს წაიღებენ“ (იგავ. 3, 35).

ღმერთი თავისი არსით - სრულყოფილებაა (მათ. 5, 48), მისი ნებაც ასევე კეთილი, სათნო და სრულყოფილია (რომ. 12, 2). ასეთივე თვისობრივი მდგომარეობისაკენ მოუწოდებს უფალი ყოველ ადამიანს, ყველა ერს: „იყავით თქვენ სრულქმნილნი, როგორც სრულქმნილია მამა თქვენი ზეციერი“ (მათ. 5, 48). ასეთი მდგომარეობის მიღწევა უნდა იყოს ყველა ჩვენგანის და მთელი ქვეყნის უმთავრესი მიზანი ჩვენი ნებისმიერი საქმიანობის და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროცესში. ამ მიზნის მისაღწევად კი საჭიროა „განვწმინდოთ ჩვენი თავი ხორცისა და სულის ყოველგვარი ბიწისაგან“ (2 კორ. 7,1).

ბიბლიური სწავლებით ადამიანის სხეული ტაძარია მასში დამკვიდრებული სულიწმიდისა, რომელიც ღმერთისგან გვაქვს და არ გვეკუთვნის ჩვენ, ამიტომ უნდა ვადიდოთ ღმერთი ჩვენი სხეულით და ჩვენი სულით, რომელნიც არიან ღმერთისა (1 კორ. 6, 19, 20).

ჩვენს მიზანსწრაფვათა უზენაეს კრიტერიუმად უნდა იქცეს პაველ მოციქულისეული მოწოდება: „სხეული – უფლისათვის და უფალი – სხეულისათვის (1 კორ. 6, 13).

სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სრულყოფილი, ფუნდამენტური კონცეფციის და შესაბამისი, ყოვლისმომცველი პროგრამის გარეშე საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს არსებობა და წინსვლა შეუძლებელია. ასეთი დოკუმენტების შექმნისათვის კი საჭიროა ყველა დაინტერესებული მაღალკვალიფიციური სპეციალისტის და ავტორიტეტული ორგანიზაციის ერთობლივი, მიზანსწრაფული შრომა ზემოთ გადმოცემული ძირითადი მიმართულებებით.

ყოველმხრივ გააზრებული, ბიბლიურ სწავლებაზე დამყარებული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ეროვნული კონცეფციის და შესაბამისი სამთავრობო პროგრამის შემუშავება-განხორციელება შექმნის მყარ გარანტიას საქართველოს რეალური საზოგადოებრივი პროგრესისათვის და გლობალურ სისტემაში მისი ჭეშმარიტი მისიის დადგენისა და ღირსეული ადგილის დამკვიდრებისათვის.

ლიტერატურა:

1. ბიბლია. საქართველოს საპატრიარქოს გამოცემა. თბილისი, 1989.
2. Программа действий. Повестка дня на XXI век. Сост. М. Китинг. Женева, 1993.
3. M. Stackhouse, D. McCann, S. Roels, P. Williams. On Moral Business. Klassikal and Contemporary Resources for Ethics in Economic Life. Michigan, 1995.

4. S. Rae, K. Wong. Beyond Integrity. A Judeo – Christian Approach to Business Ethics. Michigan, 1996.
5. А. Рих. Хозяйственная этика. Пер. с нем. Е.Довгань. Франкфурт на майне, Москва, Посев, 1996.
6. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. Москва, 2001.
7. კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის. *საპატრიარქოს უწყებანი*, № 42, 18-24 ოქტომბერი, 2002წ.
8. Мы верим. Говорят современные учёные о вере в Бога. Москва, 1988.
9. Библия опережает науку на тысячи лет. Ред. В. Губанов. Москва, 1996.
10. Библия и наука. Ред. П. Харчлаа. Ашфорд. США.
11. А. П. Лопухин. Библейская история Ветхого Завета. Т.1, СПб, 1889, Москва, 1998.
12. А.Глаголев. Христианская экономика в свете насущных задач экономической реформы в России. *Вопросы экономики*, 1993, № 8.
13. წმინდა იოანე ოქროპირი. თარგმანებანი მათეს სახარებისაი. თარგმანი წმ. ეფთვიმე მთაწმინდელისა. წიგნი III, თბილისი, 1998.
14. ი. ჭავჭავაძე. ძველი საქართველოს ეკონომიური წყობის შესახებ. თხზ. ტ. 4. თბილისი, 1955.
15. ი. ჭავჭავაძე. ერი და ისტორია. თხზ. ტ. 4. თბილისი, 1955.
16. ი. ჭავჭავაძე. შინაური მიმოხილვა 1895 წლისა. თხზ. ტ. 5. თბილისი, 1955.

BIBLICAL PERCEPTION OF NATIONAL CONCEPTION OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT AND TAX AND FINANCE ACTIVITIES

Giorgi Shikhashvili

Tbilisi State University

2, University str., 0102, Tbilisi, Georgia

Summary. The paper covers the following basic issues: Biblical teaching about economic and tax and finance activities; main theological-economic themes being researched by contemporary foreign scientists and organizations; principle moments of the Constitutional Agreement signed up between the state of Georgia and Orthodox Church of Georgia; UN sustainable economic development conception's principle resolutions about the role of native population and local traditions in social-economic activities; considerations about an essence of theological (Christian) economy; considerations about theological-historic paradigms of national conception of social-economic development of Georgia. Suggestions about main directions of the work necessary for the creation of such conception.

It's concluded that elaboration and implementation of fundamentally considered, on Biblical teaching based national conception of social/economic development and appropriate state program will create sound guarantee for real social progress of Georgia, determine its true mission and establish its worthy place in the global system.

БИБЛЕЙСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ КОНЦЕПЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И НАЛОГОВО-ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Шихашвили Георгий

Тбилисский Государственный, университет

им. Ив. Джавахидшвили

Тбилиси, 0102, ул. Университетская 2

Резюме. В статье рассмотрены следующие основные вопросы: Библейское учение о хозяйственной и налогово-финансовой деятельности; основная теолого-экономическая тематика, над которой работают современные иностранные учёные и организации; основные моменты Конституционного соглашения между Грузинским государством и Православной Церковью Грузии; основные положения Концепции устойчивого развития ООН, касающиеся роли коренного населения и местных традиций в социально-экономической деятельности; соображения автора о сущности Теологической (христианской) экономики; соображения автора о важнейших теолого-исторических парадигмах Национальной концепции социально-экономического развития Грузии и предложения автора об основных направлениях работы по созданию такой Концепции.

Сделано заключение о том, что разработка и осуществление всесторонне осмысленной, основанной на Библейском Учении Национальной концепции социально-экономического развития Грузии и соответствующей правительственной Программы создаст прочную гарантию для реального общественного прогресса Грузии и установления её истинной миссии и достойного места в глобальной системе.

წესები ავტორთათვის

1. ჟურნალში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე - ეკონომიკის სერია, ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე ქვეყნდება სტატიები, რომლებიც შეიცავენ ინფორმაციას თანამედროვე ეკონომიკური მიმართულებების თეორიული და პრაქტიკული კვლევების შედეგების შესახებ. პერიოდულად იბეჭდება რეცენზიები, აგრეთვე კონფერენციების, სხდომების და სხვა სამეცნიერო-ორგანიზაციული ღონისძიებების ქრონიკები.
2. რედაქციაში გამოგზავნილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში კი - ყველა თანაავტორის მიერ, სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალი, რეზიუმე ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე არ უნდა აღემატებოდეს კომპიუტერზე ნაბეჭდი ტექსტის 12 გვერდს, რომელიც დაბეჭდილია 15 ინტერვალით.

რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად ელექტრონული ვერსიასთან ერთად (MS Word, ქართული ტექსტი შრიფტით AcadNusx, ხოლო ინგლისური და რუსული ტექსტი - Times New Roman).

4. ლიტერატურის დასახელება უნდა მოთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი ხის სახით.

წიგნებისათვის უნდა დავიცვათ შემდეგი თანმიმდევრობა: ავტორის გვარი და ინიციალები, წიგნის დასახელება, ტომი, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი.

საჟურნალო სტატიისათვის - ავტორის გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ტომი, ნომერი (გამოშვება).

ლიტერატურის ნომერი სიაში შეესაბამება ტექსტში მათი მოხსენიების რიგს. ტექსტში ლიტერატურის დასახელებისას უნდა აღინიშნოს მისი რიგითი ნომერი (მაგალითად, [3]). ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის ბიბლიოგრაფიული აღწერა ზუსტად უნდა შეესაბამებოდეს წიგნის (ჟურნალის) სატიტულო ფურცელს.

4. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შემოსვლის რიგის მიხედვით. თუ რედაქცია დააბრუნებს სტატიას გადასამუშავებლად, სტატიის წარმოდგენის თარიღად ითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი. ერთ ნომერში შეიძლება მოცემული ავტორის მხოლოდ ერთი სტატიის გამოქვეყნება.
5. სტატია ექვემდებარება რეცენზირებას. სტატიის გამოქვეყნებაზე უარის თქმის შემთხვევაში რედაქცია უფლებას იტოვებს ის არ დაუბრუნოს ავტორს.
6. სტატია, რომელიც არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ პირობებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება.

INSTRUCTION TO AUTHORS

1. The journal *Proceedings of the Georgian Academy of Sciences – Economic Series* publishes papers in Georgian, Russian and English, which includes the results of theoretical and applied research in leading trends of modern economic sciences. Periodically published reviews, chronicles of conferences, meetings, seminars.
2. An original paper sent to editorial board must be signed by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and e-mail.
3. Volume of the paper, list of references and summary in Georgian, Russian and English should not exceed 12 lines, printed by computer with 1.5 spacing.
Two copies of paper with electronic version (MS Word, font – Times New Roman) should be sent to the publisher.
4. Literature is listed as a general list at the end of the paper in the following order:
Books: 1-st, 2-nd and 3-rd names of the author, title of the book, place of publication, publishing house, year.
Journal papers: 1-st, 2-nd and 3-rd names of the author, papers title, year of publication, volume, issue. Literature is listed following the sequence of references in the text of the paper. References in the text of an article are given in parentheses. A bibliographic description of each title in the list of literature must correspond strictly to the title page of a book, or a journal.
5. Papers are published in succession of their receiving by the editorial staff. If a paper is sent back to the author for revision, the date of receiving the final text is regarded as the date of submission for consideration.
6. In case of a refusal to publish the paper, the editorial staff reserves the right not to return it to author.
7. The paper not meeting these requirements is not taken for consideration.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

1. В журнале *Известия Академии наук Грузии – серия экономическая* публикуются статьи на грузинском, русском и английском языках, в которых содержатся результаты исследований теоретического и прикладного характера по ведущим направлениям современной экономической науки. Периодически публикуются рецензии, хроника о конференциях, совещаниях, семинарах и других научно-организационных мероприятиях.
2. Направленный в редакцию оригинал статьи должен быть подписан автором, а в случае соавторства – всеми соавторами, с указанием фамилии, имени, отчества, места работы, ученой степени и звания, полного почтового адреса и телефонов, факсов электронной почты.

3. Объем статьи, список использованной литературы, резюме на грузинском, русском и английском языках, не должны превышать 12 страниц, набранного на компьютере 1.5 интервалом.

Статьи представляются в редакцию в двух экземплярах, в месте с электронной версией (MS Word, шрифт – Times New Roman).

4. Литература приводится в конце статьи общим списком в следующем порядке:

Книги: Фамилия и инициалы автора. Название книги. Том. Место издания, издательство, год.

Журнальные статьи: Фамилия и инициалы автора. Название статьи. Название журнала, год, том, номер (выпуск).

Список литературы составляется в порядке упоминания работ в статье. Ссылки на литературу в тексте даются в квадратных скобках (например, [3]). Библиографическое описание каждого названия в списке литературы должно строго соответствовать титульному листу книги (журнала).

5. В журнале статьи публикуются в порядке поступления в редакцию. В случае возвращения автору статьи для доработки, датой представления считается день получения редакцией окончательного текста. В одном номере журнала может быть опубликована только одна статья одного и того же автора.
6. Статьи рецензируются. В случае отклонения статьи редакция оставляет за собой право не возвращать ее автору.
7. Рукописи, не отвечающие настоящим правилам, редакцией не принимаются.

2 —

12039

საქართველოს
სტატისტიკის ეროვნული
სერვისი

CONTENTS

Vladimir Papava, Vepkhia Chocheli Formation of "The Neu Three-Poles World Currency System" and Georgia	146
Mirian Murjikneli Budget and Health Reform in Transitional Economy	156
Anzor Abzalava Sustainable and Safe Development of National Economy in the Epoch of Globalization	169
Jakhangir Gadjev Conceptual Foundations for the Formation of the Bank of National Development	188
Iza Natelauri Foreign Trade Models and their Role in Achieving Macroeconomic Equilibrium	205
Vajha Kasabadze Nontariff Regulation of Foreign Trade	217
Natalia Achelashvili, Marina Achelashvili Peculiarities of Economic and Ecological Policies in Nature Management of Georgia	232
Lily Gvenetadze Some Problems of Budget Management in the Post-Communist Countries (Lessons from Georgia)	246
Giorgi Shikhashvili Biblical Perception of National Conception of Social and Economic Development and Tax and Finance Activities	274

ტომი
VOLUME
TOM

11

2003 № 3

76196